

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 5

Mai 1938

IV aasta

SISU:

- Konstantin Päts — Eesti Vabariigi esimene President.
A. Jaakson: Õppeaastat lõpetades.
K. Koljo: Ernst Särgava 70-aastane,
E. Oissar: Õpetus ja kasvatus keskkoolis.
Anna Raudkats: Võimlemispeod.
O. Randvee: Laager noorsoo kasvatustöös.
G. Viibaste: Looduskaitse ja koduümbruse tundmine kooli õppetöös.
J. Reinet: Kooliruumide ventilatsioon, valgustus ja soojendus.
R. Päts: Pillimuusika harrastusest koolis.
V. Sööro: Veel kooliorkestrist kui sellisest.
A. Mitt: Soove uute füüsika õpikute suhtes.
V. Alttoa: Prantsuse koolioludest.
Y. Lasseron: Valimik pedagoogilist kirjandust prantsuse keeles.
J. Madisson: Eestikeelne ajalooline kirjandus 1937. a.
V. Orav: Fr. R. Faehlmann — Kogutud luuletused.
Riho Päts — Artur Kapp.
Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Kinkige koolilõpetajaile

väliselt kauneid, jäädava väärtusega raamatuid:

FR. R. KREUTZWALD: **Kalevipoeg**. Hind broš. Kr. 5.—, kalingurkõites Kr. 8.—, nahkkõites Kr. 12.—.

Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. Kolmes köites. Hind à broš. Kr. 4.—, poolnahkk. Kr. 6.—.

Eesti Ajalugu.

I köide: **Esiajalugu ja muistne vabadusvõitlus**. Hind broš. Kr. 7.50, poolnahkk. Kr. 11.—.

II köide: **Eesti keskaeg**. Hind broš. Kr. 8.50, poolnahkkõites Kr. 12.—.

Kodumaakonna köide koguteos „**Eestist**“.

Tartumaa. Hind broš. Kr. 7.50, poolnahkk. Kr. 9.50.

Võrumaa. " " " 5.— " " 7.—.

Setumaa. " " " 4.— " " 6.—.

Pärnumaa. " " " 9.— " " 11.—.

Valgamaa. " " " 7.— " " 9.—.

Saaremaa. " " " 9.— " " 11.—.

D. PALGI: **Raamatu osa Eesti arengus**. Hind broš. Kr. 4.—, poolnahkk. Kr. 6.50.

A. CARREL: **Tundmatu inimene**. Hind broš. Kr. 6.—, täiskal.-k. Kr. 7.—.

Lydia Koidula valitud laulud. Hind broš. Kr. 1.50, ilukõites Kr. 2.—, joonistuspaberil Kr. 3.—.

ERNST ENNO: **Valitud värsid**. Hind broš. Kr. 3.75, E. Taska täiskal.-k. Kr. 5.25 ja poolnahkk. Kr. 5.75.

A. PUŠKIN: **Valik luulet**. Hind broš. Kr. 3.75, ilukõites Kr. 4.25.

J. AHO: **Kas mäletad?** Hind broš. Kr. 2.50, täiskal.-k. Kr. 4.—.

A. KIVI: **Seitse venda**. Hind broš. Kr. 4.50, täisriiek. Kr. 6.50.

L. TOLSTOI: **Ülestõusmine**. Kahes köites. Hind broš. Kr. 8.25, ilukõites Kr. 9.25.

CH. DICKENS: **David Copperfield**. Kolmes köites. Hind broš. Kr. 10.—, ilukõites Kr. 11.50, E. Taska täiskal.-k. Kr. 13.—.

N. GOGOL: **Surnud hinged**. Hind broš. Kr. 4.—, ilukõites Kr. 4.50.

J. CONRAD: **Lord Jim**. Hind broš. Kr. 5.—, ilukõites Kr. 5.50.

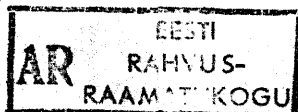
FR. NIETZSCHE: **Nõnda kõneles Zarathustra**. Hind broš. Kr. 4.50, täiskal.-k. Kr. 6.—.

Täidame tellimisi ka kõigile teistele raamatuile, andes õpetajaile ja koolidele hinnaalandust.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

TARTU, AIA 19. TEL. 6-01. POSTI JOOKSEV ARVE 20-36

Ar 938 P
Eestri

Soovitame koolidele järgmisi meie kirjastusel ilmunud ja meil pealaos olevaid

eestikeelseid kooliseinakaarte:

J. KENTS, EUROOPA (füüsiline) .	Hind Kr.	22.—
” AASIA	”	30.—
P. MANTNIEK, P.-AMEERIKA .	”	30.—
” LÄTI	”	25.—
” LEEDU	”	25.—
” EUROOPA (politiline)	”	30.—
OLLILA-AUER, SOOME	”	20.—
(Soome väljaanne)		
EUROOPA 1400. AASTAL (ajalooline)	”	20.—
” 1740. ” ” ” ”	”	20.—

Kaardid soovitame tellida meie konstrueeritud erilise kaardi lukuga, mis võimaldab kaarte seinale riputada ja sulgeb kaardi paeltega. Sellega hoiate ära kaardipuude paindumise ja kaardi lõhkumise paeltega sidumise puhul. Kui Teie silmitsete vanu kaarte, siis leiata, et kaardid eriti kuluvad sidumiskohtadelt. Lukuga varustatud kaartidel on see võimalus kaotatud ja kaardid püsivad palju kauem. Samuti on nende paigutamine riputamise teel eriti otstarbekohane. Lukuga varustatud kaardid on kallimad Kr. 2.50 võrra.

K.-K.-Ü. „TÜÜKOOL“ Tallinn, Pärnu mnt. 28. Tel. 462-56

Vastu tulles koolide nõudmistele oleme avanud

ÕPPEABINÕUDE OSAKONNA

Pakume koolidele mõõduka hinnaga asjatundlikkude meistrite juktimisel valmistatud uudisartikleid.

Nõudke hinnakirju.

K. Ü. „KOOLI-KOOPERATIIV“
TALLINN, SUUR-KARJA 19. TEL. 456-32

Hakkab ilmuma luksuslikus väljaandes Kirjastus O.-Ü. „Kultuurkoondise“

Kunstiraamatute seeria

Toimetaja R. Paris.

Selles seerias ilmub kuus monograafilist esseed järmiste kunstnike üle:

1. Vold. Mellik (Melnik),
2. Ants Laikmaa,
3. Kristjan Raud,
4. Eduard Viiralt,
5. Ado Vabbe,
6. Aleksander Uurits.

Iga monograafiline esse moodustab enesest 4–5 poognalise luksusliku kunstiraamatu suures formaadis (19×26 sm). Peale tekstilise osa sisaldavad raamatud hulk reproduktioone kunstnike töist kliše- ja vasesügavtrükis ning värvi- ja tahvlitel. Raamatute jaoks kasutatakse kõige paremat trüki- ja kriit- ja eritellimise peale valmistatud vasesügavtrüki-paberit.

Kuna seeria on määratud kitsale kunstihuviliste riugkonnale, trükitakse seda õige niiratal arvu (500 eks.), kusjuures 300 esimest ettetellimist on nummerdatud. Üsikumüügile lähevad raamatud ainult siis, kui neid ettetellimistest üle jääb. Esimene raamat ilmub juba mais. Seeria viiakse lõpule ühe aasta jooksul.

Seeria soodustatud ettetellimishind on:

Kuni 25. juunini s.a. Kr. 16.—. Osade viisi makstes Kr. 18.—. Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel Kr. 3.— ja iga raamatu kättesaamisel Kr. 2.50. Pärast 25. juunit on seeria ettetellimishinnaks Kr. 17.50.

ILMUMISEL MAKSAB KOGU SEERIA UMBES 23 KROONI.

Tellimised adresseerida: Kirjastus O.-Ü. „KULTUURKOONDIS“ Tallinn, Pärnu mnt. 10–8, postkast 483. Sissemaksudeks kasutada posti j.-arvet 763.

Tellimisi võtavad vastu ka kõik raamatukauplused ja kirjastuse usaldusmehed.

KIRJASTUS O.-Ü. „KULTUURKOONDIS“
TALLINN, PÄRNU MNT. 10—8. TELEFON 411-35.

Koolide ekskursioonid!

Täielikum fototarvete äri

AUG. TANSERI

VEENE TÄN. 7, TALLINN

TELEFON 430-98.

Soodsaim riidekauba ostu-
koht õpetajale ja õpilasile on

M. KABAL

HELSINGI RIIDEKAUPLUS

V. KÄRJA TÄN. 7, TALLINN

Õpetajale ja õpilasile lepingu
alusel eriline hinnaalandus.

Ilmus kauaoodatud uudisteos

Aabits ja emakeele-lugemik

algkooli I klassile. Toimetanud H. Rajamaa.

Aabitsa osa seitsmevärvi trükis.

Linane köide; 192 lk. Hind Kr. 1.75.

K. Ü. „KOOLI-KOOPERATIIV“

TALLINN, SUUR-KARJA 19. TEL. 456-32

Pärnu

Pakub kosutust ja puhkust kõigile ☺
Puhas liivarand ja soe merevesi ☺
Rannapark paradiisiks lastele ☺
Sümfooniaorkestrid iga päev ☺
Laialdased sportimise võimalused ☺
Mitmesugused lõbustused ☺

Mudaravi ☺ Sõehappe- ja mereveevannid ☺

Hüdroterapeutiline ravi ☺ MASSAAŽ ☺

ESMAJÄRGULISED HOTELLID JA PANSIONID ☺

MUGAVAD ERAKORTERID ☺

Lähemalt Supelinspektorilt, Pärnus.

Raamat igale kodule, igale perenaisele!

TOIT ON TERVIS

Keedukunsti suurteos. Koostanud
kodumajapidamise-õpetaja Olga Keskk.

Teos ilmub 7 vihus, igas vihus üle 300
retsepti ja hulgaliselt selgitavaid pilte.

1. vihk. **Salatid** (ilmunud; hind Kr. 1.95).

2. vihk. **Lihatoidud.**

3. vihk. **Kala- ja munatoidud.**

4. vihk. **Hoidised.**

5. vihk. **Supid ja nende lisandid.**

6. vihk. **Magustoidud.**

7. vihk. **Aed- ja teraviljatoidud.**

Kogu teose väljaandmine viiakse lõpule käesoleva a. sügiseks.

Ettetellimishind

kohemaksetavas rahas **Kr. 10.—**
järelmaksuga **Kr. 11.20**

(Tellimise andmisel tuleb tasuda esimese
ja viimase vihu hind Kr. 3.20, iga järgmise
vihu ilmumisel à Kr. 1.60).

TOIT ON TERVIS on möödapääsmatult vajalik
igas otstarbekohaselt ja teadlikult juhitas
majapidamises.

K. O/U. „LOODUS“

TARTU, Ülikooli 18, tel. 4-35. TALLINN, Kinga 6, tel. 411-91

Posti jooksev arve nr. 2055.

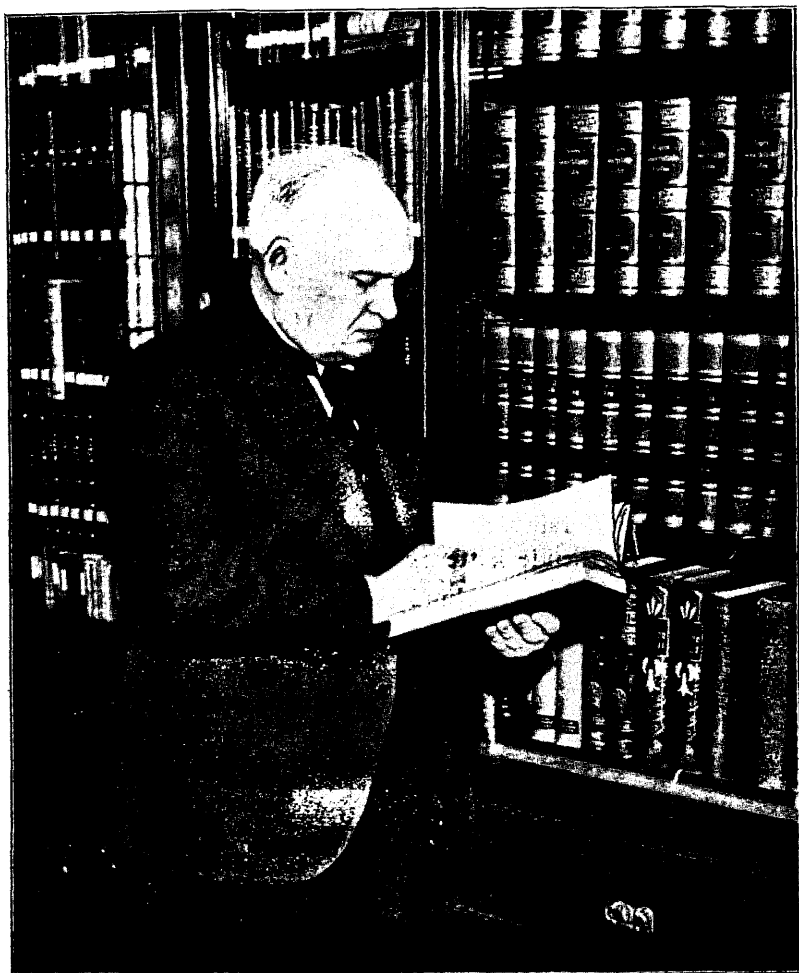
EESTI KÕKOL

HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 5

Tallinn, 24. mail 1938

IV aasta

Eesti Vabariigi President Konstantin Päts.

Konstantin Päts — Eesti Vabariigi esimene President.

Riigivolikogu, Riiginõukogu ja omavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajatekogu seadsid laupäeval 23. aprillil 1938 härra Riigihoidja Konstantin Pätsi ainukeseks kandidaadiks Eesti Vabariigi Presidendi kohale. Riigivolikogu, Riiginõukogu ja omavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajatekogu ühine koosolek Vabariigi Presidendi valimiseks toimus pühapäeval 24. aprillil. Sellel valimiskoosolekul, mille seaduslik koosseis on 240 ja millest osa võttis 238 valijat, sai ülesseatud kandidaat salajasel hääletamisel poolt 219 häält ja sellega oli härra Riigihoidja Konstantin Päts valitud esimeseks Eesti Vabariigi Presidendiks. Samal päeval kell 17.25 andis Vabariigi President Konstantin Päts Eesti Vabariigi Põhiseaduses ettenähtud põhiseadusliku pühaliku töotuse Eesti rahvale ja oli loetud seega ametisse astunuks.

Pärast pühaliku töotuse andmist pöördus President K. Päts Riigikogu liikmete poole järgmise kõnega, mis edasi anti raadioteel.

„Lugupeetud kõrge kogu liikmed! Andes kõrgemate riigiasutuste ees pühaliku töotuse teenida Vabariigi Presidendina meie Vabariiki ja rahvast, tean ma kindlasti, et meie oleme nii kaugele jõudnud oma riikliku korra loomise juures ainult tänu sellele, et meie rahvas kogu see aeg on oma kaastöoga riigi ehitamisest osa võtnud. Me ei ole mitte nende rahvaste hulgast, kel oleks võimalik olnud kogemusi korjata endiste aegade riigiehitamise töös. Lühike aeg on meile ette veeretanud raskeid katsumisi ja me oleme nendest üle jõudnud ainult meie rahva kindlal veendumusel, ta isamaa-armastusel ja tahtel elada oma riigis. Need asutused, mis meie rahva tahtel nüüd asuvad riiki juhtima, nende hulgas ka meie presidendiamet, peavad näitama rahvale, et nad on ära teeninud seda usaldust, mis rahvas Põhiseadusega nende kätte on andnud.

Mina olen oma eluaja olnud sellel arvamisel, et üksikud inimesed ei suuda rahvaste elus seda üles ehitada ega korda saata, mis teevad asutused. Ja kui me täna oleme jõudnud nii kaugele, et oleme ülles ehitanud ja korraldanud uuesti oma riigi asutused, siis on see päev kõige õnnelikumaks ja rõõmsamaks päevaks minu riigielus. Me oleme jõudnud üle neist kiusatustest, mis kogu Euroopas on maad võtmas, kus üksiku isiku kultus nii kõrgele tõstetakse ja asutused ära unustatakse. Me oleme sellest nüüd üle, sest meie kindel tahtmine oli — näha valitsust ja riiki oma korraldustes nii, nagu ta praegu on.

Ja nüüd vana mehena teie ees seistes, töotan, et ma kõik oma jõu tahan pühendada sellele, et meie asutused suudaksid oma riigile ja oma rahvale anda seda, mida rahvas neilt loodab. Me peame uued traditsioonid ellu viima ja tõeks tegema. Uued asutused on ellu kutsutud ja me teame

ka, et tekivad uued vahekorrad, — ja Vabariigi President ei ole mitte selleks, et oma võimu näidata, vaid Vabariigi President on lepitajaks ja toetajaks asutustele nende ülesannete teostamisel. Mina töotan olla meie rahva poolt loodud demokraatlikkude asutuste toeks ja abiks, et nad leplikus meeles täidaksid ülesandeid, mis neile on pandud. Mina tahan oma viimased eluaastad pühendada sellele tööle täie andumusega ja loodan, et kogu meie rahvas sellele tööle isamaa-armastuses saab kaasa aitama ja seda toetama.“

Õppeaastat lõpetades.

Veel mõned päevad pingutavat tööd nii õpilaste kui ka õppejõudude poolt ja koolide ukсед sulguvad suviseks vaheajaks. Õpilased valguvad laiali — kes ajutiselt, puhkusele, et sügisel jälle värske jõuga jätkata tööd; kes lahkub koolist lõplikult — olgu siis et siirduda järgmise astme kõrgemasse kooli, olgu et astuda ellu — rakendama õppetöös ammutatud teadmisi. Soovin esimesile, et nad puhkeajal koguksid võimalikult suurel määral vaimset kui ka füüsilist energiat, et nad maksimaalselt kasutaksid eelseisvat vaba aega. Sest neid ootab mõne kuu pärast jälle tõsine töö, pidev ponnistus. Meie kool nõuab noortelt täit tööjõudu, sest meie töötava rahva kool ei ole ettevalmistuseks mingile kergele härraselule. Meie kool valmistab ja valmistagu vastutavat kodanikkonda, kellele haridus iseenesest mingeid eesõigusi ei anna, vaid hoopis veel suuremaid kohustusi veeretab. Ja et kanda tulevikus rahva ees neid kohustusi edukalt, selleks tuleb rakenduda täie jõuga tööle juba koolipingil. Kuid iga jõupingutus vaheldugu puhkusega, muidu hääbub noor juba oma töötee algul. Sellepärast soovin teile, tublid poisid ja tüdrukud, kaunist ja kosutavat suvevaheajaga!

Samad soovid ka teile, koolide lõpetajad! Kuid lisaks veel üks meeldetuletus. Õppeasutused, kus te olete senini õppinud, on kõik osa meie koolidest. Meie rahvas on nende asutamiseks ja ülalpidamiseks ohvreid kandnud. Ta on seda teinud pikki aegu, saamata sellest mingit tasu. Ta on seda teinud oma lastele. Ainsaks tasuks, mis rahvas võib saada, on tänumeel, mida peaksid tundma koolide lõpetajad. Teilt ei oota keegi otsest tänu, küll aga seda, et näitate oma eluga tulevikus, et see, mida kool teile on andnud, pole kasutult raisatud. Aastate jooksul te unustate õpitust suure osa, kuid säilib alatiseks teatav kultuuriline tase, vastuvõtuvõime ja kaasaelamistarve vaimsele elule. Selle järele, kui võrd virgena teis püsib see lülitumisvajadus kultuurilistesse eluavaldustesse, see võrd hinnatakse teid kui haritlast ja teie

järele ka kooli, kus olete õppinud. Nii et teie järele hinnatakse tulevikus teie praegust *alma materit* ja olgu teil seevõrra tänumeelt talle, et isikliku eluga suurendate lugupidamist oma vana õppeasutuse vastu. Et teie puhul öeldaks, vaadake, selliseid noori kasvatab see või see kool.

Lõppev kooliaasta on olnud raskeks jõuprooviks õppejõududele: algkool töötas esimest aastat uute õppekavadega, keskkool on töötanud reformist tingitud kujunemisstaadiumis, kutsekool otsib endale uusi väliseid vorme ja seesmist struktuuri. Kuid vaatamata otsinguile, kulutatud energiale, on töötanud kool lõppeval õppeaastal edukalt. Selliseile tulemusile on aidanud koole viia eeskätt õppejõudude innukas ja kohusetruu töö. Avaldan neile selle eest tänu!

Kõigile läbitehtud raskustele vaatamata võime käesoleva aasta tööle tagasi vaadata rahuldustundega. Oleme üle saanud otsingute perioodist, kooli struktuur on fikseerunud. Järgnevate aastate tööks on meie kooli stabiliseerimine ja seesmine kujundamine. Reformest tingitud murrangud on paratamatult endaga toonud vapustusi, mis on häirinud koolitööd. Nüüdsest peale sammub jällegi kool rahulikku arenemisteed.

Ometi ei tähenda see, nagu järgneks nüüd mingi lõtvumisaeg, puhkuselejäätmine seniseil saavutusil. Hoopis vastupidi. Kooli sisemine ülesehitamine, selle rakendamine maksimaalsete tulemustega Eesti kultuuri ja rahva teenistusse — see vajab kõigilt pidevat ning koondatud jõukulutust. Sellest oldagu teadlikud minnes suvepuhkusele ja ammutatagu selle kestusel vajalikke jõude. Andku eelolev suvi kõigile õppejõududele tagasi need füüsilise ja vaimse jõu hülgad, mis on kulutatud talvises töös, ja lisagu helge suvepäike seda elurõõmu ja seesmist soojust, mida nad vajavad nii noorte õpetajaina kui ka inimesina isiklikus elus.

A. Jaakson
Haridusminister.

Ernst Säreava 70-aastane.

Karl Koljo.

„Sinu pisaraid ma näen, sinu muret kuulen ma, Eestimaa, su ööst, su valust — neist sull' tahan rääkida!“

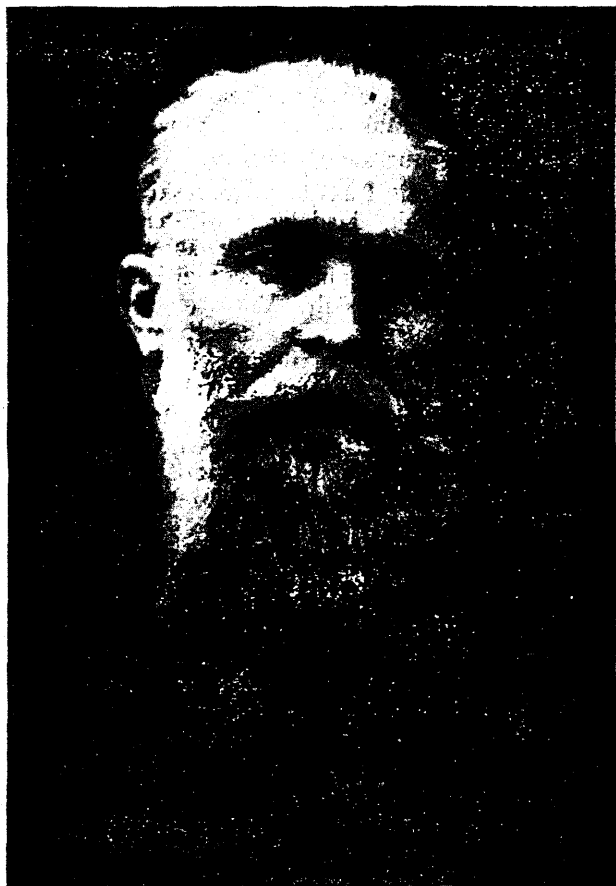
Ta on rääkinud sellest palju, ja kindlasti selleks, et painajalik öö muutuks heledaks päevaks, valu, mure — rõõmuks. Säreava on pajatanud oma teoseis sellest vanule, ta on rääkinud sellest koolitundide ajal tuhandeile noorile. Valu, muret, kannatusi ta on pidanud sageli tundma. Nii kirjanikuna kui koolimehena talle on osaks saanud ühelt poolt tingimusteta ülistamine, teiselt poolt aga mahategemine kuni täielise kõrvalenihutamiseni. Ernst Säreavat on mitu korda juba „surnuks“ peetud, aga sellele on järgnenud

alati uus ülestõusmine, iga järgmine eelnevast täiuslikum. Aeg on teinud oma töö — ja Särgava seisab tänapäeval täielikus tunnustussäras meie ees.

Ernst Särgava (Peterson) põlvneb kooliõpetaja perekonnast. Tema isa Jüri tundis rohkem huvi kirjanduse ja koolmeistriametiga kui põllutöö vastu. Need huvid pärandas ta oma pojale Ernstilegi, kes sündis 17./29. aprillil

1868 Vana-Vändra Kadaka külakoolis (koolikohta oli kutsutud varem ajal Sillaotsaks). Et peres oli tööjõudu vähe, pidi tulevane koolmeister ning kirjanik varsti hakkama isale abiliseks põllul ja mujal. Ränk töö, varane tõusmine ja kasin toit kurnasid poisikese nii ära, et ta jäi parajamas kasvueas kiduraks ja kannatas alatiste ägedate kõhu- ja peavalude all. Lisaks sellele hakkasid vaevama Särgavat mingisugused tumedad ning rasked aimused ja ta tundnud, et sammub vastu millelegi kohutavale, mis matab ta lõplikult. Viimases ahastuses ta leidnud lohutust usust ja härdad palved andnud talle tagasi hingelise tasakaalu.

Esimesed kooliaastad möödusid Kadakal isa juures. Kadaka Jüri oli tubli kasvataja, kes juhtis lapsi hea sõnaga ja kindla vaatega. Ta ei tarvitanud iialgi karmi vitsanuhthust, mis tol ajal näis olevat peamiseks kasvatustabinõuks. Sõna imetegevasse jõusse on alati uskunud ka Ernst Särgava ja tal pole kunagi tarvis

Ernst Sargava

lainud kasutada kasvatustöös „vitsu“, s.o. rangeid karistusi.

Kadaka külakool selja taga, siirdus Ernst Vändra kihelkonnakooli. Siin sattus ta vallatute poiste kilda, ja nüüd järgnes üks temp teisele. Lõppeks oli ta vahekord koolijuhataja J. Lüdimoisiga lainud nii pinevaks, et tal tuli koolist lahkuda. Isa soovil jätkas Ernst õppimist Tori kihelkonna-

koolis, mida juhatas Juhan Pärtel, haruldaselt kohusetruu ning tööarmastaja kasvataja. Pärtel pani kõik poisid tööle, ja Särgavagi unustas siin Vändra rembud. Tori kihelkonnakoolis Särgava omandas saksa keele, mis avas talle tee saksa kirjanduse juurde.

1883. a. jõulupühade ajal Särgava pidi lahkuma Torist, et jääda koju abiliseks isale, kes oli raskesti haigestunud. Tuli maha matta ilus unistus õppimise jätkamisest Zimse seminaris. 16-aastaselt poisil algas kibe töö. Isa ei lasknud tal anda ühtki tundi ilma põhjaliku ettevalmistuseta. Kõik küsimused ja vastused tuli teha kirjalikult ja iga õppetunni ta pidi pähe õppima. Kasulikke juhatusi ja näpunäiteid andsid talle ka Vändra pastor Ernst Sokolovski ja kihelkonnakooli uus juhataja Anton Jürgenstein.

See dressuur kandis head vilja.

Juba järgmisel aastal Sokolovski määras kogu kihelkonna kooliõpetajate kokkutulekupaigaks Kadaka, ja 17-aastane koolmeister pidi andma teistele neli eeskujulikku tundi, nimelt katekismuses, eesti keeles, arvutamises ja laulmises. Noor kooliõpetaja tegi selle raske tuleproovi hiilgavalt läbi ja sai eriti kiita Sokolovskilt. Viimase soovitusel läks ta 1886. a. suvel Tartusse vene keele kursustele, sest algas tugev venestussurve ja kooliõpetajailt nõuti vene keelt. Veel selsamal sügisel Särgava pääsis Tartu õpetajate seminaris, kus oli kolm aastat. Õieti oli tal õppida peale vene keele väga vähe, sest varem kogutud teadmised aitasid seminari nõudmisi täita kerge vaevaga. Seda suurema hooga võeti osa kooli illegaalsest ringist, kus tegeldi rahvuslike küsimustega, loeti eesti kirjandust ja ajalehti. Seminaris algas Särgava kirjanduslik looming ja valmis esimene algupärane jutt „Viulunik“, mis hiljem ilmus pealkirja all „Ei iialgi.“

Viimases klassis tabas Särgavat sissekukkumine, mis oleks võinud kujuneda saatuslikuks kogu ta kooliõpetajakarjäärile. Pedagoogika ajaloo ja vene keele tundide ajal arutati pikemat aega küsimust, kas vene keel õppekeelena tõstab või langetab meie rahvakooli hariduslikku taset. Direktor F. E. Tihhomirovi ja maruvenelase J. L. Šatalovi seisukoht oli kaljukindel: eesti rahvas on väike, ilma kultuurita, ilma ajaloo, mineviku ja tulevikuta, ja seepärast ta peab sulama vene suurde ning vägevasse rahvasse, järelikult — vene õppekeel on vajalik sinse kultuuri tõstmiseks. Šatalov oli kord isegi vene keele tunnits prohvetlikult kuulutanud, et 25 aasta pärast oleme kindlasti juba nüükaugele arenenud, et meie aasadel ja väljadel kõlab uljas vene laul. Ägedas vaidluses sähvas õpilane Tõnu Sander, et kui asi nii, siis peaks Venemaal õppekeeleks võetama hiina keel, mis — loogiliselt — tõstaks venelaste kultuurilist taset. Direktor lubas järgmisel korral asja põhjalikumale arutusele võtta. Selleks tunnits koostas Särgava ühes Sanderi ja paari teise kaasõpilasega 16-leheküljelise kirjaliku seletuse, milles muuseas oli öeldud, et rahvakoolis õpetus peab toimuma õpilaste emakeeles, mitte aga võõrkeeles, ja et ainult eesel kannab meelsasti võõrast koormat.

„Seda lugesdes tõusid mul ihukarvad püsti!“ tähendanud pärast seda Šatalov oma tuttavaile.

Selle kirjaliku seletuskirja järelduseks oli lühike otsus: Särgava ja teised ninamehed peavad koolist lahkuma. Suurte seletamistega suudeti asi viia siiski nüükaugemale, et Särgava ja ta kaaslased võisid õppetöö seminaris lõpule viia, kuid elukombed märgiti lõputunnistusel hindega „dobroporjadotšno“ (rahuldav), mis õieti seda tähendas, et ükski kooli ärgu võtku sellist õpetajat ametisse. Pastor Sokolovski toetusel Särgava sai siiski koha, nimelt Vändra

kihelkonnakooli A. Jürgensteini juurde. Teda toetas ka Pärnu ringkonna rahvakoolide inspektor A. Erikson, kes oli rahvuselt eestlane ja võrdlemisi vabameelne mees. Tema soovitusel Särgava siirdus Väandrast varsti Sinti seal- sisse ministeeriumikooli. Alevikulapsed olid väga vallatud ning rahutud ja nende vaos hoidmiseks Särgava pidi võtma abiks kogu oma oskuse. Hea sõnaga ta saavutas siin varsti rohkem kui kaasõpetajad vitsahirmuga. Ja kui Särgava hiljem Sindist lahkus, saatsid õpilased teda lillede ja vesiste silmadega.

1893.—1902. a. Särgava töötab Põltsamaal, õpetades Aleksandri-koolis peaaegu kõiki seal õpetatavaid aineid. Lemmikaineiks nii õpetajale enesele kui ka õpilasile kujunes eesti keel. Kuna aine oli Särgavale uus ja puudusid õpperaamatud, siis tuli tal endal kõvasti õppida. Eesti keele õpetamise alal siin saadud kogemused viisidki Särgava hiljem „Algharjutused“ - nimelise keeleõpetuse koostamise mõttele.

Meie maal valitsevate olude vaatluse ja loetud vene uema kirjanduse mõjul kujuneb Põltsamaal Särgava kirjanduslik pale. Mitte kui kirjanikku, vaid kui rahvavalgustajat sundis teda tegutsema kindel sotsiaalne ning moraalne missioon. 1899—1901 ilmus tal kolmeandeline jutuseeria „Paised“, milles Särgava täis protestivaimu paljastas halastamatult meil valitsevaid väärnähtusi, sotsiaalset ülekohtu, kõlbelist lodevust, variserlikkust jm. „Paised“ töid meie kirjandusse sotsiaalküsimused ja andsid talle rahvapärase naturalismi liha ja vere. Särgava teoste puhul ajakirjanduses ilmunud pikad juhtkirjad ja neis üksteisele risti vastukäivad seisukohad näitasid, et kirjanik oli tabanud tõesti väga valusaid ühiskondlikke paiseid, mida nende kandjad ning kasvatajad oleksid tahtnud maha salata ja olematuks vaikida.

1902. a. Särgava lahkus Põltsamaalt Aleksandri-kooli ümbermuutmise pärast põllutöökooliks ja asub Kose-Uuemõisa Kuivajõe kooli juhatajaks. Siin loob ta oma ulatuslikuma teose — „Rahvavalgustaja“, mis on kokkuvõtte neist küsimusist, mis Särgaval aja jooksul olid tekkinud ümbruse ja olude vaatlusest. „Rahvavalgustaja“ andis läbilõike tolleaegselt alevi- ja maaihis- konnast, tema tibatillukeste ideede, vaimuvaesuse ja madalusega, maalis- satiirilise kogupildi mõisnikest, kirikhärradest, köstreist, koolmeistreist, mõisa- hantvärkidest, alevisakstest, käsitööllestest ja talupoegadest. Eriti annab Sär- gava selles töös pihta vildakale rahvavalgustamistööle. „Seni kui rahvast val- gustavad Madara-taolised kooliõpetajad ja Arnika-taolised köstrid, kes aja- vad taga ainult tühiseid lõbusid, kes isiklikes ja omakasupüüdlikes huvides on valmis kauplema oma tõekspidamistega, kelle isamaa-armastus avaldub õõnsas sõnakõlksutamises, — niikaua jääb Maarjamaal kõik endiseks, vilet- saks, halliks!“ Nii iseloomustab Särgava ise tolleaegset rahvavalgustamistööd Põltsamaal ja teistes „Mudilates“.

Kose-Uuemõisas valmisid Särgaval Eesti laste aabitsa, „Algharjutuste“ ja „Eesti kooli lugemisraamatu“ käsikirjad. Trükkis ilmusid nimetatud tööd hiljem Tallinnas.

Teinud pärast seda läbi veel nagu mingi prooviaasta Rakveres linna alg- kooli juhatajana (1905. a.), pääseb Särgava lõppeks Tallinna, kus ta sai koha linna IV algkoolis. Algas hoogus seltskondlik töö, eriti Eestimaa Rahva- hariduse Seltsis ja selle kirjanduse osakonnas. Kui Seltsis loodi toimkond eesti kirjakeele ühtlustamistöö läbiviimiseks, oli Särgava seal üheks tegevamaks liikmeks. Selles töös ta kogus teadmisi ja rikkalikku materjali, mida kasutas oma kooliraamatute koostamisel. 1908. a. Särgava valiti linnavolikogusse ja ta

võttis elavalt osa Tallinna hariduselu juhtimisest. 1917. a. Särgava käis ühes P. Põllu ja J. Annussoniga Tallinna linnavalitsuse esindajana Petrogradis Vene haridusministri juures nõutamas emakeelse õpetamise luba Tallinna koolides.

Et Tallinnas valitses suur puudus eesti keele õpetajaist, Särgaval aga oli hea eesti keele õpetaja kuulsus, tuli tal paljudes koolides ja kursustel eesti keelt õpetada. Kirjanduslikuks tegevuseks jäi vähe aega järele.

Omariikluse esimesest aastast töötab Särgava Tallinna reaalkoolis (praeguses II gümnaasiumis) algul emakeele õpetajana, varsti aga inspektorina.

Särgava kui suurte kogemustega pedagoogi käe alt on käinud läbi tuhandeid noori, kellesse ta on istutanud ausust, elurõõmu, töötahet ja isamaa-armastust — ja mitte ainult sõnadega, vaid teo ja õilsa eeskujuga. Särgava kasvandikest on tõusnud palju meie silmapaistvaid seltskonna- ja haridustege-lasi, kes peaaegu eranditult kinnitavad, et selle töömehe koolitunnid on pakkunud neile unustamatut naudingut.

Ametivendadele Särgava on alati olnud haruldaseks sõbraks. Ta on toonud õpetajatetuppa elu, rõõmu, hoogu ja on hingestanud hallimagi töö-päeva.

70-aastane Ernst Särgava võib suurima rahuldusega tagasi vaadata oma mitmekülgsel tegevusele kirjanikuna, seltskonnategelasena, kaitseliitlasena, poliitikuna jne. ja tunda erilist rõõmu, et poolesaja-aastane töötamine kooli-põllul on kandnud parimat vilja.

Õpetus ja kasvatus keskkoolis.

Edgar Oissar.

Viiimaseil aastail on koolitöös nõutud sihikindlat ja teadlikku kasva-tuslikku tegevust: kool ei saa piirduda ainuüksi teadmiste vahenda-misega ja õpilaste juhatusel metoodilisele ning plaanikindlale tööle, vaid peab ka arenevat ja kasvavat inimest silmas pidama, ta muresid ja raskusi arvestama, ta vaimsed jõud kindlas kõlblises iseloomus kokku võtma. Paljudki õpetajad piirduksid oma töös esimese ülesandega ja jätaksid meel-sasti kasvatusliku osa kõrvale. Sellega võetakse koolitöö pedagoogilisi üles-andeid liig ahtalt ja lahutatakse see, mis elulises protsessis kokku kuulub. Seepärast on vaja lähemalt analüüsida õpetuse ja kasvatus vahelisi suhteid, lähtudes sellest olukorrast, milles asuvad keskkooli noored, ja näidates kasva-tusliku tegevuse võimalusi koolitöös.

Mis puutub keskkooli noorsoosse, siis on see erilises olukorras oma hingelise arengu mõttes. Nimelt algab keskkoolieas puberteediaeg, kus noo-ruk kaotab lapsejoone ja muutub poisiks või tütarlapseks. Kasvatusliku tege-vuse eelduseks on selle arenguastme psühholoogia tundmine. Praegusel ajal on see küsimus põhjalikult ja üksikasjalikult läbi uuritud, mispärast siitpoolt raskusi ei tule. Noorukis toimuvad kahesugused muudatused: füsioloogilised ja vaimsed. Esimeste hulka kuulub kõigepealt kasv, mis eriti sel ajal jõudsasti

edeneb ja väsimust ning kahvatust esile toob ja ühendatud on jõudluse langemisega ning tundelise erutavusega. Edasi tuleb mainida sugulist küpsemist, mis sügavat mõju avaldab ja mille normaalse käigu kindlustamine on väga tähtis inimese tulevase elu kujunemisel. Muudatused vaimsel alal näitavad, et lapse naiivne ja ühtlane maailm on lõhestunud: avalduvad meelelised kired ja ideaalsed püüded, mis üksteise vastu on. Sellest lõhestumisest peab aga kasvama energia; tahe seda ületada esitab raskusi, kuid võib anda ka märgatavaid tulemusi. Noorukis toimuvad füsioloogilised ja vaimsed protsessid paeluvad tähelepanu ja eraldavad ta teistest kaasinimestest; avaldub tarve leida sidet teistega. Selles üksinduse tundmises vajab ta arusaavat mõistmist rohkem kui varem. Kõige tähtsam samm puberteedi ajal seisneb aga selles, et noorukis ärkab autonoomsuse tunne ja ta hakkab ehitama oma vaimset maailma ning elukorralduse kava. Autonoomsus tähendab eraldamist ja lahkulöömist, aga ka oma eluideaali leidmist ja oma elu korraldamist, kus ta ise võib otsustada, seisukohta võtta ja oma elu määrata. Kirjeldatud olukorras tekib rida raskusi nooruki elus ja koolitöös. Kriisinähete ületamiseks on vaja oskust esinevate raskuste lahendamisel. Pedagoogiline probleem avaldub tuntud ütluses „küpseks saada ja puhtaks jääda.“

Noorsoo eriline asend keskkooliaastail näitab, et siin vajatakse peale õpetuse, mis peamiselt mõistust toidab, midagi ka vaimse elu jaoks. Selles mõttes tahab kool noortele vastu tulla ja peale õpetuse anda ka kasvatust, mis peab aitama raskusi ületada. Sellega ei muutu keskkool ainuüksi süsteemaatilise ja järjekindla töö paigaks, vaid arvestab ka noorsoo oma elu ja arengu võimalusi, mis on samuti oluline kui õpetuslikki ülesanne. Töö toimub kahes suunas: koolis ja väljaspool kooli eeskätt ringides. Käesolevas töös tuleb piirduda nende kasvatuslike võimalustega, mis kooli töös on teostatavad. Herbart on näinud tihedat sidet õpetuse ja kasvatus vahel ning sellest ajast peale kõneldakse kasvatavast õpetusest. Herbart ise on ka esmakordselt andnud probleemi sügavama lahenduse, asetades keskkoha mõteteringi, mis pärast sageli arvatakse, et ta õpetuse kaudu toimuvat kasvatuslikku protsessi intellektualistlikult võttis ja mõistis. Aga tuleb silmas pidada, et Herbart ei mõtle mõteteringiga mitte ainult teadmisi, vaid siia kuuluvad kõik psüühilised protsessid, nagu nad inimese hinges toimuvad: siin peitub hingeline elu, esimene energia, nagu ta kord on lausunud. „Die Bildung des Gedankenkreises ist der wesentliche Teil der Erziehung.“ Sellega pole pedagoogiline töö mõteteringiga mitte ainult teadmiste edasiandmine ühelt poolt ja vastuvõtmine, läbitöötamine ning omandamine teiselt poolt, vaid siin rakenduvad tööle kõik vaimsed jõud ja tuleb nähtavale kasvatus ta ürgelises tähenduses. Kui kasvatavat õpetus tänapäeva koolis rakendust leiab, siis tähendab kasvatus õpetuse olulist osa, mitte aga ülearust lisandit, millest kool ja õpetaja püüavad end vabaks teha. Haridussisu, mis õpilane õppeprotsessis omandab, arendab ja kasvatab kõiki ta vaimseid jõude, mitte ainult mälu ja intellektuaalseid võimeid. Õppeprotsessis viib õpetaja õpilase ja haridussisu kohtamisele. Kohtamisel on hariv mõju, kui õpilane omalt poolt püüab läheneda haridussisule ja tahab seda omandada, kui ta ise vastu tuleb ja avab oma hinge hariduslikule mõjule. Õppeaine ja õpilase elav kohtamine peab saama õpilasele elamuseks, siis on tal mõju. Õppeprotsessis vormitakse ja kujundatakse plaanikindlalt ning viljakalt õpilase kohtamist haridussisuga ja tehakse see elamuseks, mis haarab kogu nooruki. See on ime, mis temas toimub, kui ta elamuses puutub vahenditult kokku ja saab osa haridussisudest ning kultuurväärtes-

test. Õpetaja valmistab sellele teed. Kus ta töö õnnestub, seal toimub õpilase suheldumine asjasse, vaimustus, spontaansus.

Ei ole üldist meetodit, mis alati elamusele viiks, vaid õpetajal on selleks mitu teed kasutada. Kord on selleks asjalik käsitlus, kord tundmusküllane jutustus, kord loogiliselt kindel järeldus, kord klassi isetegev erutavus. Avar vaatlus, huvitav tõlgitsus, anduv kuulamine ja vaatamine, praktiline kujundamine ja sügav läbimõtlemine — kõik need vormid kütkestavad õppiiva nooruki hinge ja harivad teda. Õpilases kasvab aktiivsus, tahe omandada haridusväärtusi, ta tunneb rõõmu toimuvast vaimsest tööst ja oma vaimsete jõudude kasvust. Õppimine nõuab erksust, valmidust, omaalgatust, kiiret ja julget otsustamist, vastupidavust kestvas õppimisprotsessis, järjekindlust, kannatlikku töökust ja plaanikindlust. Kõik loeteldud omadused on ilmsesti tahteomadused, kuid nad kasvavad ja arenevad ka igas hästikorraldatud kooliõppetöös. Neid seisukohti ja võimalusi saabki teostada õpetuse kaudu, seega teostades kasvatuslikke eesmärgi.

Tõsine ja ranges teaduslikus vaimus tehtav töö kasvatab tõemeelsusele ja teele, mis on kogu meie kultuuri ja teaduse aluseks. Siin suundutakse objektiivsusele, kus ei olda köidetud näivusega, vaid nähakse asjus peituvat kindlat seaduspärasust. Tõemeelsus on iga tõsise kooli kõlbeline hing. Siin õpetatakse noort ausalt alistuma objektiivsele seadusele, mis temast üle on. Meelsus on sisemine jõud, mis ta elule kindlust annab.

Vaimne töö koolis nõuab korda ja paremate tulemuste saavutamiseks iga üksiku alistumist üldisele korrale. Siin piiratakse üksiku egoismi ja õpetatakse nägema suuremas tervikut ja ennast sellele ohverdama. Tahtekasvatuses on H. Nohl eristanud hoiaku, tähelepanu ja töö — vormid, mis klassitöös esinevad ja kahtlemata on suure kasvatusliku väärtusega.

Puberteediajal avaldub nooruki püüd iseseisvusele ja oma eluplaani korraldamisele. Siin tuleb seisukohta võtta mitmesuguste eluliste küsimuste suhtes. Nüüd tahetakse jõuda selgusele ja kindlusele, mis mõlemad saavad suureks jõuks nooruki vaimses kasvamises. Maailmavaate kasvatust saab sel puhul aktuaalseks mitte ainult õppeainete saavutuste kokkuvõtte mõttes, vaid noorele hingele ta elulises mõttes. Siin selguvad seisukohad kardinaalses küsimuses ja ilmneb kõlbeline vastutus, mis noorukil tuleb kanda, kui ta on otsustanud ja iseendale truuks tahab jääda.

Kirjeldatud kasvatuslik töö toimub eeskätt klassis metoodilises töös ja noorte elu kujundamisel kooliraamides üldse. Õppetöös eostatakse haridussisud, mis kogu inimest suudavad kujundada ja vormida. Hariv õppimine seisneb selles, et õpilane on haaratud haridusväärtusest, tuleb sellele vastu, avab pakutavale väärtusele oma hinge, võtab selle väärtuse vastu, omandab selle ja töötab läbi ning kasutab seda omas vaimses elus. Iga õpetaja, kes täie tõsidusega teeb oma tööd, kasvatab ja ühtlasi harib kasvavat noorukit ka siis, kui tal sellist kavatsust ei olegi. Ta näeb läbi õpetatava aine õpilast, kes selle juures töötab ja selle omandamisega vaimselt kasvab. „Õpetus on pedagoogilise haridustöö normaalne vorm“ — nii on lausunud üks moodseid katoliiklikke kasvatusteadlasi. Toimuv haridustöö on õpetaja käes ja tema korraldada, selles peitub ta suur jõud. Asjalik valik, süstemaatiline ülesehitus, järjekindel läbitöötamine teevad õpetuses toimuva haridustöö väärtuslikuks ja tähtsaks.

Päris teadlik peaks iga õpetaja olema sellest asendist, milles ta töötab: ta ainus eesmärk ei ole teaduslik õpetus, mis toimub õppeaine nõudeid rahul-

dades, vaid kasvava inimese vaimne vormimine, nagu see kasvatuslikus õpetuses toimub. Herbart on tähendanud, et nooruki mõteteringi kujunemine toimub ta igapäevastes kogemustes. Kogemus ja läbikäimine on kaks suurt ringi, kus kasvatuslik töö toimub. Nendest loobumine kasvatuses tähendaks päevavalgusest loobumist ja küünlavalgusega rahuldumist.

Aga ka Herbart ise pidi möönma, et kogemus ja läbikäimine pole kasvataja käes ja ta ei saa neid oma tahtmise ning kava järgi organiseerida. Herbart mõtles siin tõelisust väljaspool kooli ja nooruki kogemusi ning läbikäimist omal algatusel ja käel. Rohkem kui Herbarti ajal on tänapäeval selge kooli asend: väljaspoolt tulevad kooli mitmesugused jõud, mis võivad koolitöös kasutamist leida. Kooli ja õpetaja ülesanne on silmas pidada pedagoogilisi seisukohti ja leida õige suhe mõlemate vahel.

Ei või unustada neid ülesandeid, mis õpilasil endil tuleb täita toimivas haridusprotsessis. Kõnelemata haridussisude aktiivsest omandamisest, tuleb nimetada õpilaste töid ringides, mis praegu vahetumalt kuulub koolitöösse, ja kõiki õpilaste omaalgatusi, kõigepealt omavalitsust, kus neile antakse jõukohaseid ülesandeid sisemise korra ja mõnesuguste abitööde alal, võimaldades seega oma jõudu proovida. Meil ei ole õpilaste omavalitsus ülaltpoolt antud korraldustega sisse seatud, vaid koolielust enesest välja kasvanud, millega ta ka õige asendi ja õiged ülesanded leidis.

Pestalozzi ütelnud kord, et ükski elujõud ei arene sõnaõpetuse, vaid alati ainult tegutsemise (Tathandlung), armastus armastuse, usk usu, mõtlemine ainult mõtlemise, tegevus tegevuse läbi. Samuti on Dewey veendunud, et õppimine on võimalik ainult tegutsemise kaudu (learning by doing). Selleks otstarbeks on kool muutunud töökooliks, kus noori inimesi kasvatatakse tööle, äratakse sotsiaalseid tundeid, arendatakse koostööd ja valmistatakse ühiskondlikule ning riiklikule elule. Neile otsitakse koolis praktilist väljendust ja teostamise võimalusi. Et koolitöö haridussisud saaksid esile tulla ja mõju avaldada noore inimese vaimsel kujunemisel, peaks õppimine minema teo kaudu.

Võimlemispeed.

Anna Raudkats.

Küsimuste hulka, mis on seotud tegeliku tööga kehalise kasvatusel alal koolis, kuuluvad ka võimlemispeed ja üldse igasugused õpilaste esinemised võimlemisharjutustes, mängudes ja tantsudes, kuna nad, baseerudes mainitud alal ning olles teataval määral isegi selle taseme näitajaks, moodustavad osa võimlemiseõpetaja kohustustest.

Millise tähtsuse evivad võimlemispidustused ja kas nad väärivad seda sageli suurt aja- ja energiakulutust, mis neile osaks saab? Peab ütleva, et nad seda väärivad, sest nad moodustavad eeskätt mõjuva propagandavahendi kehalisele kasvatusel, tutvustades laiemaid ringkondi meie kooli tööga sel alal, sest jooksva töö kestel on pilguheit koolimajas tehtavale tööle raske, kui mitte võimatu laiematele hulkadele. Lastevanemate ja seltskonna tavaliselt

rohke osavõtt selliseist pidustustist on omast kohast ka tõenduseks, et nende korraldamine on õigustatud ja vajalik. Tahab ju iga arusaaja lapsevanem, iga Eesti koolist huvitatud kodanik tutvuda oma järglaste töötulemustega kehalise kasvatusel alal või üldiselt nautida elurõõmsa ja elujõulise noorsoo distsiplineeritud ja kaunikujulist esinemist. Kuid nii mõnigi ka neist, kes kehalisele kasvatusel suhtusid ükskõikselt või isegi halvaks panevalt, on muutnud oma arvamise, nähes laste kena esinemist võimlemisharjutustis, mänges ja tantses, sest nende sulavad, rütmikindlad liigutused ning painduvad ja hearühilised kehad, olles üldise füüsilise arengu ja suutelisuse tunnusteks, räägivad küllaltki veenvalt eneste eest.

Plastiline tants.

Niisiis võib nentida võimlemispidustuste tähtsust kehalise kasvatusel propageerimisel laiemas ringkonnis. Kuid nende korraldamise poolt räägivad peale selle veel mõningad asjaolud nii koolitöö käigus kui laste hingeelus. Kevadel nimelt annab end ühelt poolt tunda väsimus ja tüdimus tubasest õppetööst, teiselt poolt aga looduse uuestisünd kisub kaasa, meelitab välja klassituaalsust ja tolmust. Õpilased on rahutud ja kärsitud. Tunnid vabas looduses, õppeaias, matkad, jalutuskäigud — need on nüüd ajakohased ning toovad elevust ja vaheldust. On seepärast õnnelik ja põhjendatud mõte juhtida see kevadine rahutus ja püsimatuse mingi kindla eesmärgi poole. Seda otstarvet täitvaiks on meil kujunenud kevadised noortepäevad, mis toimuvad küll ühe valla piires, küll kihelkondlikus või koguni maakondlikus ulatuses. Nende kavas tavaliselt esinevad nii laulu, kui võimlemise laulumängude ja rahvatantsude ettekanded. Lapsed enamasti meeleldi anduvad selliste pidustuste eeltöele, sest olla „tegelane“, esineda avalikkuse ees, elada üle kogu rõõmus piduelevus — see kõik paelub neid, pakub neile huvi ja lõbu. Kuid ei puudu ka kasulikkuse moment: püsiv treening ettekannete kättharjutamise näol ja distsiplineeritud esinemine nii suures massis kui ka vähemais üksustes arendab neid kehaliselt ja vaimselt.

Mis puutub küsimusse, kui sageli peaks korraldama võimlemispidustusi, siis tuleb üldiselt hoiatada nende liiga sagedase toimepaneku eest. Suuremas (maakondlikus ja kihelkondlikus) ulatuses tohiks nad korduda vaid 3—5-aas-

taste ajavahemikkudega; väiksemas — üle aasta, ning ainult kõige väiksemas, see on ühe kooli ulatuses, iga aasta.

Vaatleme nüüd lähemalt, mis tuleks silmas pidada võimlemispidude korraldamisel. Siin kerkib kõigepealt esile kava küsimus. Soovitav on see koostada võimalikult mitmekesiselt nii ettekannete liikide kui esinejate koosseisu poolest. Nagu juba eespool mainitud, esinebki meil tavaliselt noortepäevade kavas peale ettekannete kehalise kasvatuse alalt ka laul, ning elmiste hulgas näeme nii võimlemisharjutusi kui mängu ja tantse. Mängud taas võivad olla kas laulu- või liikumismängud, viimased meelsaimini mõne haarava võistluspallimängu näol. Tantsudest meil tavaliselt on eelistatavamad rahvatantsud kui kergesti läbiviidavad ja seejuures efektsed, aga ka plastilised rühmtantsud on mõeldavad ja soovitavad. Et kehakasvatulik pilt oleks täielik, tuleks võimaluse puhul kavasse võtta ka võistlusi mõningais populaarsemais spordiliikides, nagu teatejooksus, köievedamises, kõrgus- ja kaugushüppes.

Rahvatants.

Mis puutub esinejate vanadusse, siis kolme esimese õppeaasta lapsed suuremate pidustuste puhul mõistagi esinemistest osa ei võta, küll aga võivad nad koolipidudel üles astuda jõukohaste ettekannetega, millisteks oleksid peamiselt lihtsad laulumängud; neljanda õppeaasta lapsed võivad esineda juba nõudlikumate laulumängudega ning kergemate võimlemisharjutustega ja tantsudega, ja neist vanemad — kõigi eespool loeteldud ettekandeliikidega, mis mõistagi tuleb kohandada nende jõule ja võimetele.

Tegelaste arvu määramisel olgu põhimõtteks lasta võtta osa esinemistest võimalikult suurel arvul lapsi ja mitte ainult „väljavalituil“. Koolide võimlemispidustustele ei tule nimelt vaadata nagu mingite „musterrühmade“ esinemistele, vaid kui põhimõtteliselt kõigile, enamvähem normaalsel kehakasvatulikul tasemel seisvaile lastele pakutud võimalusele demonstreerida vanemaile ja publikule oma võimeid ning „olla kaasas“ rõõmsas ja elevusrikkas ning, nagu eespool märkisime, ka kasulikus ettevalmistustöös ja peol enesel, mis rikastab neid uute muljete ja üleelamistega ning on ka heaks ettevalmistamiseks iga-

suguseist suuremaist pidustustest osavõtmisele edaspidises elus. Võimalikult suure esinejate arvu poolt räägib ka asjaolu, et mida suurem see on, seda haaravamaks kujuneb üldpilt — juba lihtne käte tõstmine üles, sooritatud üheaegselt suure võimlejate kogu poolt, jätab unustamatu mulje. Kui ruumi puudusel osutub mõõdapääsmatuks tegelaste arvu piiramine, teostatakse see mõistagi selektsiooni põhimõttel. Tantsu- ja mängurühmad tavaliselt muudelgi põhjustel on vähemaarvulised, samuti kui teatejooksurühmad, millede koosseis on vastavais määrustes ette nähtud.

Võimlemisharjutustes poeg- ja tütarlapsed esinevad lahus, kuid laulumaingudes ja rahvatantsudes on soovitatav nende koos-esinemine.

Kust saada materjali mainitud esinemisteks ja milline see peab olema? Suuremate võimlemispidude puhul vastavate esinemisharjutuste koostamine tavaliselt usaldatakse mõnele eriteadlasele, kes nad ühtlasi ka õpetajaile demonstreerib ja kätte õpetab. Säärasel juhul varustatakse õpetajaid ka harjutuste kirjeldusega ja kohase saatemuusikaga. Rahvatantsude ja laulu- ning liikumismängude alal on meil mõndagi trükis ilmunud, mida seks otstarbeks kas muutmatult või teisendatud ja kombineeritud kujul võib tarvitada. Plastiliste tantsude alal seevastu ei leidu meil peagu mingit kirjandust, mispärast õpetajal tuleb abiks võtta omaenese leidlikkus ja kombineerimisvõime.

Mis puutub ettekannete üldlaadisse, siis on siin kõigepealt maksev nõue, et ei mindaks välja mingile odavale ilumeele kõditamisele, asetades esikohale pealtvaataja, vaid lähtutaks esinejast, see on lapsest. Sellelt seisukohalt väljudes tuleb valida harjutused, mis esiteks, ei oleks lapsele oma loomupoolest võõrad ega senitundmatud, vaid temale omased ja koolitööst tuttavad; teiseks mitte liiga rasked ja kolmandaks sellised, millede püsiv harjutamine tooks temale kasu, arendades teda nii kehaliselt kui vaimselt. Viimasele nõudele vastavalt peabki esinemiskava võimlemises olema koostatud eeskätt nõnda, et ta võimaldab kogu keha läbitöötamise füsioloogiliselt õiges järjekorras. Alles teisel kohal asub harjutuste efektsuse küsimus, mis kõne all oleval juhul mõistagi väärrib ka omajagu tähelepanu, kuid mis ei tohi olla mõõtuandev. Kogemused on näidanud, et lihtsavoitu, puhtalt ning samaaegselt sooritatud harjutussarjad jätvavad publikule parema mulje, kui keerulised, tehniliste puudustega ettekantud kombinatsioonid.

Vääramatult tuleb kinni pidada nõudest, et ettevalmistused võimlemispeoks ei segaks üldist koolitööd ega liiga tunduvalt muudaks ka võimlemistundide sisu ja kuju. Kui esinemiskava on koostatud lastele tuntuist ja mitte liiga raskest elemendest, mis jooksva töö kestel on korratud ja lihvitud, ei tarvitse harjutuste kätteõpetamisega lõplikul kujul alata liiga vara. Et vältida ühekülgsust ja laste tüdinemist peoharjutustist, ei peaks ka sama tunni kestel neist võtma käsitlemisele rohkem kui ühe või kõige enam kaks, täites muu osa tunnist harilike harjutuste ja mängudega. Kui juba terve kava on ära õpitud, võib ja peab seda vahetevahel sooritama ka tervikuna. Laiemas ulatuses toimuvate esinemiste puhul tuleb korraldada vähemalt 2—3 üldproovi.

Peoharjutuste õppimisel ja ettekandmisel peab muidugi rõhku panema nende võimalikult puhtakujulisele täitmisele. Eriti aga tuleb taotella nende sooritamist kindlas, ühtlases taktis ja õpetada lapsi hoolikalt joonduma (kui ei esineta vabalt rühmitatult). Massesinemistel nimelt need kaks momenti on mõõduandva tähtsusega üldpildi mõjuvuse suhtes. Sirgete ridade saavutamiseks on vältimatult ka esinejate kohtade tähistamine. See tehakse lubjaga maha märgitud väikeste, üksikestest 2—2,5 meetri kaugusel asetsevate sõõride kujul.

Endisest joonte tõmbamisest seks otstarbeks hakatakse loobuma, kuna nad esiteks mõjuvad liiga silmapaistvalt, andes väljakule mingi malelaua kuju ja rikkudes seega üldpilti, ning teiseks suurema lubja tarvitamise tõttu tekitavad tolm, mis mõjub kahjulikult võimlejate tervisele.

Võimlemisettekanded tavaliselt sooritatakse orkestri kaasmängul, kuid vahelduseks võib mõne harjutuse teha lasta ka osavõtjate laulu saatel. Soovitatav on igat harjutust enne üldist täitmist öiendada lasta kahe, kõigile osavõtjaile hästi nähtava esivõimleja poolt.

Peo üldkorraldus peab olema nii ladus, et üks ettekanne järgneks teisele peagu vahetult. Pikad vaheajad üksikute esinemiste vahel tükeldavad üldmuljet, tüütavad publikut ning väsitavad ja närveerivad tegelasi.

Tütarlapsed võimlemas.

Esinemisriietuseks kõlbab harilik puhas, mõõtudelt paras ja mitte liig luitunud või ärakantud võimlemisülikond. Kui ainelised võimalused lubavad, on muidugi kaunim ja pidulikum esineda erilises piduülikonnas, milleks võiks näiteks tütarlastel olla sinine, ühes tükis puuvillasest või siidisest trikoost kostüüm. Tavaliselt on kombeks, et võimlemisdressis liigutakse vaid esinemiskohal (staadionil või spordiväljakul) ja et rongkäik sinna toimub harilikus riietuses või, mis eriti soovitatav, rahvariideis. Rahvariideis kantakse ette muidugi ka rahvatantsud, kuna plastiliste tantsude ja laulumängude esitamiseks on sobiv pildil nr. 1 kujutatud, valgest marlest või mõnest muust kergest riidest valmistatud kostüüm.

Mis puutub võimlemisõpetaja riietusse võimlemispidustustel, siis on meil välja kujunenud kombeks, et meesõpetajad esinevad pikkades valgetes püksides ja tumesinises kuues või valges spordisärgis, naisõpetajad aga kas valges, sportliku lõikega kleidis või rahvariideis.

Kui korraldatakse esinemisi lastega, peab igati püüdma vältida, et nende tervis milgi kombel selle all ei kannataks. Rääkimata suurest ülekohtust laste vastu viia nende tervis hädaohtu, tekitavad nende haigestumised külmetamise, liigväsamise või teiste põhjuste tagajärjel lastevanemais õigustatud opositsiooni võimlemispidudele ning keelu neist lastel tulevikus osa võtta lasta. Vastutus tegelaste tervise eest lasub peo korraldajail ja juhtidel. Külma või vihmase ilmaga jäetakse esinemised ära, määrates neile võimaluse puhul teise aja. Seepärast on soovitatav võimaluse puhul valida pidupäev nii, et tarbekorral võiks peo edasi lükata.

Pikad rongkäigud enne esinemist on välditavad, kuna nad liigselt väsitavad lapsi. Selle nõude vastu meil sageli patustatakse, pannes lapsi marssima

Poisid võimlemas.

pikki teid selleks, et „rahvast kaasa tõmmata“. Ebakohased on ka kauakestvad tervitused ja kõned, mida lapsed peavad kuulama rivistatult, mis neid omakord väsitab. Lastele peab võimaldama vajalikku puhkust ka esinemiste vaheaegadel. Istumist märjal maal tuleb siiski vältida, kuna see on äärmiselt hädaohtlik tervisele. Peoplatsil peavad olema väljakäigukohad ja võimalused joomiseks, esimese abi andmiseks ning tarbekorral ka einestamiseks.

Lõppeks olgu veel tähendatud, et võimlemisõpetajad, kes oma õpilastega täidavad pidustuste kava, on täiesti õigustatud esinema ka sooviavaldusega, et osa peosissetulekuid määrataks koolidele võimlemis- ja mänguabinõude muretsemiseks.

Peale suuremate võimlemispidustuste tuleb õpilastel esineda võimlemis-harjutuste, laulumängude ning rahva- ja teiste tantsudega veel koolipidudel, jõulupuudel, emade päevadel ja teistel samataolistel juhtudel. Siin tegelaste valik mõistagi toimub nende paremuse järele ning eeltööd tehakse väljaspool

otsest koolitööd. Kuna aga selline harjutustest osavõtmine pärast õppetööd viidab õpilaste aega ja lisab neile töökoormat, ei tohiks 1) lapsi üldse mitte liiga sageli esineda lasta nõudlikumate, suuremat eeltööd vajavate ettekannetega, 2) mitte tegelasiks valida tervise ja edasijõudmise poolest teistes ainetes nõrku või nõrgavõitu ning koolimajast kaugel elavaid lapsi. Alati peaks nende esinemiseks nõutama ka vanemate loa.

Kui võimlemispidude ja õpilaste esinemiste korraldamisel peetakse kinni eespool esitatud põhimõttest ja näpunäiteist, siis võib kindel olla, et nad ei mõju halvasti ei õpilase kehale ega vaimule ega häiri koolitööd, vaid otse selle vastu pakuvad häid võimalusi noorsoo kasulikuks mõjustamiseks ning toovad koolitöösse vaheldust ja värskest.

Laager noorsoo kasvatustöös.

Osvald Randvee.

I.

Laager noorsoo kasvatustegurina, see on alles viimase aja leiutus. Tema pioneeriks tuleb kahtlemata lugeda skaute, kes seda oma töörakenduses on kasutanud ülemaailmselt juba ligi 30 aastat (skautluse algpäevist alates). Laagri kui niisuguse vastu vaidlesid paljud koolimehed kaua, kartes, et see militariseerib noori. Kuid viimasel ajal on tulnud kõikjal ümberorienteerumisi ja leitakse, et laager on ideaalseim paik noorte kasvatamises ja distsiplineerimises. Kahtlemata on selle arvamise levimises tõhusalt kaasa aidanud meie skautlikud organisatsioonid, kellede suvine tegevus peamiselt seisabki laagrites.

Laager oma töö ja tegevusega vabas looduses suudab kõige rohkem hingestada noori. Aga ta suudab ka meid täiskasvanuid vaimustada ja teha jälle nooriks. Laagriromantika on võrratu. Mulle meenub koolijuhtide möödunud suvine laager Tondil. Sääil olid küll öökorteriks kasarmud, ent terve päevane tegevus toimus vabas looduses. Kuidas sääilne olemine sidus mehed südameilt ühte! Saabumispäeval olid paljude näod mornid, sest igapäev olid omad elarvamused laagri kohta (välja arvatud need, kes juba enne olid viibinud sk. laagris). Ent möödusid päevad, siis ei tundnud mehi äragi, kõigil oli meeolelu hää ja 600 meest tundsid, et nad on ühine ja võimas pere. Mõnepäevane laagrielu ja ühine töö oli nad liitnud tervikuks. Kui tuli lahkumine, siis valdas kõiki niisugune tunne, et tahaks veel elada seda elu.

Laager on kui hää maitseaine: kui oled teda maitsta saanud, siis tahad ikka jälle ja jälle. Aga veel sügavamalt haarab ta noori oma mitmekesise tegevusega, mängudega ja lõkkeõhtutega.

II.

Noorte suvelaager oma töö ja tegevusega liigub kindla päevakava järgi, kus kogu tegevusel on kindel siht ja otstarve.

Esitan allpool näitena ühe noorte laagri päevakava, mille alusel toimub laagrielu ühe päeva jooksul.

Kell 07.00 äratus, võimlemine, pesemine, laagri korrastamine.

„ 07.45 hommikueine ja telkide korrastamine.

„ 08.30 ülevaatus.

„ 09.00 lipu heiskamine.

„ 09.15 õppetegevus erikava alusel.

„ 11.00 lõunaode.

„ 11.15 õppetegevus erikava alusel.

„ 13.00 ujumine ja vetelpäästmine.

„ 14.00 lõuna.

„ 15.00 vaikimisminutid ja puhkeaeg.

„ 16.00 õppetegevus erikava alusel.

„ 18.30 mängud, vaba aeg ja pesemine.

„ 19.30 õhtusöök ja vaba aeg.

„ 21.00 lipu langetamine.

„ 21.15 vaba aeg ja ettevalmistused lõkkeks.

„ 22.00 lõke ja õhtupalvus.

„ 23.00 magamaheitmine.

„ 23.15 öörahu.

Esitatud päevakava ei saa absoluutsena võtta, vaid igas laagris võivad olla erinevad kavad, olenedes oludest, laagri koosseisust ja pakutavast õppeaine hulgast. Nii ei suudeta igal õhtul lõkkeid korraldada ja sel puhul peab toimuma palve ja magamaheitmine varem, et noored saaksid rohkem puhata. Iga päeva jaoks võib olla oma erinev kava.

III.

Siirdume nüüd vaatlema neid kasvatusalu, mida intensiivselt viljeleb noorte juures laager. Esmalt laager kasvatab noortes tugevat ühistunnet, üksteise mõistmist ja austamist. Laagris on noored väljas kõik ühe ja üks kõigi eest, sest laagri korraldused, ametikohused ja korrastustööd on maksvad ühtlaselt kõigi kohta. Kui laagris korrapidaja oma hooletuse tõttu ei suuda juhtida küllalt täpselt laagri päevakava, siis ei kannata mitte tema ükski, vaid kogu laagripere. Laagri noored moodustavad ühe suure perekonna, kel on ühised röömud ja mured. Noorte auahnus ja egoismitung, mis sageli muus tegevuses võivad minna liialduseni, ei tüki laagrikasvatustöös mitte esile, vaid siin juhitakse see ühise tegevuse kaudu nii, et peaaegu kõik ohverdavad end üldsuse kasuks. Laagris ei tegutse ega domineeri palju üksikindiviidid, vaid ikka salgad, telgid, telkkonnad või rühmad. Nii ollakse alati ühiselt väljas ja elatakse omas maailmas, kus noored on ise korralduste andjad ja täitjad ning ka vastutajad kõigi kordamineku eest.

Eriti lähendavad noori üksteisele laagri mitmesugused ühismängud ja lõkkeõhtud oma leidlikkuse ja naljadega. Lõkkeõhtuil pannakse välja kõik oma riimimisoskus, näitekunst ja huumor. Ja kui kõlab lõkke ühislaul läbi öövai-kuse, siis tunnevad noored, et nad on lahutamatu üksus, et neis elab üks vaim.

Laagri öised mängud ja lõkkeõhtud lähendavad noori veel loodusromantikale, mida eriti on vaja linnanoorde tsiviliseeritud hingeelule.

Võib sageli tähele panna, et loodusromantika leegitseva lõkketule ümber viib noored nagu mõttes tagasi kaugeksesse aegadesse, kus kord meie esivane-

mad istusid lõkketule ümber ja pidasid nõu oma võitluste üle. Atavism hakkab nende alateadvuses kõnelema.

Suuremas osas kõigis laagrielu avaldusis paistab silma suur ühistunde kasvatamine: üheskoos ärgatakse, minnakse einele, üheskoos lauldakse ja mängitakse ning koos minnakse ööpuhkusele. Nii seob see elu noored laagri-aja kestes kauaaegseiks sõpradeks. Suurema ulatusega üldlaagrid aga võimaldavad nooril ülemaailsi kokkutulemisi ja laiemat sõprussidemete loomist.

IV.

Eriti võimaldab laager oma töörakendusega kasvatada noortesse korra-, vastutus- ja kohusetunnet ning erilist mõistmist vanemate juhtide suhtes. Laagris tuleb nooril alati silmas pidada täpset aega ja korreksust kõigis asjus.

Kartuleid koorimas.

Juba nädal või rohkem enne laagrisse asumist sisendub noorisse teatav eluvustunne ja suur askeldamine, kust hankida ja kuidas korrastada täpselt laagri-varustus. Ja see varustus telklaagri jaoks on üsna suur, mis jaguneb omakorda isiklikuks ja telgi (salga) varustuseks.

Mõnepäevase telklaagri isiklik varustus oleks järgmine: 1) riietus (noorkotkal nk. vorm); 2) vihmakuub või palitu; 3) kampsun; 4) sooja pesu 1 vahetus; 5) sukki 1 paar tagavaraks; 6) võimlemispüksid; 7) seljakott; 8) kerged kingad; 9) taskurätikuid; 10) magamiskott; 11) voodilinu 2 tükki; 12) tekk; 13) padjapiiür; 14) seep karbiga; 15) palgerätikuid 1—2 tükki; 16) hambahari ja -pasta; 17) nõel, niit ja nõöpe; 18) emailleeritud kauss ja kruus; 19) lusikas, nuga, kahvel; 20) kamm ja taskupeegel; 21) paberit ja pliats; 22) nõöri voodipõhja punumiseks 18—20 m.

Telgivarustus 6—8 noore kohta: 1) kirves ja saag; 2) labidas; 3) raudreha; 4) sidumisnööri, naelu ja traati; 5) latern või küünlad; 6) puhastusabinõude kott ühes riide- ja saapaharjaga; 7) kotinõel ja niit; 8) suuremaid kausse 2 tükki supi ja pudru jaoks; 9) kann kohvi ja tee jaoks; 10) kulp, leivaalus ja puulusikas; 11) nõudekuivatusrätikuid 2 tükki; 12) nõõri punumiseks; 13) haamer ja tangid.

Kui on telgi koosseisus noori, kes mõistavad päevapildistada ja mingsuguseid muusikariistu mängida (gitarr, viiul, mandoliin), siis tingimata tuleb ka need kaasa võtta. Kõigile varustusesemeile olgu märgitud pääle omaniku nimi või mõni teine eraldusmärk.

Ilma ülalmainitud varustusega kannatab noore isiklik kui ka terve telgi koosseisu laagrielu ja neil on raske osa võtta üldisest laagri võistlustegevusest.

Noored „toidusabas“.

Laagris valitseb iga päev telkide vahel pinev paremusvõistlus, mis kutsub noori iseenesest korra ja puhtuse austamisele. Siin võetakse hindamise alla iga ebatäpsus ja lohakus, olgu see telgi sisustuses, välisilustustes, noorte riietuses või toidunõude puhtuses. Kui kuskil juhtub väärnähteid, tulevad trahvipunktid, mis sageli lõpevad töötoimkondadega või muude kohustustega vabal ajal. Võib-olla näib, et selline alatine võistlus väsitab ja tüütab noori ning lööb viletsamate enesetunde alla. Ei! Hoopis vastupidi. See tiivustab neid! Kes on ühel päeval tagaplaanil, lubab ja tahab järgmisel olla eesrinnas. Ja oma piinliku hoolde tõttu jõuab ta sinna.

Soodsalt arendab laager noortes kohuse- ja vastutustunnet. Väga sageli ilmneb noorte tegevuses, olgu see koolis või noorte organisatsioones, vastutus- ja kohusetunde puudumine. Noortele antakse ülesanded ja nad lubavad need täita. Kui aga jõuab tähtaeg kätte, siis pole tihti ülesande täitmisest

juttugi. Laager aga võimaldab arendada neid alu oma mitmesuguste ametikohuste ja ametmeeste kaudu, nagu korrapidajad, öövalvurid, käskjalad, köögitöölised jt. Need ametikandjad peavad ise vastutama oma kohuste korraliku ja täpse täitmise terve laagri ees. Nende au on kaalul, kas nad suudavad olla mehed meeste ridades. Laagrikasvatus annab selles tagajärgi, sest terve laagriaja valvab kogu laagri organisatsioon nende mitmesuguste kohusetäitjate üle.

Õpetab laagritöö noori ka vanemaid juhte ja õpetajaid teisiti hindama ja teisis isikuis nägema, kui nad enne paistsid. Siin ühises töös veenduvad noored, et õpetajad-juhivad pole mitte ainult kontrollijad, käsutajad ega kiustajad, nagu näisid nad koolis. Laagris on nad suured abistajad ja töötajad, kes elavad laagrielu kaasa samuti kui kõik noored.

Noored ja juhivad nõupidamistule ümber.

V.

Tähtsat osa juhivad laager tööarmastuse süvendamisel. Siin peavad noored ise igal pool käed külge lööma, sest vastasel korral jääb palju vajalisi toiminguid ja asju teostamata. Laagris on noored ise oma teenijad ja abistajad, olgu see köögis toidukeetmisel või nõudepesemisel; telgis vajalike sisustuse ehitamisel või laagri vaatetorni ja laagri värava ehitamisel. Ja missuguse huviga siin kopsitakse ning saetakse. Kellelgi pole aega tühiseks ajaviitmiseks ega jutlemiseks. Kõigil on soov: saaks aga laagri rutem korda! Laagris jõuavad noored veendumusele, et kõik, kes tahavad elust rõõmu tunda, peavad tegutsema. Hoolas töö, missugune see ka oleks, on rikas rõõmuallikas!

Selgub, et laagri kasvatusalad on väga suured ja avarad ning neid on raske lühikeses kirjutuses kokku võtta. Määratu palju on laagris igale noorele, iseäranis sellele, kes viibib sääli esmakordselt, uut ja huvitavat: öövalvureid

saadavad igal sammul müstilised ööhääled ja magajate norsked ja sonimised, kuna köögitöölisi vaimustab askeldamine podiseva supikatlal ja aurava pudrupaja juures. Suure tähtsuse omab aga laager tervishoidlikult oma värsked ja puhta õhuga keset ilusat loodust. Ta on parimaks suvituspaiaks linlasile, aga ei jäta ka ükskõikseks maanoori. Kahtlemata peab laagriplats asuma veeogu lähedal, et oleks võimalik õpetada noorele ujumist ja vetelpäästmist.

Eriti suure tähtsuse omab laager skautlike organisatsioonide kasvatus-töös. Ilma laagrita nagu polegi nende töö mõeldav. Kui kaoksid skautlikust töösüsteemist laagrid, siis langeks nendes tööhuvitavus ja sellega ühes kahaneks ka tunduvalt nende liikmete arv. Laager skautlikes organisatsioonides õpetab noorile kõige põhjalikumalt skautlikke oskusi ja traditsioone. Siin leiavad rakendust nende talve jooksul omandatud oskused ja teadmised ja siit viiakse kaasa uut värskust, uusi mõtteid ja ilusaid mälestusi terveks pikaks talveks.

Siia maani on olnud võimalus ainult neil nooril võtta osa laagritegevusest, kes kuulusid mõnesse sk. organisatsiooni, kuna laiema noorte hulgad on pidanud sellest eemale jääma, sest õpetajas-peres on laagri mõte alles uus ja koolil pole selleks ainelisi võimalusigi, nagu telkide ja muu varustuse hankimine. Et aga laiemaile noorte hulkadele võimaldada laagritööd ja laagrikasvatusest osa saada, siis tuleks juhtida noori skautlikesse üksustesse (noorkotkad ja kodutütred), kus on võimalus Kaitseliidu toetusel ja kaasabil kergemini hankida telke. Siis ei tarvitse karta nooril, kes on jõudnud juba laagriikka, et nad sellest hüvest ja elamusest peavad loobuma.

VI.

Lõpuks võib mainida veel, et laagrimuljeid ja -mälestusi võib kool pärast-poolle edukalt rakendada oma õppetöe emakeele tunnis kirjandi kaudu. Neis kirjandis noored võivad avaldada oma laagrielamusi mitmesuguseis huvitavais värves.

Esitan allpool mõne väljavõtte ühe 12-aastase progümnaasiumi I klassi poisi tööst. Nagu neist väljavõtteist selgub, on laager jätnud poisisse ilusad ja tundeküllased mälestused.

„Laager, kolme viirgu jonele kogu!“ Käib läbi poistehulga vaevalt hetke kestnud nõksatus ja olemegi liikumatult rivis. Veel paar käsklust, ja siis põriseva trummi ning kutsuva pasuna saatel asume laagriteele. Tee kaob märkamatult jalge all, ja mis ongi meile, innukaile marssijaile, mõned kilomeetrid. Varsti olemegi laagri asupaigas. „Seis!“ Ja siis hetk hiljem: „Rivitult!“ Nagu rabatud on sirged rivid ilusti segi. Saame oma seljakotid kätte ja jookseme mäest alla. Seljakotid seame malevkondade järgi nõorsirgesse rivvi ja ise läheme tutvuma laagri asupaigaga. Aga näljaseks on võtnud kõhud matk rongis ja rivis, mõnusalt näljaseks. Hundiisu! Lihtne ja kare toit maitseb üliväga ning kosutab . . .

. . . Õhtu kodus! Varsti saame jälle süüa, siis natuke puhkust. Siis aga, ja siis üks tubli magamine. Esimesel ööl ometigi hästi magada ei saa, kuna pole veel harjunud laagrieluga. Hiljem aga — oh sa mu meie! Kas olete näinud meest magamas, kes kogu päeva on rabelnud ausat tööd teha? Kas olete te kuulnud õiget, mehhist norskamist? — Ei? Oh teid vaeseid-õnnetuid küll! Siis tulge ometi kord laagrisse nägema ja kuulma, aga veel parem — ise kõike kaasa tegema . . . !

... Kell üks antakse käsklus: kiiresti täielikku vormi riietuda. Täidame jalamaid käskluse. Ei tea üldse, mis lahti on, aga varsti näeme Tallinna Kaitseliidu Maleva külalisi mäest alla tulevat, eesotsas hr. päälükuga. Siis rivistume nende tervitamiseks. Mis nüüd viga! Mehi tuli juurde meeste ridadesse...!

... Lahkuda? Juba! Kas tõesti need ilusad päevad juba läbi? Ja nii mõnigi töö jäi veel tegemata, mõnigi nali nägemata. Ei, lahkuda ei taha! Kuid mis sa teed, ega ülemusele või vastu hakata.

Laul kõlab siiski õige rõõmsasti. Jumalaga, kaunis Leetse rand!

Looduskaitse ja koduümbruse tundmine kooli õppelöös.

G. Vilbaste.

Iga arenenud kodanik peab tundma oma koduümbrust. See on nõudmine, mis on mõistetav iseenesest, — aksioom, tahaksin ütelda. Koduümbruses, koduküla piirides me viibime sageli. Siin paneme mõndagi tähele, kui meil on silmi ja vähegi oskust vaatlemiseks. Siin võime ka vaatlusi toimetada korduvalt, aastaaegade vahetusel ja see võimaldab meil tungida nähtustele üha sügavamale, tõele üha lähemale. Ning kui oskame analüüsida täie arusaamisega koduümbrust, siis annab võõraste paikade vaatlemine ja ka põhjalikum uurimine alati palju paremaid tulemusi.

Looduskaitse küsimuse lahendamise ühe küla või valla piirides või linna ümbruses kuulub täiesti koduümbruse tundmaõppimise kavasse ning looduskaitset vääriavad esemed või alad, nn. loodusmälestusmärgid on sellised nähtused, mis peaksid paistma silma kergemini ning suurema markantsusega. Nende leidmine ei tohiks olla raske ja selliseid esemeid võiks olla kuskil koolipiirkonnas isegi rohkem kui see huvitab ametlikku looduskaitset.

Kerkib küsimus, kuidas teostada looduskaitse esemete tundmaõppimist ning kuidas korraldada seda nii, et sellest oleks tulu koolile, ümbruskonnale ja ka asjale enesele? Olgu siin kohe tähendatud, et looduskaitse esemete tundmaõppimine ei saaks kuidagi olla omaette koondise eesmärgiks, — selleks on see küsimus ühes kooliringkonnas enamasti ikka liiga väikese ulatusega, vaid ta kuulub täiesti koduümbruse tundmaõppimise töö raamidesse. Kuid koduümbruse tundmaõppimine ei tohiks puududa ühegi kooli õppetöökavast, eriti aga just maakoolides, ning siin peaks olema alati igal pool õpilasist ja õpetajaist koosnev koduümbruse tundmaõppimise ring, kelle ülesannete hulka ei peaks kuuluma mitte ainult ümbruse looduse tundmaõppimine, vaid siia mahub kogu ümbruskond kõigis oma eluavaldusis, näit. rahva elu, töö ja tegevus, ajalugu, kombed, pärimused jne. See ring koostab kodukooha muuseumi, kogub selleks materjali, korraldab näitusi jne., nagu seda viimasel ajal on nõutud õige mitmelt poolt.

Siin kohal puudutan vaid koduümbruse looduse tundmaõppimise võimalusi loodusteaduslikult seisukohalt, sest looduskaitse on tegemist peamiselt just selle teaduseharuga.

Olen juba varemalt mitmel korral kõnelnud sellest, et iga kooli loodusa maateaduse õpetaja peab tundma oma kooliümbrust. See ei ole tähtis mitte ainult õpetaja teadmiste täiendamiseks, vaid ka õpetaja õppetöö edukuseks. Sest maateaduse ja loodusloo õpetajal tuleb õpilastele selgitada nähtusi, millede mõisted on neile vahest tundmatud sõnaliselt, aga millede olemasolunad on juba märganud nende koduümbruse looduses. Oskab õpetaja õpetamisel tuua näiteid sellistele vormidele õpilastele tuntud alalt, on õpetamise tulemused kahtlemata selgemad. Seepärast peaks igal loodusloo ja maateaduse õpetajal olema esimeseks ülesandeks tutvuda oma ümbruskonnaga. See ei too õpetajale erilisi raskusi, sest kooli ringkonnad ei ole praegu just eriti suured ja seda jõuab ikka kuidagi läbi käia mõne nädala jooksul, kuna põhjalikumad tutvumised ja ka uurimised võivad järgneda juba pikema aja kestel. See on ju õige, et uuel õpetajal on raske esimesel aastal ametikoha ümbruses orienteeruda ja vast järgmise suvevaheaeg lubab tal vabal ajal asuda ümbruskonna põhjalikumale tutvumisele. Alguses on tõesti raskusi, sest ei ole vastavat ülevaadet, kuna meil puudub ikka veel koolide juures selline märkmeteraamat, mis puudutaks kooliümbruse loodust, ajalugu ja teisi kasulikke juhatusi ümbruse tundmaõppimisel. Säärane raamat aga peaks igal koolil olema. Juba Eesti kooli algul tegin ma sellekohase ettepaneku ajakirjanduses¹⁾, kuid praegu ei ole niisuguseid raamatuid minu teada mitte. Sellega mõtlen ma siin järgmist märkmeteraamatut. Iga loodusloo ja maateaduse õpetaja püüab üles märkida oma ümbruse tundmaõppimise matkadel, mida on võinud tähele panna, peatub nende tekkelool, ehitusel, üksikasjalikul kirjeldusel, asupaigal jne. Kodus töötab ta saadud andmed läbi ning kirjutab sellekohasesse märkmeteraamatusse, kuhu joonestab ka ümbruskonna kaardi, millele kantakse peale kõik vaadeldud ja tähelepanuväärivad esemed. Märkmeteraamat jääb kooli juurde ja sinna tehakse edaspidi täiendusi, kui neid peaks ilmuma järgnevail vaatlusil. Kui tuleb uus õpetaja, siis on tal, tutvudes selle ümbruskonna märkmeteraamatuga, varsti ümbruse pilt selge ja ta teab, kust midagi võib leida, kus midagi vaadelda ja kuhu suunata õpilaste õpikäike. Samasse raamatusse kirjutab ta omalt poolt täiendusi ja parandusi. Ka võib sellesse raamatusse kirjutada väljavõtteid vastavast kirjandusest ümbruse kohta, samuti kleepida väljalõikeid ajakirjandusest, kui selle ala kohta peaks ilmuma midagi tähelepanavat ja täiendavat. Suuremate tööde puhul võiks selles märkmeteraamatus olla vaid kirjanduse juhataja. Selline raamat oleks väärtuslik õppevahend kooli juures.

Mulle võidakse vahele ütelda, et märkmeteraamatu koostamine ülaltoodud ulatuses ei ole sugugi kerge, et meie õpetajaskond ei ole selleks ette valmistatud. Viimane väide peaks olema täiesti ebaõige, sest kui jälgida praeguse õpetaja haridust, tutvuda õpetajate ettevalmistamisasutuste õppetegevusega, siis ei tohiks teha raskusi kellelegi lihtsate vaatluste tulemuste ülesmärkimine. Pealegi nõuavad praegused õppekavad, et õpetajad peavad olema tuttavad oma ümbrusega, sest juba algkooli IV klassis tuleb neil õpilasi tutvustada kodukohaga, selle pinnavormide, loodusega, samuti rahva tööalade vaatlustega, seoses õpikäikudega ning vastavate praktiliste töödega. Õpilastele tuleb anda pilte kodukohast. Selleks peab olema õpetaja oma ümbruses täiesti kodus, et juhtida õpilasi huvitavale kohale, et neile pakkuda mitmekesist vaatlusevõimalusi. Seesugune märkmeteraamat on talle selleks väga vajalik ning kergendab tema tööd. Ja õpetajal peaks jätkuma julgust ja

¹⁾ Vt. „Päevaleht“ 1921, nr. 193.

kindlust, et oma arvamisi panna paberile sellisel kujul, millisel nad on juhtivaks elemendiks omasugustele.

Looduskaitse esemed, s.o. loodumälestusmärgid on rohkem silmapaistvad osad looduses, mispärast nende leidmine ja nende ülestähendamine ei ole eriti keeruline. Nende ülesleidmine kooli piirkonnas võib olla just kodu tundmaõppimise ringi agaramate liikmete ülesandeks. See ei tee neile ka mingit raskust. Sagedasti on vanemad koolialised poisid oma ümbruse põhjalikult läbi matkanud, kõik meelde pannud, mis vähegi suudab äratada tähelepanu; oma talu karjamaad on neil viimaste peenusteni „uuritud“, heinamaadega ja väljadega töö juures tutvunud ja vähe on seda, mida noor silm ei ole tähele pannud. Ühise tulemusena on ringi liikmeil varsti ümbruskonna kohta ülevaade selge ning kui siis õpetaja ringijuhatajana korraldab tähelepanuväärivaisse paikadesse ühiseid ekskursioone, kus võib-olla juhib tähelepanu neile iseloomustavaile joontele või asjaoludele, mida õpilased ise ei ole taibanud, siis on sellistest õpireisidest tunduvalt kasu.

Kuidas propageerida looduskaitse alla võetud või looduskaitset väärivaid esemeid oma ümbruses, selle kohta olen juba varemalt sõna võtnud¹⁾. Meil on ju praegu koolides iga aasta maikuu lõpu poole ühine muinsus- ja looduskaitsepäev. Sel päeval tuleb süvendada looduskaitse, resp. muinsuskaitse mõistet ja tähtsust²⁾, kuigi niihästi üks kui teine on õpilastel juba varemalt selge, sest looduskaitse mõiste selgitamine oli vanades õppekavades ja on ka aukohal uutes, alates juba algkooli IV klassist. Kuid eriti jäävad muinsuskaitse ja looduskaitse õpilastele siis meelde, kui sel päeval viiakse neid loodusesse, loodumälestusmärkide juurde. Minu teadmiste järgi ei ole vist koolimaja, kus läheduses ei ole ühtki sellist eset, mida võiks käsitleda loodumälestusmärgina. Midagi ikka leidub, olgu see siis jämedam vana puu, suurem rändrahn, maapinna läbilõige, aluspõhja paljand, ohvrikivi või endine hiis. Kui siia juhitakse õpilaste jalutuskäik; kui siin peatutakse, lauldakse mõni laul ühiselt; kui õpetaja või mõni agaram õpilane peab siin lühikese referaadi asja kohta; kui korratakse muistendeid või pärimusi, mis on seotud esemega; kui mõeldakse eseme suurust, — puudel jämedust, kividel kõrgust, ümbermõõtu kas või kümnendat korda; kui deklameeritakse mõni luuletus, mis kooskõlas esemega jne., see kõik jätab õpilastesse häid mälestusi, autunde eseme vastu, mis ei kao ega kustu nii kergesti. Kui sinna korraldatakse ekskursioone iga aasta, siis muutub see heal juhul oodatud sündmuseks, samuti nagu seda on küla elus näit. jaanituli, kalmistupüha. Ja seda korduvat momenti tuleb just süvendada, sest nii tekib loodumälestusmärgi austamises püsivuse tunne. Looduskaitse on ju õigupoolest tulevaste põlvete asi, sest meie vanemad põlved, nii-ütelda isad, ei suuda siin kuigi palju teha, — meie suudame vaid kaitset kindlustada, looduskaitse esemeid ja alasid registreerida, heal juhul ka inventariseerida, nende alaline ja püsiv kaitse jääb ikkagi järeletulevatele põlvetele, samuti nende esemete ja alade uurimine, vaatluste üle kokkuvõtete tegemine. Sest need kümme või kaksikümmend aastat, kus meie oleme asja korraldajad ja kaitse juhtijad, on looduse arenemises ja üksikute esemete eas väga väikese ulatusega ega suuda kuidagi ammutada kõiki tulemusi, mis on ette nähtud looduskaitse korraldamise kavades.

Loodumälestusmärkide külastamine tõstab kahtlemata nende väärtust ümbruskonnas ja kui sinna tulevad vaatama kogumi kaugemalt inimesed, kodu-

¹⁾ G. Vilbaste: Looduskaitse ja kool. „Eesti Kool“ 1936, lk. 409.

²⁾ Vt. „Haridusministeeriumi Teataja“ 1937, lk. 131.

sed ja välised turistid, siis kasvab lugupidamine sellise eseme vastu iseene-
 sest. Õpetaja võib nii oma tegevusega loodumälestusmärgile kindlustada
 suuremat kaitset kui seaduse paragrahv. Aga ta võib kaotada ka igasuguse
 lugupidamise eseme vastu. On ju õpetaja praegu veel oma ümbruses lugu-
 peetavamaid isikuid ja tema seletusi, arvamisi on harjunud paljud kuulma
 ning tähele panema. Hea sõna võidab võõra väe, aga halb, üleolev märkus
 viib mõnegi noore eksiteele, kui see tuleb isikult, kelle sõnu on kuulatud
 alati teatud lugupidamisega. Kes aga ei suuda pidada õpilastes tarvilikku
 distsipliini, kes ei suuda istutada õpireisist osavõtjaisse vajalikku austust
 kaitsetvääriava eseme vastu, kes ei suuda õpilastele selgeks teha, et meie ei
 ela mitte üksnes oma eale, oma ajastule, vaid me peame ka midagi pändama
 oma järglastele, — see teeb palju paremini, kui ta jääb loodumälestusmärki-
 dest eemale.

Ma olen, nagu eespool selgunud, looduskaitse küsimuste lahendamise
 koha peal täiesti sidunud koduümbruse tundmaõppimisega. See on nähtavasti
 ka õige, sest looduskaitse üksi omaette ringina, ei suuda haarata ringi liikmeid
 tarvilikul ulatusel ja tegevus jääks sellepärast varsti nii-ütelda õhku rippuma
 ja hääbuks pea. Kodu tundmaõppimise ringis on ta aga väärtuslik osa selle
 töökavas ja seab üles mõningaid võimalusi, mis võivad virgutada õpilasi ja
 noori tööle. Seepärast ei ole ma ka propageerinud looduskaitse ringide asuta-
 mise tarvidust. Koduümbruse uurimine peab aga muutuma küll palju elava-
 maks, — ma ei mõtle siin just eeskätt koduümbruse looduse uurimist, see
 on muidugi ka ülitarvilik, aga see ei kao niipea üldjoontes. Küll vajavad aga
 kiiret korraldamist rahvakombed, tüübilised rahvaelu avaldused, rahva töö-
 riistad endistest aegadest, mälestused kohalikest tähtsamaist tegelasist jne. —
 nende kohta andmete kogumist, nende uurimist pean ma edasilükkamatuks.
 Kodukoha-muuseumid peaksid meil kerkima üle maa ja iga keskkoha ümb-
 ruse loodus peaks neis peegelduma ülesvõtetena, joonistena, profiilidena, tabe-
 litena, mis võimaldaksid igapähele saada ülevaatliku pildi kodukohast.

Kooliruumide ventilatsioon, valgustus ja soojendus.

Jaan Reinet.

Silmatorkavalt palju jätab soovida meie kooliruumide ventilatsioon,
 valgustus ja soojendus.

Vaatame kõigepealt ventilatsiooni küsimust.

Kõigis kinniseis ruumes, kus viibib inimesi, muutub õhk ja rikundub
 ventilatsiooni puududes kiiresti. Selgemini üteldes muutub õhk nõnda,
 et selles söehappegaasi hulk tõuseb, hapniku hulk väheneb ja temperatuur
 ning niiskuse sisaldavus kasvavad.

Kui võrrelda sisse- ja väljahingatud õhu koosseisu, siis saame umbes
 järgmise pildi.

Sissehingatud õhk:	
hapnikku	21 % ₀₃
söehappegaasi	0,04 % ₀₃
suhteline niiskus	30—60 % ₀₃
temperatuur	+16—18° C.

Väljahingatud õhk:	
	16 % ₀₃
	4,4 % ₀₃
veeaurust küllastatud,	
	+36,3° C.

Siit näeme, et väljahingatud õhus söehappegaasi hulk on kasvanud enam kui sajakordseks võrreldes sissehingatava õhuga. Ta on niiskusest küllastatud ja tema temperatuur on tõusnud toaõhu temperatuurist peaaegu keha temperatuurini.

Kuid palju rohkem kui hingamisorganite kaudu saab välisõhk soojust ja niiskust juurde naha kaudu keha temperatuuri ja higinäärmete tegevuse tõttu.

Õhu ja söehappegaasi sisaldavus, niiskus ja temperatuur kasvavad ja selle hapniku hulk väheneb peale hingamis- ja nahategevuse veel valgustus-seadmete mõjul. Söehappegaasi, niiskust ja soojust kasvatavad ohtrasti eriti just hooletult korrashoitud ja selle tõttu halvasti põlevad petrooleumi-lambid.

Petrooleumilamp on meil seni maa-alkkoolides olnud kõige enam tarvitusel. Kuid harilik petrooleumilamp rikub isegi rohkem õhku kui sama valgust andev küünlatuli või gaasivalgustus. Seepärast tuleb ruume, kus petrooleumilambid põlevad, hästi tuulutada.

Gaasivalgustust aga ei tohiks meie koolimajades üldse tarvitada tema hädaohtlikkuse ja nimelt mürgisuse tõttu.

Edasi rikundub veel õhk ruumides, kus viibib inimesi, nende eba-meeldivate ainete mõjul, mida levitavad osalt hingamisorganid, katkised hambad jne., kuid eriti just ebapuhas nahk ja määrdunud naha eritistega läbiimbunud aluspesu, higised sokid, haisvad jalanõud, niisked pealisriided jne.

Siin on meie koolil ja õpetajaskonnal täita suurim ülesanne ja nimelt kasvatada lapsi puhtusele ja korrale, et lastel nõue puhtuse järele muutuks harjumuseks, et laps ise oleks puhas ja kõik, mis tema ümber, oleks laitmatult puhas, kuigi see on vahel lapitud ja vana.

Eriti aga tuleks hoolitseda, et riidehoiuruumid oleksid kuivad ja hästi ventileeritud ja mitte kunagi ei tohiks hoida märgi üleriideid neis ruumes, kus õpilased töötavad, s. o. klassides jne.

Ruumidest, kus õpilased viibivad, ja nende lähisruumidest tuleb kõik kõrvaldada, mis kuidagi võib õhku rikkuda. Eriti tuleb silmas pidada kooli-kööki ja õpilaste toiduhoiuruumi.

Ka tuleb mõnel koolijuhatajal mõtelda selle üle, kas hiirte ja rottide tõrjeks mürk on kõige otstarbekohasem. Samuti tuleks panna arhitektidele südamele, et nad kooliruumidesse ehitaksid ainult mittehaisvaid käimlaid.

Õhu rikunduse allikaks on edasi veel tolmu, mis suuremalt osalt jalanoodega kantakse väljast ruumidesse. Selles tolmus leidub aineosakesi loomade väljaheidetest, inimeste rögest neis peituvate haiguseidudega jne. See kõik keerutatakse kooliruumides pärast kuivamist ja peeneks sõtkumist liikumisel tekitatud õhuvoolude mõjul õhku lendlema. Klassitoa õhku seguneb veel kõigele sellele lisaks kriidijahu, nahakõõma, kõhimisel ning kõnelemisel õhku sattuvais piisakesis leiduvaid pisikuid jne.

Ülemal nimetatud viisil rikundunud õhk mõjub inimesele kahjulikult; teeb viibimise selles õhus raskeks ja takistab suurel määral tööd.

Hapniku vähenemine mõjub ebasoodsalt närvikavale, vereringele ja südame tegevusele.

Kasvav söehappegaasi sisaldavus aeglustab gaaside vahetust kopsus ja põhjustab lämbumise, kui see tõuseb üle väljahingatud õhu söehappegaasi sisaldavuse (4—5%). Nii rohke söehappegaasi hulk on toaõhus küll üsna haruldane, kuid kui õhk sisaldab juba 0,09—0,1% söehappegaasi, s. o. kolm

korda rohkem kui väline õhk, siis mõjub see juba kahjustavalt inimese organismile.

Palju kahjustavam mõju kui hapniku vähesusel ja söehappegaasi rohkusel on õhu füüsiliste omaduste muutustel, s. o. õhu niiskusel, temperatuuril, liikumisel jne.

Õhus on alati mõnevõrra niiskust. Kogemus on näidanud, et inimene tunneb end kõige paremini õhus, mille suhteline niiskus on ($16-18^{\circ}\text{C}$ soojuse juures) umbes 50—60%.

Paljude isikute viibides kinnises ruumis satub õhku peagi liiga palju niiskust, õhk küllastub niiskusest, nii et vee auramine naha pinnalt ja kopsudest raskeneb või takistub täielikult; õhk ei võta enam veeauru vastu. Kuid kui me veel kunstlikult õhu niiskust klassis suurendame märgade üleriiete, märgade jalanõude jne. kaudu, siis on see juba andestamatu.

Niiskuse tõttu naha- ja hingamistegevuse takistuste tagajärjeks on ebamugavuse ja surutuse tunne.

Samal viisil kui niiskus, kasvab vastavate tegurite mõjul ka õhu soojus. Eriti hädaohtlik soojus on neis ruumes, kus leidub palju niiskust.

Kui niiskuse tõttu soojuse eritumine higi kaudu on raskendatud, siis tekib kehas hõlpsasti soojuse seisak, s. o. soojus ei pääse haihtuma samal määral, nagu seda kehas tekib, ja selle tulemuseks on südame- ja peapööritus, halvimal juhtumil minestus ja meelemärguse kaotus.

Seepärast ei tohi klassitoa õhu temperatuur tõusta kunagi üle 20°C , sest veel selle soojusekraadi juures suudab keha mitmeil põhjusil oma soojuse reguleerimist vaos hoida.

Klassiõhu rikundumisel tolmu ja teiste varem nimetatud tegurite mõjul ei tarvitse peatuda, kuna see on ilmselt selge.

Nii nägime, et inimese eluruumides ja eriti just kooliruumides, kus viibib palju inimesi, on halva õhu tekkimise põhjused väga mitmekesised.

Halva õhu halvad nähted on siiski esmajoones tingitud õhutemperatuurist ja niiskusest ning alles siis söehappegaasi rohkusest ja muist tegureist.

Olles küll teadlikud halva õhu tekkimise tegureist, ei ole meil koolides siiski mõõduriista, millega võiksime mõõta kooliruumis oleva õhu headust.

Küllalt suure kindlusega võime järeldusi teha õhu headuse üle haistmismelega. On tõsiasi, et halvasti lehkav õhk on ebatervislik. Ometi ei või meie oma haistmismeelt alati usaldada. Teataval põhjusel ja eriti pikka aega halvas õhus viibides võib meie haistmismeel ka nürineda, ja siis ta ei suuda meid enam hoiatada rikkunud õhu eest.

Küll aga võime lihtsa arvutuse teel jõuda selgusele õhu headuse üle kooliruumes, kui teame ruumi mõõteid ja selles ruumis viibivate õpilaste arvu. Kui näiteks lugeda klassi normaalmõõdeteks, kus õpib 40 algkoolialist last, $9 \times 6,2 \times 4$ m (ma nimetasin normaalmõõdeteks, sest meie algkoolimajade ehitusmäärustes RT 36—1933 on antud miinimummõõddud, neist ei ole põhjust kangekaelselt kinni pidada), siis tuleb keskmiselt õpilase kohta, kui võtame arvesse klassimööbli, ahjude jne. poolt täidetud ruumi, umbes 5 m^3 õhuruumi.

Algkoolialine laps produtseerib söehappegaasi võrdlemisi tagasihoidliku arvestuse järgi umbes 10 liitrit tunnis. Kui nüüd selle õhu CO_2 sisaldavus on tunni algul $0,04\%$, siis on 5 m^3 õhu hulgas esialgu 2 liitrit söehappe-

gaasi. Tunni lõpus on CO₂ sisaldavus kasvanud aga 12 liitrini, s. o. 0,24%, mis on aga palju üle lubatud piiri, mille maksimumiks on 0,1%.

Et klassiruumi õhk seisaks normaalne, s. t. et CO₂ määr oleks 0,1% või alla selle, siis peaks igal õpilasel tunni jooksul tarvitada olema vähemalt 3 korda niipalju õhku. Et aga meil oli tegu juba normaalmõõdetega klassiga, siis on selge, et peame õhu headuse nõutaval tasemel hoidma vaid korralike ventilatsiooniseadeldiste varal.

Need arvutused olid võetud küllaltki tagasihoidlikult, sest meie eeldasime, et klassiruumide õhk tunni algul on peaaegu niisama hea kui väljas ja söehappegaasi hulga suurenemine on tingitud vaid õpilaste hingamisest.

Sellest näeme, et me peame niisuguse klassiruumi õhku tunni jooksul vähemalt 3—4 korda täielikult uuendama.

Palju suuremaile nõudeile peavad vastama võimlemisruumid ja käsitööklassid, sest hapniku tarvitamine ja söehappegaasi produtseerimine tõuseb väga tunduvalt füüsilise tegevuse puhul.

Me võime arvutada ka siin tunnis õpilase kohta tarvismineva värske õhu hulga, teades ülalnimetatud ruumide mõõteid ja neis võimlevate või töötavate õpilaste arvu, kusjuures peame teadma, et liikumisel ja töötades õpilane produtseerib mitu korda enam söehappegaasi kui paigal istudes, nii näiteks kiires käigus umbes 3 korda, kestvas jooksus 9 korda rohkem.

Seepärast ei ole mitte õiglane, kui käsitööklass koolides on asetatud tavaliselt niisugusesse urkasse, mida muuks otstarbeks palju kasutada ei saa.

Käsitööklass peab olema hästi õhurikas ja avar. Peab olema mitu korda paremini ventileeritud kui tavalised klassiruumid, sest siin rikundub õhk väga kiiresti, kui ainult tuletame meelde lisaks praegu toodud näitele veel teisi varem nimetatud õhu rikkenemise tegureid — tolmu, higi jne.

Sellest näeme, et kooliruumide ventilatsiooni küsimus on üks tõsisemaid küsimusi, mille lahendamisele tuleb asuda teadlikult.

Ei tule silmas pidada mitte ainult õpilaste tööruumide ventilatsiooni, vaid ka iga teise kooliruumi ventilatsiooni.

„Kasvatuses“ nr. 8 — 1935. a. kirjutab Dr. M. Püümann järgmist: „Seisukord meie maa-alkkoolide internaatides on lubamatu halb.

Üle riigi on vaid 20,6% internaatidest, kus magamisruumis ühe õpilase kohta tuleb 10 ja rohkem m³ õhuruumi, mida tervishoiu seisukohalt võib rahuldavaks pidada.

Internaate, kus õhuruumi ühe õpilase kohta on vähem kui 3,4 m³ on 8,4%. Põhikoolides on niisuguseid internaate 30,4% ja Võrumaal 29%, see on kohutavalt palju.

Olgu veel nimetatud, et 8,5% internaatides ei ole muud õhuvahetust kui üks.

Kuna aga umbes pooltes koolimajades ei ole internaate olemas ja lapsed tarvitavad magamiseks klassiruumi, siis paneb see olukord meid tõsiselt mõtlema“.

Siit näeme, et korraliku ventilatsiooni sisseseadmine on vajalik igasse kooliruumi. Aga me võime ka neis koolimajades, kus veel ajakohane ventilatsioon puudub, saada küllalt rahuldavaid tagajärgi isegi aknatuulutuse abil, kui seda hoolega teeme.

Sügisel ja kevadel, kui väline temperatuur on küllalt kõrge, ei tekita akende lahtihoidmine mingisuguseid raskusi; tuleb vaid silmas pidada, et ruumis, kus viibivad õpilased, ei tekiks erilist tõmbust.

Talvel vahetub õhk akende lahtipidamisel seda kiiremini, mida külmem on ilm, s. t. mida suurem on soojuse vahe välis- ja siseõhu vahel. Siis jätkub juba minutilisest, isegi pooleminutilisest mitme akna lahtipidamisest, et teostuks küllaldane õhu uuendus.

Sellise kiire tuulutamisega ei jõua ruum jahtuda. Soojuse hetkelise languse tasandab üsna kiiresti klassiruumi sisustuse — seinte, mööbli ja muu ümber koondunud soojus, nii et kui tuulutamine teostatakse vahetundi algul, siis järgmise tunni alguseks õhk klassis on jälle normaalselt soe.

Niisugust tuulutamist võib ette võtta vaid vahetundidel, ja muul ajal, mil õpilasi ei ole klassis.

Õigupoolest peabki vahetundidel klassiruumi nii tuulutama, sest ainult tõmbetuulega tuulutades võime saada kiiresti õhu uuenduse, kusjuures tuleb avada palju aknaid ja muid avausi. Klassis ei tohi viibida sel puhul ühtegi õpilast. Õpilased lähevad selleks ajaks varem hästi tuulutatud kõrvalruumidesse või ilusa ilmaga õue.

Ka tuleb niisugune tõmbetuulega tuulutamine eranditult teostada enne tunde ja eriti põhjalikult pärast tundide lõppu.

Samuti ei tohi kooliteenija kunagi unustada seda, et ta ruumide koristamisel avaks võimalikult palju aknaid, et tolm, mis koristamisel õhku tõuseb, tõmbuse kaasabil klassiruumist välja kanduks.

Ka peavad klassitoa aknad ahjude kütmise ajal avatud olema.

Kuid niisugust akende ja uste kaudu ettevõetud tuulutamist võime klassiruumis teostada ainult siis, kui klassis ei viibi õpilasi. Kuid nagu nägime, on vajalik isegi normaalses klassis tunni jooksul 3—4 korda õhku uuendada, rääkimata veel tervishoiu nõuetele mittevastavaist klassiruumest.

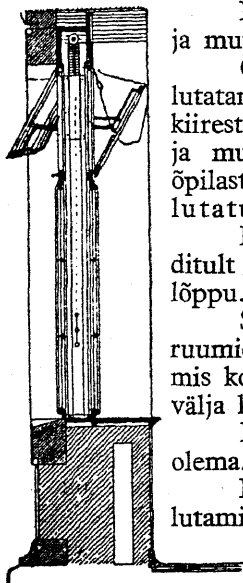
Tuleb leida veel lisaks tavalisele akende ja uste kaudu tuulutamisele teisi õhu-uuendamise viise.

Üks kõige kergemini ja odavamini teostatav õhu-uuendamise avaus on nõnda nimetatud „tervisaken“, s. t. aken, mille ülemine osa on tormihingedega avatav, nii et seesmine osa aknast avaneb ülalt ja väline aken alt (joonis 1).

Siin külm õhk enne ruumi tulekut tõuseb üles ja soojeneb ning seguneb sooja õhuga, mistõttu seda akent võib ilma suurema hädaohuta lahti hoida ka tundide ajal isegi küllalt külmade ilmade puhul.

Tuleks hoolitseda, et igas ruumis, kus viibib õpilasi, oleks vähemalt üks nõndaviisi avatav aken. Ometi ka selline aknaseade võib põhjustada tõmbust, külma õhu langedes otsekohe alla, mistõttu ka seda tuleks ettevaatlikult tarvitada. See aken peaks olema klassis õpilaste pinkidest kõige kaugemal seisev aken.

Tavalised õhuaknad ja muidu avatavad aknad ei ole head, sest õpilased akna lähedal võivad kergesti endid külmetada tõmbuse tõttu. Eriti halvad on õhuaknad veel siis, kui nad asuvad liiga madalal, sest siis õhk ei vaheldu õhuaknast kõrgemal olevas ruumi osas, sinna tekib nn. „surnud ruum“.

Joonis 1. Tervisaken.

Enne aga kui katsume selgitada, missugune ventilatsioon on kooliruumides soovitatav peale „tervisakna“, peatume mõne sõnaga ruumis esineva üle- ja alarõhu juures.

Kui ruumi tungib sisse külm õhk, siis see asub põranda lähedale. Seal soojenedes ta tõuseb lae alla ja paisub ühtlasi. Nüüd tekib lae alla ülerõhk, kuna põranda lähedal on tegu alarõhuga. Põrandast ja laest umbes ühekaugusel asub tsoon, kus rõhumine on välisõhu rõhumisega ühesuurune, seda tsooni nimetatakse neutraalseks tsooniks.

Neutraalse tsooni kõrgust võime hästi tähele panna saunas, kus aurune õhukiht püsib teataval kõrgusel. Avades sauna ukse voolab alarõhu piirkonnas väline külm õhk sauna, kuna ülerõhu piirkonnast voolab soe õhk saunast välja. Neutraalse tsooni piirkonnas õhu liikumist ei ole. Ka igas soojas ruumis võime tähele panna alarõhu ja ülerõhu piirkonda ning neutraalset tsooni. Selles võime veenduda, kui hoiame lahtisel ukse põleva küünla.

Kui me tahame, et kooliruumid talvel soojad ja mugavad oleksid, siis peaksime hoolitsema selle eest, et neutraalne tsoon asuks võimalikult põranda lähedal, sest allpool neutraalset tsooni, s. t. alarõhu piirkonnas, tungib külm õhk läbi seinapragude, aknalõhkedele jne. ruumi. Seinad nõnda ütelda „õhkuvad külma välja“, kuna aga soe õhk pealpool neutraalset tsooni otsib teed ruumist välja, jättes oma soojuse seintele.

Seetõttu on lubamatu talvel kasutada niisuguseid ventilaatoreid, mis asuvad kõrgel lae all korstna sees.

Nende kaudu laseme välja

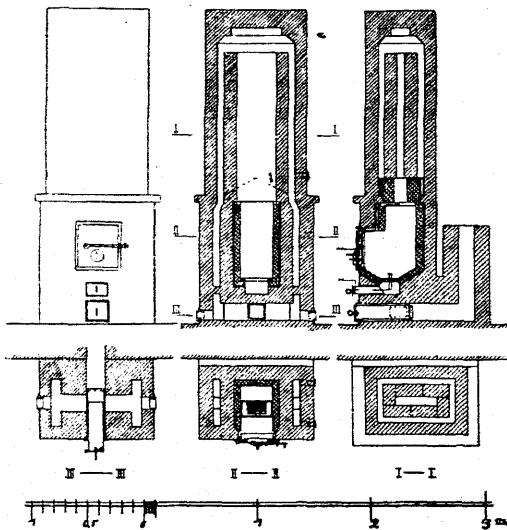
ruumidest vaid sooja ja viime sellega neutraalse tsooni kõrgele. Loomes õpilastele, kes istuvad välisseinte lähedal ebamugava olukorra, sest alarõhu piirkonnas hakkab nüüd külm õhk tungima läbi seinte kooliruumesse.

Samuti ei aita selline ventilaator õhupuhastamiseks nimetamisväärselt kaasa, sest söehappegaasirikas õhk, mis on tavaliselt raskem, asub põranda lähedal ja seda sel teel klassiruumist kõrvaldada on lootusetu.

Meie peame rikutud õhu ärajuhtimise seadmed asetama talvel võimalikult põranda lähedale, neid tuleks ühendada suitsulõõriga, nii et ahjude kütmisel ja korstna soojenedes korstnas tõusev soe õhk imeks oma järele põranda lähedal asuva söehappegaasirikka ja rikutud õhu.

Niisuguste seadmetega on eranditult varustatud kõik Soome uuemad ja moodsamad kooliahjud (joonis 2).

Ka meie saame oma vanade ahjude juurde ehitada niisuguseid õhu äratõmbetorusid, ühendades äratõmbetoru ülemise otsa ahju siibrist kõrgemal suitsulõõriga. Kõige kergemal kujul toimub see sel teel, kui me õhu ära-

Joonis 2. Tarjante ahjumudeleid.

Pöiklõiked tulepasa alt (III—III), tulepasa kohalt (II—II) ja tulepasa pealt (I—I). Eemalduva õhu kanal ühineb tulepasa all suitsulõõriga.

tõmbeavause ehitame korstnajalasse ja värske õhu juurdevoolu avaused teeme välisseina võrdlemisi kõrgele lae alla.

Sel juhul ei tarvitse meil talvel karta seda hädaohtlikku soojust, enam kui 20° C järele, mis lae alt madala äratõmbeavause tõttu alla kistakse.

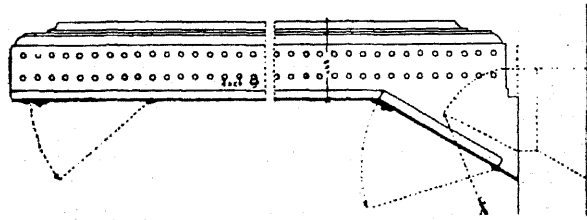
(Dr. A Pooman: Õhust ja õhusoojusest — „Tervis“ nr. 5 — 1937.)

Kui aga tahame vältida tõmbust, siis tuleb värske õhu saamise kanalite juurde ehitada õhujaotustorud, s. o. harilikult lae lähedal olevate seinaventilide juurde tehtud läbi terve klassiruumi käivad ja umbes 17×25 sm läbilõikega puust torud, milledes on umbes 1,2 sm suurusi auke ja aukude kogupindala vähemalt 1½ korda nii suur kui sissetuleku õhu auk (joonis 3).

Kui ei tarvitata õhujaotustorusid, siis tuleb värske õhk klassiruumi juhtida õhuvoolu ülespoole suundavate, umbes 20×15 sm läbimõõduga seinatorude kaudu, millede ülaotsad on ligikaudu 2 m kõrgusel põrandast (joonis 4).

Nagu juba varem nimetasime, on talvel tähtis, et ruumides, kus õpilased viibivad, asuks neutraaltsoon võimalikult madalal. Seda saavutame

kõige paremini siis, kui ruumi alumisest osast lastakse takistamatult õhku suuremal hulgal ruumi (joonis 4) või kui õhujuurdevoolu kanalite kaudu õhku surume ruumi. Õhu surumiseks ruumi on kõige parem vahend elektriventilaator. Kui aga veel ruumi surutava õhu enne soojendamise, mis on eriti kerge teostada kesk- küttega varustatud ehitustes, siis võime saavutada kogu ruumis ülerõhu ja seetõttu on ruumis hea ja värske õhk ning on kadunud „külma väljaõhkuvad seinad ja põrandad“. Niisugusel juhul on meil tegu ideaalseima ventilatsiooniga (joonis 5).

Joonis 3. Õhujaotusseade.

Soome koolide arhitektilt Toivo Salervo'lt.

(Kast asub sein ja lae lõike kohal otsaga välisseina, kus asub värske õhu juurdevooluavaus. Õhu sissevoolu augud asuvad vaid kasti esiküljel. Kasti põhjas on näha luugid, mis avatakse kasti sisemuse puhastamiseks).

Neutraalne tsoon võib nihkuda kõrgemale, kui lagi või seinad lasevad õhku läbi või avatakse meie tavaline õhuauk (ventilaator) korstna sees lae all.

Suvisel ajal on soovitatav neutraalse tsooni kõrge seis, kuid sel ajal ei tööta koolid. Seepärast on meie tavalised koolides leiduvad ventilaatorid lae all korstnas täiesti otstarbetud ja kui neid ei osata kasutada õigel ajal, siis on parem kui nad kinni müüritakse. Äsja nimetatud õhu äratõmbeavaust lae all võib kasutada vaid köögis ja toiduhoiuruumides, kus on igal ajal vajalik neutraalset tsooni võimalikult kõrgele viia.

Kui klassiruumis on väga mitmesuguseid õhuvahetuse-avausi, siis on soovitatav neid ainult vaheajal paariks minutiks avada, et saada suuremat tagajärge, sest ruumi põhjalik tuulutamine võib teostuda ainult tubli tõmbetuule abil.

Kui klassiruumis on väga mitmesuguseid õhuvahetuse-avausi, siis on soovitatav neid ainult vaheajal paariks minutiks avada, et saada suuremat tagajärge, sest ruumi põhjalik tuulutamine võib teostuda ainult tubli tõmbetuule abil.

Edasi vaatleme kooliruumide valgustust.

Kooliruumide valgustus võib olla kaheksugune: 1) loomulik ehk päikese valgustus, 2) kunstlik valgustus.

Päikese valgusel on suur tähtsus tema puhastava, pisikuid hävitava mõju tõttu, ka avaldab ta head mõju inimese meeleolule ja erksusele.

Seetõttu on arusaadav nõue, et klassiruumid ja kõik teised ruumid, kus õpilased viibivad pikemat aega, peavad asuma akendega lõunas või loodes. Viimast, s. t. loode kaart, soovivad mõned põhjendusel, et siis kevadeti päike ei häiriks õppetööd, kuid usun, et neid kõrvetavaid päikese-paistelisi ilmu on meil talvise kooliaja tõttu niivõrd vähe, et sellepärast ei tarvitse koolimaja klassiruumide teiste ilmakaarte suunas ehitama hakata.

Hädakorral me saame liiga tugevat päikese valgust takistada ka allalastavate kardinatega.

Äärmisel juhul, kui seda nõuavad muud kaalutlused, võivad klassiruumid olla ka akendega loodesse, nii et päike kogu pärastlõunase aja, alates kell 13 või 14, paistaks klassiruumidesse, avaldades seal oma desinfitseerivat mõju eriti ruumide puhastamise ajal.

Klassiruumide aknad tuleb nii ehitada, et valgus koolipinkidele vasakult langeks. Lubamatu on klassiruumide eestvalgustus, samuti ei ole soovitatav tagant ja paremalt poolt langev valgus.

On soovitatav, et käsitööklassi ja võimlemisruumi valgus tungiks enam kui ühest seinast, et oleks võimalik neid ruume enne ja pärast tundi hästi tõmbetuulega avatud akende kaudu tuulutada, kuna nendes ruumides, nagu varem nägime, peab olema eeskujulik ventilatsioon.

Samuti peab käsitööklassi valgustus olema eriti hea, et täpse töö juures oleksid töö peenused kerge vaevaga nähtavad.

Klassiruumid ei pea olema mitte väga sügavad, sest valguse tugevus langeb võrdeliselt kauguse ruuduga ja seetõttu sügavais klassides akendest kaugel seisvad pingid on halvasti valgustatud.

Algkoolide majade ehitusmäärustes (RT 36 — 1933) on klassi sügavus ette nähtud 5—7 m. Soovitavaks tuleks pidada klassi sügavust mitte palju üle 6 meetri.

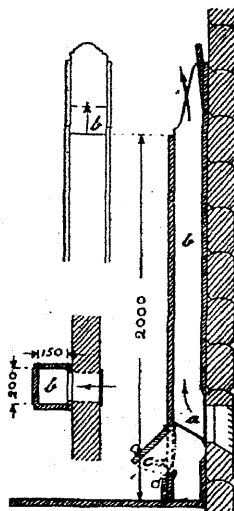
Akende klaasipinna ja põrandapinna suhe peaks olema keskmiselt 1:5.

Algkoolimajade ehitusmääruses on ette nähtud miinimum 1:7, kuid seda ei tuleks võtta üldreeglina.

„Tervises“ nr. 2 — 1938 Dr. M. Püümets loeb soovitavaks suhteks 1:3 kuni 1:2.

Arvan, et see siiski meie oludes oleks liiga suur nõue, sest selle küsimuse otsustamisel peame arvestama ka meie maa kliimalisi olusid.

Aknad asugu võimalikult lae ligidal, et otsene taevavalgus langeks ka viimasele pinkide reale.

Joonis 4. Värsket õhku toov seinatoru.

- a) Sissetuleva õhukanali suudme ventiil.
- b) Sissetuleva õhu kanal.
- c) Sissetuleva õhukanali puhastusluuk.

Meie ehitusmääruste järgi ei tohi koolimaja aknad olla üle 30 sm laest madalamal, mis on küllaltki otstarbekohane nõue. Klassiaknad peavad asuma nii, et iga õpilase pingist oleks taevast segamatult nähtav.

Ei ole soovitatav, et kõrged puud ja kõrvalhooned varjaksid otsesest taevavalgust. Iga koht klassis peab saama otsesest taevavalgust, mitte aga peegeldunud valgust.

Tuleks nõuda, et ka vanades koolimajades remontide ajal ehitatakse juurde nõutav arv aknaid, sest ei tohi lasta koolides rikkuda laste nägemisvõimet.

Et tõesti meie halvad ja vähevalgustatud koolimajad õpilaste nägemist rikuvad, see ilmneb otsekohe, kui ainult jälgime, kuidas õpilaste nõrga nägemise protsent kasvab võrdeliselt kooliaastatega.

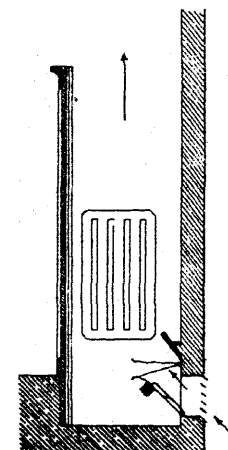
Olgu veel nimetatud, et valgus kooliruumides ei ole mitte ainult vajalik nägemise pärast, vaid see on vajalik lapsele, samuti kui igale elavale ja kasvavale organismile.

Meie loosung olgu, et klassituba ei ole kunagi liiga hästi valgustatud.

Dr. Leo Burgerstein peab klassiruumi normaalseks valgustuseks 25 luksi. Selle madala normiga võib leppida, kui seda mõista nõnda, et ühegi õpilase laual valgustuse tugevus ei ole väiksem kui 25 luks^{*}).

Tegelikult määrates peab valgust olema klassis niipalju, et õpilane igas klassipingis hommiku- ja õhtuhämaruse ajalgi võib raskusteta lugeda väikest kirja 0,5 m kauguselt.

Lõpuks olgu veel nimetatud, et klassiruumide üheks puuduliku valgustuse põhjuseks on mustad ja tolmunud aknad.

Joonis 5. Keskkuüte õhuvahetuse seade.

Tolmustel aastaagadel tuleb iga nädal korralikult ja hästi pesta koolimaja aknaid, sest Nussbaumi järgi võib tolmune aken kuni 72% valgusest kinni hoida.

Vaatame nüüd kunstliku valgustuse küsimust.

Kuigi koolitööd tuleks teha niipalju kui võimalik päevavalgusel, sest päevavalgus on kõige parem valgus, ei pääse me siiski mööda kooliruumide kunstlikust valgustamisest. Kesktalvel, kus päevad on lühikesed, tuleb seda siiski paratamatult tarvitada.

Kunstliku valgusallika headust hindame selle järgi, kuipalju ta põledes produtseerib söehappegaasi, veeauru ja soojust.

Selt seisukohalt tuleb lugeda kõige paremaks kunstlikuks valgusallikaks elektrit ja kõige halvemaks tavalist petrooleumilampi.

Kunstliku valgustuse allika esimeseks nõudeks on, nagu päevavalguse puhul, et see oleks küllalt tugev.

Normaalse mahuga klassitoas $9 \times 6 \times 4$ m ei tohiks olla vähem kui 400 HK (ehk 400 luumenit) valgust, kusjuures valguse allikad peaksid olema asetatud vähemalt nelja kindlasse punkti ja nimelt, nii et neist langev valgus tuleks ülekaalus õpilastele vasakult. Ka ei tohi kunstlik valgustus olla liiga hele, see on silmadele niisama kahjulik kui nõrk valgustus.

^{*} 1 luks (Lx) on valgustustugevus ehk valgustus, mille annab üks nn. Hefner'i küünel (HK) ühe meetri kaugusel asuval pinnale, kui kiired on risti selle pinnaga.

Samuti tuleb kunstlikult valguseallikalt nõuda, et see valgustaks ühtlase valgustuse võimega ja ühetasaselt — vilkumata —, sest vilkuvus ja vubi-sevas valguses silmatera muutub alatiselt valguse tugevuse järgi ja väsib. Ka ei tohiks kunstlik valgus klassiruumis tekitada tugevaid varje. Eriti hea selles mõttes on hajuvalgus. Haju- ja poolhajuvalgust saab kõige paremini teostada elektrivalgustuse puhul, ka seepärast ideaalseim koolivalgustus on elektrivalgustus.

Maal elektrivalgustuse puudumisel võiks koolimajade valgustamiseks tarvitada petrooleumi-gaasilampe.

Kokkuvõtteks võime ütelda, et kui meile on kallis koolis õppiva noorsoo tervis, siis peame hoolitsema selle eest, et kooliruumides oleks värske õhk ja hea valgustus.

Massachusetts'i osariigis Ameerikas on koolivalitsus koostanud tervishoiu usutunnistuse kõigile koolidele, mille päheõppimine on sunduslik õpilastele.

See algab nii: „Minu keha on mu hinge tempel, seepärast püüan oma keha puhta hoida seesmiselt ja väliselt, puhast õhku hingata ja valguses elada...“

* * *

Lõpuks vaatleme veel kooliruumide soojendamise küsimust.

Sellel küsimusel ei ole mitte ainult suur tähtsus õpilaste tervishoiu seisukohalt, vaid ka rahvamajanduslikult.

Me teame, et hea ahju juures võib kütteaine kütteväärtusest peaaegu 90% muuda soojuseks, kuna halva juures ainult 5%.

Tutvudes lähemalt meie maa-algkoolide ahjudega, võib ütelda, et nad ei ole mitte otstarbekohaselt ehitatud. Meil ei leidu veel asjatundlikke meistreid, kes oskaksid ehitada ökonoomseid ahje.

Vaadeldes meie tavalisi ahje võime nentida, et kütmisel liiga suur % soojust läheb asjatult kaduma. Me ei ole nii rikas rahvas, et võiksime seda lubada. Hiljem või varem tuleb meil leida ökonoomsem ahi ja ametlikult nõuda ainult selliste ehitamist. Ahi jääb ka tulevikus ikka väikese 1—3-klassikomplektilise koolimaja soojendajaks ja alles suuremais koolimajades võime ehitada keskkütte.

Ahjud on ehituskulude poolest võrdlemisi odavad, on kerged parandada ega nõua kutseoskuslikku hooldajat.

Kooliruumide ahjud peavad olema võrdlemisi suure soojendus-pinnaga; nad peavad soojenema pikkamisi ja ühtlaselt, ei tohi minna mitte liiga tuliseks ega tohi jahtuda liiga kiiresti.

Kooliruumides ei tohiks leiduda ahje, mis pärast kütmist kiirgaksid talumatuid soojusekiiri ruumi ja isegi kütmisel niipalju soojenevad, et tolm nende pinnal kõrbeeb, tekitades ruumidesse halba lõhna.

Eriti ebaotstarbekohased ja lubamatud on kooliruumes tavalised raud-ahjud.

Ahju pind ei tohi kuumeneda üle 80° C, et tolm veel ei kõrbeks ja õhku ei valguks hingamisorganite limanahku ärritavaid ühendeid.

Ahju soojendamisjõud oleneb ahju vabapinna suuruselt, selle pinna soojenemisvõimest ja selle jahtumisaeglusest.

Et saada ahjul võrdlemisi suurt soojenduspinna, ei ole otstarbekohane ehitada ahju ruumi nurka, kus ta ainult ühe küljega võib ruumi soojen-

dada. Pinna soojenemisvõime ja jahtumisaeglus on tegurid, mida eriti tuleb arvestada kooliahjude ehitamisel.

Olgu veel nimetatud, et karedapinnaline krohvitud ahi kiirgab soojust kiiremini, s. o. jahtub kiiremini kui siledapinnaline — vaabatud ahi. Ka on viimane puhtusehoiu mõtteski kohasem.

Normaalsuurusega klassiruumis peaks olema kaks ahju ja võimalikult üksteisest kaugel, et ruum oleks ühtlaselt soojendatud.

Et ei tuleks ehitada palju ahje, siis võiks ahjud asuda kahe ruumi vaheseinas ja neid tuleks kütta koridorist. Ebaotstarbekohaseid ahje ja nende ebakohast asetsemist võime näha maakoolides üsna tihti.

Võrumaal nägin hiljuti uue koolimaja, kus saali ühte otsa on kaks raudahju kõrvuti asetatud. Saali teises otsas valitseb talvel aga niisugune külmus, et saali ei saa külmal ajal koolitööks üldse kasutada.

Soome koolides on kõige üldisemalt tarvitusel nn. Tarjante ahjud ehk vastavoolu ahjud (joonis 2).

Näib, et need ahjud on tõesti väga otstarbekohased ja ökonoomsed, sest nende ahjude kütmisel läheb väga vähe soojust ahjust korstnasse. Pealegi on nendega ühenduses ventilatsiooni seadeldis.

Kuigi praegu veel ei saa kõigisse koolidesse niisuguseid ahje, siis peame vähemalt püüdma, et vanadki ahjud oleksid tarvituskõlvulised ja peame õppima ka neid kütma.

Kõigepealt peame hoolitsema, et ahjud oleksid õhukindlate ustega ja pragudeta, et nad peaksid sooja ega rikuks klassiruumi õhku.

Ahju kütmisel peame vaatama, et mitte liiga palju külma õhku ahju ei tõmbuks, selleks lükatagu ahju-uks niipalju kokku, et ahi hääletult põleb.

Ahjupõrand tehtagu alati enne puude ahju panekut tuhast puhtaks. Tuhk puude all takistab õhu juurdevoolu puudele ja segab põlemist ning on ahjupõranda soojenemisel takistuseks.

Suurema soojuse saamiseks peab ahju kauem kütma. Et ühe ja sama puude hulgaga ahje kauem kütta, tuleb puid osade kaupa ahju panna. Puud peavad olema ühtlaselt peened ja nõnda ahju pandud, et tuli igale poole juurde saab. Selles mõttes on lühikesed puud paremad kui pikad. Küttematerjal olgu võimalikult kuiv.

Suurtes koolimajades on keskkütteseadeldis kahtlemata palju kohasem kui ahjud. Eriti hea on vesikütteseadeldis. Ta on pealegi vastupidav, kerge hooldada ja tarvitamiskulude poolest odav. Tema puuduseks on suured ehituskulud, jäätumise oht neil ajal, kui ruume ei tarvitse kütta (jõulu-vaheaeg ja ööd).

Soojenduspatareid peavad olema sellised, et neid on võimalik kergesti puhastada. Kõige kohasemad on siledaseinalised radiaatorid.

Soojusepatareid tuleb paigutada akna alla seinatühemesse, nii et neid ka seina poolt saab puhastada.

Need oleksid siis meie kooliruumide parimad kütteseadeldised.

Peatume veel veidi klassiruumide temperatuuri juures.

Klassiruumide õhu normaalne temperatuur on 16—18° C.

Ruum, milles ei suudeta temperatuuri hoida normaalsena, on klassitoaks kõlbmatu. Klassitoa tuulutamine talvel loomulikult ei tohi olla nii hoogus, et õhu temperatuur seetõttu pidevalt seisab liiga madalal.

Samuti ei tohi klassitoa temperatuur, nagu juba varem nimetasime, tõusta sellest normist palju kõrgemale, s. t. mitte üle 20° C järgi.

Soome koolivalitsuse ringkirjas 23. juulist 1913. a. öeldakse, et kooliruumi ei tohi kütte üle 18° C.

Meil ei ole aga põhjust karta klassiruumide ülesoojendamist, mispärast ei tarvitse kirjeldada sellest tingitud hädasid. Ka ei tohi klassiruumi temperatuur langeda alla 14° C. Võimlas ja käsitööklassides võiks temperatuur olla paari kraadi võrra madalam kui klassiruumis.

Pillimuusika harrastusest koolis.

Riho Päts.

Nii Tallinnas kui ka Tartus on linnakoolivalitsustel ilusaks traditsiooniks saamas kevadeti kooliõpilaste kontserte korraldada. Selle ürituse kasvatuslik profiit seisab kõigepealt võistluse momendis, mis üles kerkib koolide muusikaliste üksuste kõrvuti esinedes ja seetõttu neid tiivustab edaspidiseilegi püüetele, teiselt poolt aga see pakub lastevanemailegi hea võimaluse suuremas ulatuses tutvuda laste muusikalise vabaharrastusega ja selle arenemisega. Nüüd toimunud ettekannete puhul tohiks vist küll järeltule teha, et pillimuusika tase paari-kolme viimase aasta jooksul on meie koolis tublisti tõusnud.

Allakirjutanul oli seekord juhuse osa võtta Tartu algkoolide kontserdist „Vanemuise“ uues kontsertsaalis ja see jättis väga sümpaatse mulje. Erinevusena Tallinnas samal ajal toimunud algkoolide õpilaskontserdist, mis pakkus vaid orkestriettekanedeid, sisaldas Tartu eeskava ka koorilaule, kõnekoori, deklamatsioone ja isegi tantsuinstseneeringuid.

Kontserdil esinenud orkestrite koosseisude puhul peab märkima, et viimasel ajal ilmneb tugevat kalduvust mandoliinimängu harrastusele. Seda tõendasid mõlemad õpilaskontserdid, kus ainuvalitsevaks olid mandoliini-orkestrid. Lähtudes seisukohast, et mandoliinid on kodudes üsna rohkesti levinud, hinnalt mõõdukad, aga tehniliselt võrdlemisi kergesti õpitavad, näib see täiesti loomulikuna, seda enam et ka vastava repertuaari soetamise eest ilmneb hoolitsemist. Eriti otstarbekalt näib olevat repertuaari küsimus korraldatud Tartu linnakoolivalitsuse poolt, kes iga õppeaasta alul kutsub kokku asjaomased õpetajad ühiseks repertuaari nimestiku koostamiseks, mille palad siis omal kulul laseb arranžeerida ja paljundada, et neid asjasthuvitatud koolidele kättesaadavaks teha. Nii pakkusid Tartu algkoolide ühendatud mandoliini-orkestrid rea eesti populaarsemate koorilaulude arranžeringuid ja ka mõningaid spetsiaalseid pillimuusika palu ladusas, kooskõlastatud ja ühtlasi varjundrikkas esituses. Üksikuna esines vaid Tartu raskestikaskvatatavate laste (XI) algkooli mandoliiniorkester, kes samuti näitas oma töö häid tulemusi.

Orkestriettekanete vahel pakkusid mõnusat vaheldust ja töid uut hoogu ning värskust lastekoovid. Tartu suurima algkooli (V algk.) mudilaskoor (I—III kl.) laulis innuka kaasaclamisega rea karakteristlikke lastelaule, kusjuures elulise osa lauludest moodustasid mitmesugused laulutekstist väljuvad iseloomulikud rütmilised liigutused, mis oma lapsepärase käsitlusega

ettekandele lisasid palju sarmi ja elavust. Ka algkooli vanemate klasside ühendatud õpilaskoorid täitsid väärikalt oma ülesandeid. Mis puutub laste, eriti aga mudilaskoori, häälekujundamisele, milline ala meil üsna üldiselt näib evivat võrdlemisi kõrvalise tähtsuse, siis sellele võiks küll pisut suuremat rõhku panna. Tavaliselt lastekooride juhid, lähtudes tahtest lastelt kõlajõu maksimumi saavutada, kalduvad ülepingutustele, mis teeb soorituse enda kõlalisele küll tugevaks, kuid hääle kvaliteedilt paindumatuks, isegi ilmetuks. Oleks õigem laste loomulike kõlajõu ressurssidega piirduda. Need ei ole küll jõulised, aga küllaltki kandvad ja just oma õrnusega paeluvad. Sellise loomuliku, paindliku laulukõla saavutamiseks tuleks lapsi tagasi hoida kaldumisest jõulisele forsseerimisele ja lihtsalt suuremat rõhku panna vabalt voolavale, pingeta sooritusele, mida saavutatakse, harrastades harjutustel rohkem vaikset laulmist.

Väga huvitava kõnekoori ettekandega esines Tartu Õpetajate Seminari vanemate klasside kõnekoor, esitades humoristlikku laadi pala, n.ü. polüfoonilises kõnelaadis. See viidi läbi väga originaalselt, kusjuures koori erirühmade deklamatsiooni erinevad kõlavärvingud ja dünaamika näitasid leidlikkust ja pakkusid suurt huvi.

Peale eelmainitu sisaldas eeskava veel mõningaid humoristlike dialoogide instseneeringuid ja ilusaid tantsuettekandeid. Tundus aga, et eeskava terviklikkusele tulnuks kasuks, kui mõnedki neist oleksid ära jäänud, sest, nagu selles võisime veenduda, orkestrite ja laulukooride ettekanded olid isegi võimelised küllaldaselt määral mitmekesisist ja huvitavat pakkuma.

Nagu öeldud, toimus õpilaskontsert „Vanemuise“ uues kontsertsaalis ta kirikuulsa akustikaga. Nii kahju kui sellest ongi — sest näib justkui lasuks akustika probleem „Vanemuisele“ needusena — ometi peab siingi nentima uue kontsertsaali täielikku ebaõnnestumist, eriti lavaprobleemi lahenduselt. Vähemalt suuremate muusikaliste ettekannete puhul, nagu see ilmnis kõneleval kontserdil, see jätab palju soovida nii ruumiliselt kui akustiliselt.

Vanemate õpilaste pillimuusika harrastusest andis ülevaate Tallinna Linnakoolivalitsuse poolt „Estonia“ kontsertsaalis s.a. 7. mail korraldatud keskkoolide orkestrite esinemine. See näitas, et keskkoolides on kujunemas valitsevaks n.n. „sümfonieti“ poole tüürivad koosseisud, sest esinemisest osavõtnud kaheksast orkestrist viis olid segakoosseisuga. Õieti viimased oma üksikesinemistega moodustasidki eeskava kandvama osa, millele vaheldusena liitus vaid vene gümnaasiumi n.n. rahvuspillide orkester ja lõppeks keskkoolide ühendatud puhkpillide orkester. Ka näitas orkestrite esinemine päris selgesti, et meie keskkool ja gümnaasium on võimelised toime saama ükskõik millise koosseisu rakendamisega. Asi sõltub vaid antud võimalustest, osalt traditsioonist ja mõningal määral ka õpetaja maitsest ning eelistustest. Kui sümpaatiat näib kalduvat segakoosseisude poole, siis see tõendab, et meie keskkooli muusikaõpetajate enamik eelistab laiaulatuslikumaid võimalusi ja see on aiva tervitatav. Võiks veel märkida, et keskkoolide orkestrite komplekteerimises ja pakutud repertuaaris ilmnnes kaks olulist fakti: ühede juures tundus nii koosseisult kui repertuaarilt kvantitatiivne külg ülekaalukusele kalduvat, teiste juures aga näis kvaliteet esiplaanile nihutatuna. Mis puutub esimestesse, siis õieti ei tohiks ju selle vastu olla, kui võimalikult rohkearvuliselt õpilasi muusikaharrastusele rakendatakse; ka on arusaadav, et sellise rakenduse juures, kus on aktiivselt osa võtmas ka üsna algajad, esialgne kvalifikatsioon ei saa olla kuigi tugev. Ometi just sellest väljudes tahaks siis

vähemalt repertuaari valikus jõukohast aga ühtlasi ka muusika-pedagoogilisest seisukohast sihiteadlikku joont näha. Mõned suure-arvulistest orkestritest eeskava 1. osas jätsid selles mõttes soovida. Igatahes eeskava 1. osas rida palasid ei evinud tarvilisel määral vajalikke väärtusi. Vististi oleks siin olnud kohasem nii mõnegi sisult tühisema, kuid algajaile tehniliselt küllaltki raske pala asemel pakkuda mõni lühilugu kergemast klassikalisest literatuurist või isegi mõni lihtsam seadeldis omaloomingust. Kõlapuhtus, tooni kvaliteet, orkestri kõlaline kandepind, ilmekus ning selle tagajärjel ka noorukite-orkestrantide muusikaline maitse aiva võidaksid kohase repertuaari kaudu. Seda tõestasid eriti eeskava teises osas sihiteadlikumate kavatsustega, osalt isegi väiksema koosseisuga orkestrid, kes tulid toime oma nõudlikegi ülesannetega laidetamatult. Nende juures tundus juba kindlat mängurutiini ja ilmekustki esituses, kusjuures saavutatud kvaliteedi tõhusa-maina aluseina tuleb märkida esijoones just selgejoonelise maitsega toimetatud repertuaari valikut, samuti ka olemasoleva materjali otstarbekat rakendust. Orkestrite solistid näitasid end erakordselt tublidena. Eeskava lõppnumbrina keskkoolide ühendatud puhkpillide esinemine pakkus küll võimsa jõudemonstratsiooni, kuid üritusele rakendatud algajate noororkestrantide liigvähese selektsiooni tõttu kõlapuhtus jättis mõndagi soovida. Kuigi ühendatud orkestri koosseis arusaadavalt põhjusil polnud küllaldaselt määral tasakaalukas, ometi tuldi toime ja sooritati innukalt mitmeid populaarsemaid palasid meie pasunakoori literatuurist.

Üldkokkuvõttes seekevadine õpilasorkestrite esinemine näitas et pillimuusika harrastus meie koolides rühib aina tõusuteed. Igatahes tahtmist ja indu nii õpetajail kui õpilasil näib palju olevat. Jääb järele soovida vaid jätkuvat edu, aga üksikuil juhtudel ka mõningat sisulist korrektoori asja suunamiseks muusikalise kasvatuse seisukohast sihiteadlikemaile aluseile.

Publiku rohke osavõtt ja innukas suhtumine ettekandeile tõendas laialdast ja tõsist huvi asja vastu.

* * *

Lõppeks lubatagu lühidalt puudutada pillimängu harrastust algkoolis põhimõtteliselt — seoses Anton Kasemetsa sõnavõtuga „Eesti Kooli“ eelmises numbris artiklis „Instrumentaalmuusika algkoolis“.

Seal kirjutuse autor avaldab kuidagi alavääristavat suhtumist mõningaile pilliliikidele (vilespill, klapppillid, okariinid ja teised laste jaoks eriti konstrueeritud pillid), nimetades neid eluvõrasteks „lastepillideks“, samuti liigitab mandoliinigi orkestri pilliks, mille eluline väärtus ei olevat kuigi suur, ning lõppeks märgib, et „algkooli üritused instrumentaalmuusika arendamise alal on osutunud seega vähe viljakaiks“. Põhjendusena A. Kasemets toob asjaolu, et mandoliini ei kasutata üheski keskkooli-, gümnaasiumi- või eraorkestris ja nii ei saavat tublimgi mandoliinimängija pärast algkooli lõpetamist oma mänguoskust ja orkestrikogemusi üldse enam tõesse rakendada. Seepärast ta soovib alustada instrumentaalmuusika õpetamist algkoolis kohe tõeliste orkestri-instrumentidega, s.o. poogenpillide ja puhkpillidega ning esitab asja läbiviimiseks $\frac{1}{3}$ leheküljelise kava, mille toetuseks lisab ühe algkooli orkestri sellelaadse töö tublid tulemused.

On tõesti vägagi rõõmustav, kui leidub selliseid koole, kus asi on läbi viidud nii ideaalilähedaselt ja jääb vaid soovida, et sellised eeskujud leiaksid aiva võimaluse piirides järgijaid. Ometi ei sõendaks seda üldstandardina soovitada, pealegi seejuures kõigele muule pillimuusika harrastusele andes

pisut alahindavat kõrvalmaiku. Lähtudes seisukohast, et meieaja objektiivsed tõekspidamised tunnustavad igat tööd, mis on tehtud hästi ja otstarbekalt, ei saaks kuidagi nõustuda A. Kasemetsa ühekülgse seisukohaga, mis lähtub vaid spetsiaal-muusikalisest vaatepunktist, jättes kõrvale pedagoogilised ja laste-psühholoogilised kaalutlused. Tuletagem meelde, milles õigupoolest seisab pillimuusika harrastuse siht algkoolis? Tohiks vist selge olla, et siin esikohal on kõigepealt huvi arendamine instrumentaalmuusika ja üldise muusikalise mitmekülgse vastu, siis õpilase osavuse ja võimete tõstmine pilli käsitsemisega, edasi — väärtuslike ühiskondlike harjumuste arendamine koosmängu kaudu ja lõppeks lapse muusikaliste elamuste amplituudi rikastamine uute, teda aktiivselt kaasahaaravate võimalustega. Arvatavasti tohiks loeteldust piisata. Et ülesseatud sihtidele jõuda, selleks kõigepealt tuleb arvestada olemasolevaid eeldusi — nii õpetaja enda kui ka õpilasmaterjali suhtes, s.t. propageerides algkooli orkestrimuusika harrastuse standardtüübina sümfonietilaadset koosseisu, tuleks esmajoones eeldada, et kõik algkooliõpetajad peaksid võimelised olema mitmekesisel orkestripillil õpetama; peaks eeldama nende pillide muretsemise võimalusi igal pool ja — mis kõige tähtsam — nende sobivust lastele igal juhul. Kui nüüd küsida, on's meil need eeldused olemas, siis saab sellele vaid üks vastus olla: ei. Mitte ainult meil, vaid kõikjal (ka igivanade muusikatraditsioonidega ja põlise muusikakultuuriga maades) vastavad praktilised katsed algkoolides on näidanud, et pillimuusika harrastusel tuleb pillide valikul peatahelepanu pöörda nende kergesti käsitatavusele ja lapsepärasusele. Ainult see loob reaalseid tagatisi asja tulemuslikeks läbiviimiseks, sest laste muusikalisel kasvatamisel on ju see erinevus, et seda tuleb juhtida rohkem rõõmsa, vallutava isetegevuse, kui õpetajapoolsete käskluste ja igava drilli kaudu. Seda tõika tuleb meilgi arvestada ja paratamatult piirduda vaid antud eeldustega. Siiani on meie algkooli pillimuusika harrastus selles mõttes käinud täiesti loomulikku teed ja vastavalt ka kiiduväärsete tulemustega edasi rühkinud. Nii tundub asjatuna katse sellesse kiilu taguda.

Sellest järgneb, et ka alahindavaid suhtumisi mõnedele lastepärastele pilliliikidele tuleb pidada vaid artikli autori isiklikuks arvamuseks. Kõik pillid, olgu need kasvõi kõige primitiivsemadki, õieti rakendatult, täidavad oma otstarbe tulemuslikult. Seda arvestab kogu maailma koolimuusikaline kasvatus, jättes kõrvale spetsiaal-muusikalised seisukohad ja näidates lähtekohti esmajoones lapsepärasusest ja sellisena teostatavusest. Ja kui on selline rõõmus, lapsepärase musitseerimine algkoolis ükskõik mis pillidel — haaravalt, kaasakiskuvalt läbi viidud, siis pillimuusika harrastus olemasolevais raames täidab oma ülesande paremini, kui seda vahest oskame kujutella, siis algkooli orkestris musitseerimisest saadud kogemused on edasisel muusikaharrastusel (keskkoolis, gümnaasiumis, vabaharrastusel jne.) vägagi edukalt rakendatavad ja põhjust ei ole mingiks „päästmiseks“.

Põhjendamatuks osutub A. Kasemetsa väide, et „maa algkoolides, kus õpib rõhuv enamik meie võrsuvast noorusest, pole aga instrumentaal-muusika õpetamiseks ja koolide kaudu rahva hulka juhtimiseks mitte kui midagi ära tehtud, vaid see ala on jäetud täiesti sööti“ („E. K.“ 1938, lk. 255).

Eesti Õpetajate Liidu muusika toimkonna poolt hiljuti korraldatud ankeedi tulemused näitavad, et 813 maa algkoolist on 128 algkoolil orkestrid. See on

protsentuaalselt küll väiksem arv kui linnades kus 80 koolis töötab 42 orkestrit, ometi üldiselt maa-alkkoolides on pillimänguüksusi kolm korda rohkem, kui linnades ja see ei tohiks lubada sellist sõnapildu, nagu äsja tsiteeritud, seda enam et enamik neist (kui mitte kõik) töötavad vist küll puhtideelisel alusel, s.o. omast heast tahtest, vabast ajast ja isegi oma kuludega.

Üldkokkuvõttes pillimuusika liikumist meie koolides tuleb tunnustavalt hinnata, kusjuures rõõmustava nähtena tuleb märkida seda, et üldine tendents näitab arengu tõusu. Jääb vaid järele seda igati soodustada.

Veel kooliorkestrist kui sellisest.

Valter Sõõro.

Kahtlemata kuulub kooliorkester juba mõnda aega aktuaalseimate küsimuste hulka kooli alal. See on kõneaineks nii muusika- kui teistegi pedagoogide ringkonnis. Samuti on avaldatud vastavaid artikleid korduvalt ajalehis ja ajakirjus. Muuseas 1938. a. aprillikuu „Eesti Koolis“ ilmus koguni kaks vastavasisulist artiklit.

Seepärast lubatagu ka nende ridade kirjutajal oma mõtteist mõnda lisada juba öeldule.

Kõigis varemasis avaldusis on küllaldaselt selgitatud muusika mõjust ja selle kui kasvatusteguri väärtusest ja sellepärast ei peatu ma üldistel küsimustel.

Kui mõni aasta tagasi asjaomaseis ringkonnis vaated erinesid meie alkoolide orkestrikoosseisu kohta, siis tundub asi viimasel ajal tasalülituvat üsna kindlas suunas, mille on dikteerinud katsetuste tulemused, kui võiks ütelda — elulisus.

Katsetatud orkestrikoosseisudest võiks nimetada järgmisi: 1) viiulpilli-, 2) mandoliini- ja gitarri-, 3) segatüüp: okariinide, gitarride ja mandoliinidega, 4) vilespilli- ja 5) puht-mandoliiniorkestrid.

Mis puutub esimese tüübi kõrvalejäämisse alkooli orkestrikoosseisust, siis tuleb igal maa-alkkooli muusikaõpetajal alla kirjutada kolleeg T. Paometsa poolt avaldatud („Eesti Kool“ 1938, lk. 258) ridadele. Ajaloosse jäävad arvatavasti tasahilju ka kõik vahepealsed koosseisud. Võidukäiku näib sammuvat aga viimane — mandoliiniorkester, ja seda alkooli seisukohalt vägagi kaaluvail põhjusil. Mandoliini käsitlemine on niivõrd lihtne, et sellega saab hakkama juba alkooli II ja III klassi õpilane. Samuti ei tee õpetajalegi raskusi orkestri koostamine (vt. „Eesti Kool“ 1936, lk. 134). Mandoliin on noorte hulgas väga hinnatud. Kiiresti õpitaval mänguriistal näeb õpilane varsti oma töö tulemusi ja see aina tiivustab.

20. märtsil 1938 kirjutab Tartu alkoolide kontserdi puhul tuntud eesti helilooja ja arvustaja Ed. Oja järgmist.

„Eriti tähelepanu vääris mandoliiniorkestrite esinemine koolijuhataja V. Marveti juhatusel. On vaid paar-kolm aastat tagasi, kui meil hakati elustama õpilaskontsertide küsimust, kusjuures alul katsetati igasugu vile- ja

vibupillide kombinatsioonidega. On täiesti õige, et peatuma jäädi mandoliiniorkestri kui kõige kergemalt käsitatava ja parimaid tulemusi andva mooduse juurde“. (1938. a. „Postimees“ nr. 79).

Kui kooliorkestri otseseks eesmärgiks seatakse instrumentaalmuusika harrastuse juhtimine kooli kaudu ellu, siis näib kõige rohkem eeldusi rahvapilliks saada olevat just mandoliinil ja nimelt järgmisil põhjusil: 1) tema lihtne käsitamiseviis ning seejuures siiski saavutatav küllalt rahuldav intonatsioonipuhtus ja dünaamika; 2) pilli odavus võrreldes teiste eluliste instrumentidega (viul, puhkpillid); 3) õpilased, kes kooli lõpetavad, võivad hiljem igasugusel kokkutulekul moodustada selle orkestri, kuna mandoliiniorkestris on igal instrumendil mängutehnika sama, välja arvatud bass-mandoliin, mida võib asendada vägagi edukalt tšellomandoliin.

Orkestri õpetamisel algkoolis tuleks minu arvates rõhutada eriti kaht momenti: noodilugemise ja koosmängu oskust. Kui algkooli lõpetaja, siirdudes ellu, oskaks lugeda nooti niisama vabalt kui kirjandust, siis osutuks temal hiljem ükskõik millises orkestrikoosseisus kõik muu kergesti ületatavaks. Kes aga on musikaalsem ja kelle rahulduseks on vähe mandoliinist, sellele on tühine asi juurde õppida osalist poogenpilli- või puhkpillitehnikat, kuna huvi asja vastu on juba olemas. Kui tuntakse oma võimeid noodilugemise alal, siis tekib loomulikult tung seda instrumendil rakendada.

Nende ridade kirjutaja töötab praegu kohaliku puhkpilliorkestri juhina ja ta peab ütleva, et komistuskiviks ei osutu pillide käsitsemine, vaid noodilugemise tehnika. Viimast aga suudame algkoolis viia orkestrimängus rahuldava tasemini, mis laulmise alal osutub praegu võimatuks klassi- ja koorilaulu väheste tundidearvu tõttu.

Teatavasti toob eestlase suur muusikaarmastus meid teatavate aastate järele kokku ühistele laulupidudele. See ilus komme on kajastust leidnud ka algkoolide peredes. Ajalehtedest on võidud seda jälgida seni peamiselt küll linnaalgkoolide kohta. Maalt puuduvad mul praegusel hetkel andmed, välja arvatud Võnnu Õpetajate Seltsi (Tartumaal) ringkonda kuuluvate algkoolide kohta. Siin on korraldatud juba mitmeid kordi teatavate aastate järele õpilaste ühiseid kevadpidustusi, kus on esinetud peamiselt ühiste võimlemis- ja lauluetekannetega. Miks ei võiks edaspidi täiendada neid pidustusi koolide ühendatud orkestritega? Selline üritus on hästi läbiviidav vaid siis, kui algkoolidele on kujunenud ühtlane orkestritüüp, millele näib pretendeerivat mandoliiniorkester.

Algkooli orkestrite rajamisel tuleks esimeseks nõudeks üles seada: muretseda pillid koolile. See tagaks igal õppeaastal kindla koosseisu, mida võib suurendada juhuslike õpilaste isiklike pillide arvel. Ideaalne oleks selline olukord, mida nende ridade kirjutajal oli võimalus näha Tartu linna XI algkoolis, kus õpetaja võib klassi laulutunde vabalt asendada klassiorkestriga, sest koolil on küllaldaselt pille, nagu pildil näha, mida sünnkohal hr. V. Marveti lahkelt loal tänuga kasutan.

Koolijuhatajat V. Marvetit võib õigusega nimetada meie algkooliorkestrite isaks, kuna tema oli teatavasti sel alal esimesi pioneere, evides juba 1922. a. Paides õpilasorkestri. Tema praeguse orkestri (mis tohiks kuuluda parimate algkooliorkestrite hulka Eestis) repertuaar on nii suur, et võiks vabalt täita iseseisva kontserdi kava.

Samal ajal kurdavad aga kolleegid vastava literatuuri puudumise üle (1937. a. 5. nov. „Õpet. Leht“ A. U., 1938 a. aprillikuu „Eesti Kool lk. 134).

Nähtavasti pole laiemale hulkadele siiski mitte teada, et vastavaid noote on olemas. Ilmunud on seni Õ./K. „Koolivara“ kirjastusel Tartus kaheksa annet, mis ei tohiks siiski kuuluda trükitud „tingel-tangeli“ hulka, nagu kurdab lugupeetud kolleeg T. Paomets.

Kui aga T. Paomets mõtleb „tingel-tangeli“ all trükitud numbrisüsteemilisi noote, siis ühinen täiesti selle arvamisega. Olen kolleegide — muusikaõpetajate ringkonnist kuulnud, et mõnel pool tarvitatakse numbrisüsteemilisi noote. Tahaksin omalt poolt ütelda, et neil nootidel ei tohiks aset olla kooli orkestris, kuna nende kasutamisel ei saavutata sihte, mis üles seatakse. Pealegi

Tartu linna XI algkooli orkester oma juhataja V. Marvetiga.

teeb see, kui õpilane laulmisetunnis õpib tavalist noodikirja tundma ja orkestris teissugust, asja keeruliseks ja raskeks.

Õ./K. „Koolivara“ kirjastusel ilmunud anded on trükitud tavalises noodikirjas ja sisaldavad järgmisi palasid.

I anne:	1. Kalev ja Linda	M. Härma
	2. Troost	K. Türnpu
	3. Laevnik	M. Lüdigi
	4. Eesti valss	E.r.v.
II anne:	1. Hümn	F. Pacius
	2. Lauliku lapseõli	K. A. Hermann
	3. Polka	Ed. Oja
III anne:	1. Kevade marss	K. A. Hermann
	2. Isamaa ilu hoieldes	K. A. Hermann
	3. Teel	R. Tobias
IV anne:	1. Jõulud	***
	2. Kirikus	P. Tšaikovski
	3. Kõik taevad laulvad	L. v. Beethoven

- V anne: 1. Menuett W. A. Mozart
 2. Mustlaslaagris M. Oscheit
- VI anne: 1. Süit eesti viisidest:
 a) Kena kevade M. Saar
 b) Palumine A. Kapp
 c) Isa sõnad A. Läte
 e) Kui lähed sõtta E. r. v.
 d) Kodumaa laul E. Vörk
 f) Õne, Eesti V. Johanson
- VII anne: 1. Noorte marss V. S.
 2. Valss oop. „Hoffmanni lood“ J. Offenbach
- VIII anne: 1. Äse surm E. Grieg
 2. Hällilaul W. A. Mozart
 3. Soome rahvalaul O. Merikanto

Loeteldud paladest on nende ridade kirjutajal Tartu algkoolide kontserdil võimalus olnud kuulda palasid „Kalev ja Linda“, „Laevnik“, „Polka“, „Kevade marss“, „Teel“, „Kirikus“ ja „Menuett“, mis kõik kuulajaskonna poolt väga soojalt vastu võeti.

1937. a. sügisel praegusele ametikohale asudes avanes mul võimalus ka omas koolis kooliorkestrile alus panna.

Kästra-Võnnu valla Võnnu algkooli orkester.

Orkestris on 10 pilli, neist 8 kuuluvad koolile ja 2 õpilastele.

Koosseisu kuuluvad: 1 pikkolo-mandoliin, 3 esimest-mandoliini, 2 teist-mandoliini, 2 esimest-mandoolat, 1 teine-mandoolat ja 1 tšello-mandoliin.

Igale kahtlejale julgen väita, et juba sellise orkestri koosseisuga võib eespool nimetatud orkestripalu sama eduga ette kanda, kui seda teeb Tartu linna XI algkooli 30-liikmeline orkester.

Soove uute füüsika õpikute suhtes.

Anatoli Mitt.

Üheks tähtsaks probleemiks füüsika õpetamisel on õpiku küsimus. Meil on peaaegu igas õppeaines olnud käsitusel ja katsetamisel mitmesuguseid õpikuid; mõne õppeaine puhul ähvardas vastavate õpikute hulk paisuda niivõrd suureks, seetõttu aine käsitusviisid niivõrd erinevaiks, et otsustati pidurdada seda nähet standardõpikute sisseadmise teel. Füüsika alal kujunes iseenesest „standardõpik“, sest tema ilmumisest saadik (12 a. tagasi) ei ole ühtegi teist eestikeelset füüsika õpikut trükitud. See vihjab asjaolule, et temaga ollakse täiesti rahul ega soovita midagi paremat. Tegelikult ei ole antud artikli ülesanne kritiseerida meie senist tarvitusel olnud füüsika õpikut, mis nii kaua on väärikalt täitnud temale pandud lootusi, ega polemiseerida selle üle, kuidas ta ühel või teisel viisil oleks veel paremini suutnud täita oma ülesannet, vaid esitada soove uute, loodetavasti varsti ilmuvate, keskkooli ja gümnaasiumi füüsika õpikute suhtes ja lühidalt peatuda selle juures, mida meil võiks teha eestikeelse füüsika kirjanduse rikastamise alal.

Jättes kõrvale šabloonilised nõuded paberi, trüki, piltide jne. suhtes, tahaks näha uutes füüsika õpikutes leiduvate probleemide üksikasjalikku kirjeldamist. On ju arusaadav, et juhul, kui kavas ettenähtud küsimus on raamatus puudutatud vaid paari reaga ja juurdelisatud pildiga, siis tuleb õpetajal seda küsimust selgitada pikema jutustuse abil. Õpilased panevad seda jutustust tähele ja suuremalt osalt püüavad üles märkida, nii et asi näib esialgu korras olevat. Kuid tulemused pole sellisel õpetamisviisil eriti hiilgavad ja põhjuseks on tihtipeale meil tarvitatava raamatu liigne konseptiivsus. Kuidas saabki õpilane raamatu järgi ette valmistada näit. kas või imeva pumba ehituse tundmisele, kui seal on antud selle küsimuse kohta: „Imeva pumba ehitus ja töötamine selgub 68. joonisest. Säärasena on teda inimsugu juba üle 2000 aasta tarvitanud. Tuleb tähele panna, et klapid võivad lahti käia ainult vee liikumise sihis“. Kui nüüd väidetakse sel puhul, et rohkem polegi tarvis imeva pumba tegevust raamatus kirjeldada, sest see on niivõrd iseenesestmõistetav, siis peab ütleva, et tööpoolest õpetajaile on ta päris iseenesestmõistetav, õpilastele võib olla aga ainult arusaadav, kuid pealiskaudselt arusaamisest on kahjuks veel vähe, et seda asja tugevasti sisendada teadvusse ja korralikult kirjeldada. Nii tekivadki igasugused imelikud põhjendused jutustamisel, mis on tihti otse üllatavad oma fantaasiarikkuse poolest ja mis ei tarvitse olla just lausa vigased, kuid väljendusvormide poolest mitte-vastuvõetavad. Niisuguseid „iseenesestmõistetavusi“, mis senises õpikus esinesid nii mitmel puhul, ei tohiks uutes, eriti keskkooli füüsika õpikutes ette tulla. Mis puudutab õppetunni sisu üleskirjutamise protsessi ennast, siis peab tähendama, et ta mõjub keskkooli klassides lausa halvavalt õpetamise tulemustele. Noor kogemusteta õpilane ei ole iialgi võimeline oma vaimset jõudu tugevasti pingutama korraga kahes suunas: ta ei suuda jälgida mingi probleemi mõttekäikude arenemise käsitlemist samaaegselt, kui peab neid ka üles märkima — mõlemad tegevused kannatavad teineteise mõju all. Ei ole õpilasel asjast selget ettekujutust ega ole tal ka korralikku üleskirjutust. Mida siis nüüd teha, kui ka raamatus pole läbivõetud küsimuse kohta midagi lähemalt

seletatud? Õpilasele peab olema antud võimalus jälgida rahulikult ning segamatult õpetaja ettekannet, ilma et tema tähelepanu saaks killustatud vajalike märkuste kirjutamise tõttu. Seda julgeolekut võib talle pakkuda raamat, mis ei püüa saavutada ridade arvu miinimumi.

Hoopis täbarasse olukorda satuvad need õpilased, kes on vastaval tunnil puudunud: neil pole tihti võimalust õppida mujalt kui oma kaaslase segaste üleskirjutuste järgi, või nad on sunnitud pöörduma eratunninandjate poole. Veelgi raskem lugu on iseõppijail: need ei suuda sellisel korral eksamiteks iseseisvalt üldse ette valmistuda.

Kui õpetaja võtaks vaevaks oma täiendavaid seletusi õpilastele dikteerida, nagu seda vahetevahel ongi praktiseeritud, siis on see siiski seotud liiga suure ajakuluga ja on pidurduseks ainekliku läbivõtmise kiirusele.

Teadagi, et üksikasjaliste kirjelduste andmisel iga küsimuse kohta paisub raamat kaustalt suureks ja hinnalt kalliks. Ühelt poolt tasub see end siiski selles suhtes, et niisugune õpik võimaldaks pakkuda suurele hulgale õppijatele nii koolis kui ka väljaspool kooli kindlat tuge füüsika kursuse omandamisel ja hoiaks kokku klassis õpetamisele ja selgitamisele kuuluvat aega, mis omakorda võimaldaks õpetajal pöörata õpilaste tähelepanu suuremal määral meie ümbruskonnas toimuvale nähtustele ja nende selgitamisele, toetudes füüsikaseadustele. Samuti jätkuks ka aega praktiliste ülesannete lahendamiseks.

Teiselt poolt, mis puutub raamatu hinnasse, siis see tõuseb suurema lehekülgede arvu tõttu otseselt kõrgemaks; kuid me ei tohi unustada, et konseptiivne raamat on tihti pealekaudselt veelgi kallim luksus kui laiema sisuline. Mõeldagu ainult neile eratundidele, mille peale kulutatakse raha, et saada tarvilikke näpunäiteid konseptiivse raamatu desifreerimiseks. Juba keskmiselt kahe eratunni tasu võiks julgesti katta raamatu kallinemise kulud. Kes ei pea tarvilikuks ega võimalikuks eratundide võtmist, on sunnitud aega kaotama vajalike seletuste ja põhjenduste kokkulappimiseks ja ta viibib ikkagi alalise hädaohus, et tema mõttekäigud ei leia õpetaja poolt tunnustust.

Uue gümnaasiumi raamatu koostamine seab autorid väga tõsise probleemi ette, s. o. kuidas käsitella uues õppekavas ettenähtud küsimusi? Asi seisab selles, et suuremat osa neist on keskkoolis juba puudutatud ja oleks otstarbetu neid uuesti sama üksikasjalikkusega käsitella, sest õpilased omavad juba nende suhtes küllaldaselt määral põhjanevaid teadmisi, kuid lühike kokkuvõtte kas või peenkirjaliselt trükitud, peab tingimata olema, ja täiendused, mida gümnaasiumi raamat vastava küsimuse korral pakub, võrreldes keskkooli omaga, esinegu juba normaaltrükis. Leiab aga mõni küsimus gümnaasiumi raamatus tunduvalt põhjalikumalt puudutamist, siis tuleks seda teha nii, nagu seda küsimust poleks keskkoolis olnudki.

Kas trükkida raamat gümnaasiumile tervikuna või üksikute klasside jaoks eraldi? Siin võib olla häält nii ühelt kui teiselt poolt. Raamat tervikuliselt tuleb hinnalt korraga makstes küllalt kallis, mitte alla 5 krooni brošeeritult, teiseks kolme aasta kestel võib raamat kaunis tugevasti laguneda ja isegi juhuslikult kaduma minna. Sedapuhku uue raamatu ostmine oleks jällegi kulukas lõbu. Kuid kolmes köites raamatu hind sisuliselt tuleb veelgi kallim, ärajaotatult aga kolme aasta peale ei ole see märgatav. Siiski kolmeköitelise raamatu peapahe peitub selles halvas epideemias, mis lausa kohutavalt on praegusel ajal levinud, nimelt peaaegu iga õpilane loeb oma „moraalseks kohuseks“ kooliaasta lõpul likvideerida vanade raamatute

kaupluses oma õpperaamatute tagavara. Klassi kohta leidub sageli vaid mõni üksik õpilane, kel on olemas eelmise klassi õpikuid. Sellega siis, kui õpetajal on tarvis midagi eelmiste klasside sisust kasutada, pole tal võimalik nõuda, et korratakse seda raamatu järgi. Müügikeeld ei aita siin, sest siis lähevad raamatud lihtsalt „kaduma“ ja nõue eelmise klassi raamatu uuendamiseks „paari asja pärast“ leiaks vanemate poolt teravat vastu- seismist.

Raamatu sisu moderniseerimist, võrreldes seniste eestikeelsete füüsika õpperaamatutega, võib teostada peamiselt elektri alal. Kõigepealt tuleks elektrostaatika kursust lühendada miinimumini, sest ta kujutab enesest tegelikult efektsete katsete kogu, millel puudub aga igasugune praktiline väärtus. Oleks seejuures väga tervitatav, kui tulevase raamatu autorid päästaksid õpilased salapärasusest elektri kursuses, mida seni põhjustas kursuse käsitlemine, mis lähtus Symmeri hüpoteesist ja mis lõppes sellise dissonantsiga, nagu elektroonidevoolu suuna tõestamine katoodkiirte puhul, kus õpetaja oli paratamatult sunnitud avameelselt tõendama, et elektri voolamise suund on tegelikult vastupidine sellega, mida seni oli õpitud. Kas ei oleks lihtsam juba elektri kursuse alguses kirjeldada aatomi kujuteldavat ehitust, millele toetudes võib hõlpsasti seletada kõiki elektri nähteid, ilma et tarvitseks rääkida „piiramatuist“ elektrihulkadest kehas jne. Kui ei soovita kohe ümber orienteeruda elektrivoolule kui elektroonide voolule, siis kompromissina võib jääda senise voolusuuna kui kokkuleppesuuna juurde, mis juba ammust ajast tehnikas on tarvitusele võetud. Suuremat rõhku tuleb panna ka elektromagnetiliste lainete küsimusele ja nende kasutamisele raadios.

Muudes osades uuenduste võimalused pole niivõrd laiaulatuslikud ega põhjapanevad, kuid füüsika kursuse lõppakordina võiksid autorid siiski anda väljaspool õppekava väikese ülevaate Einsteini relatiivsuse teooria probleemidest ja mõningaist katselistest tulemustest, mis on saadud selle alusel. See oleks tõhusaks täiendiks sellele, mida pakutakse seoses mainitud küsimusega ajaloo õpikuis ja võimaldaks meie tulevasele haritlaskonnale tutvuneda XX sajandi hiigla loominguga füüsika alal.

Praegu annab end tunda korraliku füüsika ülesannete kogu puudumine. Oleks väga soovitav, et paralleelselt uue füüsika õpiku ilmumisega trükitaks ka vastav ülesannete kogu, mis oleks oma ülesannete valiku poolest kohandatud tarvitamiseks nii humanitaar- kui ka reaalarhus. Progümnaasiumile oleks tarvilik koostada ülesannete kogu asemel raamat, mis sisaldab suurema hulga koduste abinõudega sooritatavaid katseid ja trikke pealkirja all, näit. „Füüsika mängudes“ või „Füüsika meie ümber“ jne. Õpilased on selles eas väga katsetamishimulised ja sellise raamatu kaasahaarav mõju virgutaks nii mõndagi neist edaspidisele eksperimenteerimisele, leiutamisele ja hiljem ka nähtuste uurimisele teoreetilisest küljest. Nii võiksimme leida meie tehnilisele haridusele nii mõndagi head materjali.

Senises füüsikaõpperaamatus esineb peaaegu iga peatüki lõpus rida küsimusi, mis puutuvad füüsikaliste nähtuste rakendamisse igapäevases elus. See on igatahes väga tervitatav nähtus, kuid uutes õpikutes ei tohiks unustada sinna paigutamast küsimusi, mis puutuvad füüsika rakendamisse sõja- tehnikas.

Prantsuse koolikorraldusest.

Villem Altoa.

Prantsuse koolikorraldus sai oma aluse suure revolutsiooni ajal. Juba 1791 a. asutav kogu otsustas, et hariduse saamine olgu kõigile tasuta. Tegelikult takistasid üldise koolikohustuse elluviimist riigikordade muutused, sagedased sõjad ja neist johtuvad majanduslikud raskused. Nii möödus ligi sajand, enne kui hakkas kehtima üldine koolikohustus — alles a. 1882. Sel ajal omandas prantsuse algkool kuju, mis tal on säilinud üldjoonis tänini, s.o. jagumine astmeisse — emakool (lasteaed), algkool, kõrgem algkool ja normaalkool (seminar). 1882. a. seaduse järgi on õpetus algkoolis tasuta. Mõni aasta hiljem (1886) ilmus seadus, mis määrab algkooli ilmlikuks. Kuid usuõpetusest avaliku algkooli kõrval püsib tänini erakool, mille hooldajaks ja ülalpidajaks on katoliku kirik. Veel a. 1924 õppis neis kooles 20% kõigist algkooliõpilastest.

Koolikohustus kestis kauemat aega 6.—13. eluaastani; a. 1937 pikendati see 14. aastani. Enne koolikohustuslikku iga võivad vanemad saata oma lapsed lasteaia-astme kooli. Neid on kaheksaguseid: 1) nn. emakoolid (*écoles maternelles*), kuhu võetakse vastu mudilasi juba 2. aastast peale; 2) lasteklassid (*classes enfantines*), kuhu pääsevad 4-aastased lapsed. Emakoole on kogukond kohustatud asutama igas asulas, kus elab koos vähemalt 2000 elanikku. Emakoolid on välja kasvanud päevakodudest, kuid rakendatud üldisse algkooli süsteemi, on nad kujunenud hinnatavaiks kasvatusasutuseks väikelastele. Peamiseks ülesandeks on laste meelte ja füüsiliste võimete kavakindel arendamine.

Vastav seadus määrab lasteaedadele järgmise kava: 1) füüsilised harjutused: hingamisharjutused, mängud, rütmilised liigutused laulu saatel; 2) meelte-, käe- ja joonistamisharjutusi; 3) keele- ja jutustamisharjutusi, jutte ja muistendeid; 4) vaatlusharjutusi kasutades lapsele tuttavaid esemeid ja olendeid; 5) harjutused, millede eesmärgiks on esimeste kõlbeliste harjumuste kujunemine; 6) vanema osakonna õpilasile kirjutamise, lugemise ja arvutamise eelharjutusi.

Kuigi emakoolid pole sunduslikud, on neil suur poolehoid. A. 1936 õppis neis 408.000 last, sellal kui koolikohustuslike arv (6.—13. a.) ulatus 4.270.000-ni.

Alates 6. eluaastast astub laps algkooli, kus ta käib 8 aastat, 5 päeva nädalas, 6 tundi päevas. Vaba päev on neljapäeval. See on määratud usuõpetuse õppimiseks neile lastele, kellede vanemad seda soovivad. Et kool on rangelt ilmlik, siis ei anta usuõpetuse tunde koolimajas; ka ei õpeta seda õpetaja. Algkooli kava on kohandatud miljööle: Bretagne'is käsitletakse kalastamist ja navigatsiooni, põllundusaladel põlluharimist jne.

Algkooli kursus jaguneb 4 astmeks: 1) ettevalmistav aste, 2) alg-, 3) kesk- ja 4) ülem kursus. Esimene kestab ühe aasta, järgmised à 2. Algkooli lõpetab laps 11—12-aastaselt. Kooli lõpetamisel tuleb õiendada algkooli lõpueksam (*certificat d'études primaires elementaires*). Selle õiendanud, võib õpilane kas lahkuda koolist, astuda algkooli 8. klassi, kõrgemasse algkooli, täienduskursustele, alamasse kutsekooli, tööstusõpilastekooli või täienduseksamiga lütseumi vastavasse klassi.

Täienduskursused on kahe- kuni kolmeaastase kestusega kutselaadilised õppeasutused mõlemaist soost õpilasile. Nad on sarnased meie täienduskoolidele. A. 1937 õppis 1800 täienduskursusel 58.000 tütarlast ja 49.000 poissi. Kõrgemad algkoolid on õppeasutused 3—4-aastase kursusega. Neis on esimene kursus üldine, järgmised õppeaastad jagunevad harudeks: üldhariduslik, põllunduslik, kodunduslik, kaubanduslik jne. Lõpetajad saavad pärast katsete õiendamist õiguse astuda teenistusse töökodadesse, äridesse, põllundusse või muudele õpitud aladele, või võivad jätkata õpinguid mitmelaadseis kutsekooles. Üldhariduslik haru juhib õpilasi eeskätt õpetajateseminaridesse. Nende laste haridustee, kes täienduskursustelt või kõrgemast algkoolist enam edasi õppima ei lähe, lõpeb 16—17-aastaselt. 1936. aastal õppis Prantsusmaal umbes 600-s kõrgemas algkoolis üle 2000 õpetaja juhatusel 100.000 õpilast, poissi ja tüdrukut.

Prantsuse alghariduse omapärasusi on, et ta tipneb laste kutselaadilises ettevalmistuses. Seda suunda täiendavad omalt poolt veel kutsekoolid. Kutsekoolide korraldus on suhteliselt uus, selle aluseks on 1892. aasta ja peamiselt 1919. aasta vastavad seadused. Haridusministeeriumile allutati kutsekoolid a. 1920.

Algkooli lõpetanud 12-aastased noored võivad astuda mitut laadi alamastme kutsekoolidesse, millede kursus kestab kuni 4 aastat. Sisseastumiseks on nõutav eksam. Kooles on rõhutatud kutseainete ja -oskuse omandamise kõrval ka õpilaste üldhariduslik ettevalmistamine.

Algkooli lõpetanuil on lahti veel teinegi tee kutseharidusele, nimelt kutsekursuste kaudu. Viimased vastavad meie tööstusõpilastekoolidele. Kursused on sunduslikud alla 18-aastastele noortele, kes on tegevad tööstuses. Kursused on maksuta, nende kestus on kolm aastat ja lõpetajad, kes õiendavad vastavad katsed, saavad kutsetunnistused oma alal.

Nii kõrgema algkooli kui alama kutsekooli lõpetajad pääsevad edasi õppima mitmelaadsetesse keskkutsekoolidesse, millede kursus kestab kuni 3 aastat. Teatavat liiki teise astme kutsekoolidesse on võimalik astuda ka kutsekursuste (tööstusõpilastekoolide) haridusega.

Kolmanda astme moodustavad kutsekoolid, kes värbavad oma õpilasi üldhariduslikest keskkooles kui ka kõrgemate algkoolide kaudu. Alam kutsekool valmistab ette töölisi ja käsitöölisi — puuseppi, seppi, kuduajaid, kindategijaid jne. (poisid) või õmblejaid, modiste, masinkirjutajaid jne. (tütarlapsed). Keskastme koolide ülesandeks on ette valmistada oskustöölisi ja tööjuhatajaid. Kõrgemais kutsekooles valmistatakse insenereks, tehnikuiks, käitiste juhatajais jne. Sellesse liiki kuuluvad kunsttööstuskoolid, kõrgemad kommerts- ja hotelliasjanduse koolid ja ülikoolide tehnikainstituudid.

Üldhariduslikud keskkoolid jagunevad lütseumideks (*lycée*), kolledžiteks (*collège*), ja teise astme kursusteks tütarlastele (*cours secondaires de jeunes filles*). Kuigi koolide nimed on erinevad, on neis õppekavad ühised. Tütarlaste keskkoolide kavad on poiste omadega ühtlustatud a. 1926. A. 1936 töötas 350 poiste ja 166 tütarlaste kolledžit ja lütseumi ja 27 teise astme kursust. Õpilasi oli samal aastal 167.000 poissi ja 74.000 tütarlast.

Prantsuse keskkool on kulgenud täiesti oma rada, eraldi algkoolist. Ta õpilased ei tulnud algkoolist, vaid keskkoolide juures töötasid ettevalmistuseklassid, millel oli ühine kava algkooliga, kuid mis olid maksulised. Pika maksulise kooli ja suhteliselt kõrge õppemaksu tõttu oli keskkool kujunenud jõukama kihis eesõiguseks. Möödunud aastate reformid on toonud siin aga

põhjalikke muutusi. Neist allpool. Enne reformi oli keskkooli konstruksioon järgmine. Keskkooli suundunud laps võis astuda juba 4-aastaselt keskkooli juures töötavasse lasteaeda ehk lapseklassi (*classe enfantine*). Aasta pärast pääsis ta esimesse ettevalmistuse klassi. Viimaseid oli 5 (5.—10. a.). Järgnes päris keskkool, mis võimaldas valikut kolme haru vahel: 1. ladina + kreeka; 2. ladina + uued keeled; 3. reaalteadused (*sciences*) + uued keeled. Erinevused olid ainult keeltes. Muus osas olid kavad ühised, nii et haru vahetamine on suhteliselt hõlpus. Päris keskkooli klasse on 7, neid nimetatakse alates nooremast kuues, viies . . . kuni esimene, millele järgneb lõppklass. Esimese, s.o. eelviimase klassi lõpetajad õiendavad esimese osa küpsuseksamist (*baccalauréat*) ja võivad siis valida lõppklassi, kas „elementaarse matemaatika“ või „filosoofia“ klassi. Embakumba lõppklassi pääsevad õpilased igast harust. „Filosoofia“ klassis on peaaoneiks kirjandus ja filosoofia, „elementaarse matemaatika“ klassis — matemaatika, füüsika ja keemia. Mõlemas harus lõpetatakse õpingud küpsuseksami teise osaga. Abiturientid on õigustatud jätkama õpinguid ülikoolides kõigis teaduskondades. Need aga, kes soovivad astuda kutsetülikoolidesse (*grandes écoles*), jätkavad õppimist veel ühe aasta spetsiaalklassides. Neist on pääs võimaldatud kõrgemasse normaalkooli (ülikool keskkooliõpetajate ettevalmistamiseks), polütehnikakooli (kõrgem sõjakool), koloniaalkooli, kõrgemaise kunstikooli.

Milles seisnevad suured reformid Prantsuse koolikorralduses?

Esimesi põhjapanevaid reforme on a. 1934 kehtima hakanud seadus, mille järgi keskkooli haridus on maksuta täies ulatuses eksternidele. Internidele ja poolpansionääridele, kes pärit kehvaest perekondadest, määratakse võistluseksamite tulemuste järgi stipendiume. Veelgi sügavamalehaaravad on teised uuendused, mis algatas läinud aasta kevadel haridusminister Jean Zay ja mis samal aastal kehtima hakkasid. Ulatuslikud muutused kooli struktuuris teostatakse paratamatult järk-järgult. Keskkoolide eelklassid suletakse kõik. Tulevikus peavad kõik lapsed lõpetama algkooli, siis alles tuleb jagunemine kas kõrgemasse algkooli, kutsekooli või üldhariduslikku keskkooli. Nii teostatakse ühtluskooli täies ulatuses. Õpperaha kaotamine ja ühtluskooli teostamine teeb keskkooli kättesaadavaks kõigile ühiskonna kihtidele. Nüüdsest peale peavad kõik õpilased õiendama algkooli lõppeksami. Algkooli kursust kestab kuus aastat, loodetakse, et tulevikus lapsed on suutelised eksami õiendama ka juba 5 õppeaasta järele (11-aastaselt). Keskkooli struktuur ja ulatus (7 õppeaastat) jäävad reformi järgi üldiselt endiseks. Uue momendina korraldatakse esimesel õppeaastal õpilaste selektsioon, mille ülesandeks on esiteks selgusele jõuda, kuivõrd laps on suuteline keskkooli õpinguiks, ja teiseks, millise haru jaoks on tal kõige rohkem eeldusi.

Et vabastada keskkooli andevaestest õpilastest ning et juhtida õpilasi nende võimetele vastavasse koolitüüpidesse, toimub valik keskkoolis esimesel õppeaastal, s.o. endises prantsuse keskkooli kuuendas klassis. Jagunemine harude järgi algab alles II õppeaastal. Uut selektsiooniklassi nimetatakse orientatsiooniklassiks (*année d'orientation*). Aasta lõpul tehakse kokkuvõtte õpilase tööst, mille alusel vanemale soovitatatakse, missuguses harus õpilane haridust peaks jätkama — või tuleks tal täiesti loobuda edasiõppimisest. Selliseid klasse on korraldatud seni 50 koolis. Nende tunniplaan on järgmine: 10 tundi nn. „kirjanduslikke aineid“ (prantsuse k., ladina k. või üks elav keel, maateadus ja ajalugu); 7 tundi matemaatikat ja vaateõpetust; 2 tundi joonistamist, 5 t. praktilisi töid (poistele geomeetrilist joonistamist, tütarlastele kodundust) ja 2,5 tundi võimlemist ja laulmist.

Orientatsiooniklassi õpetajate seisukoht pole vanemaile kohuslik, küll aga võib ta nõuanne kaasa aidata lapse kooli ja kutse valikul. Valikklassi pool-dajad loodavad, et sel teel vähendatakse ebasuhet, mis nüüd valitseb noorte haridussuuna ja nõudmiste vahel kutsete alal. Vastased aga kahtlevad, kas kaheteistkümnepäevase lapse juures on võimalik usutavalt kindlaks teha erilist andekust ühel või teisel alal. Samuti on vaieldav algkooli lõputunnistuse väär-tus laste kõlvulisuse määramisel keskkooli astumisel. Tehtud eksam näitab omandatud teadmiste kvantumit, mitte aga laste intelligentsi astet.

Keskkoolil on endiselt kolm haru: klassikaline — a) ladina + kreeka + üks uus keel, b) ladina + üks uus keel, m o d e r n n e — kahe uue keelega, ilma vanade keelteta ja t e h n i l i n e. Nelja õppeaasta järele võib katkestada õpingud eksamiga nn. riigitunnistuse saamiseks. Viimane vastab meie keskkooli lõputunnistusele. Tehnikaharu näib praeguse korralduse järgi lõppevat riigitunnistusega, klassilises harus jätkuvad õpingud veel kolm aastat ja lõpevad küpsuseksamiga. Reformile vaatamata on Prantsuse keskkool jää-nud truuks prantsuse rahva klassilisele ja retoorilisele haridustraditsioonile — õpetuse keskuseks on jäänud klassikaline stuudium.

Reform haarab ka õpetajate ettevalmistust. Keskkooliõpetajate ette-valmistuse kohta on mainitud mööda minnes eespool: sellele ametile pääsevad ülikoolide või kõrgema normaalkooli lõpetajad. Algkooli-õppejõudude ette-valmistus toimub seminarides, nn. normaalkoolides. Esimene seminar asutati 1910 Strassbourgis, olevikus on neid igas departemangus kaks, üks nais-, teine meesseminar. Praegune seminar baseerub kõrgemal algkoolil. Selle lõpetajad, kes on vähemalt 15 aastat vanad, pääsevad võistluseksami teel seminari. Kursus kestab kolm aastat, õpetus ja ülalpidamine internaadis on tasuta. Lõpetajad töötavad kaks aastat kandidaatidena ja õiendavad siis kutse-eksami. Seminari lõpetajad, kes on õiendanud täienduseksami filosoofias või reaalteadustes, võivad jätkata õppimist kõrgemas algõpetuse seminaris (*école normale supérieure de l'enseignement primaire*). Nimetatud õppeasutusse pääse-vad ka küpsustunnistuse omanikud. Kõrgema seminari kursus kestab 2 aastat. Lõpetajad omandavad õiguse õpetada kõrgemais algkoolis ja seminarides.

Olulisim muutus, mis 1937. aasta reform toob õpetajate ettevalmistusse, on küpsuseksami nõudmine seminari astujailt. Sisuliselt toob see vähe uut: oli ju praegugi kõrgema algkooli lõpetaja ainult ühe aasta võrra lühema ette-valmistuse saanud kui lütseumi lõpetaja. Olulisem on printsiiip: ühtlane alus kõigi koolitüüpide õpetajate ettevalmistamisel.

Tasuta keskkool, puhtakujuline ühtluskool, koolisunduse pikendamine 14. eluaastani, orientatsiooniklassid keskkooliõpi-laskonna valikuks, ühtlane alus kõigi koolitüüpide õpetajate ettevalmistusasutistele — need on iseloomulikuid jooni Prantsuse koolireformis. Kõik need uuendused on kantud avarast demokraatlikust vaimust ja vastavad täies ulatuses Prantsuse viimase aja valitsevate parteide sotsiaalseile programmele. Kuid nagu prantsuse koolitegelased väidavad, pole need kavatsused tekkinud üle öö, vaid veendumus suurima ühtlase vajadusest koolielus tekkis ja kujunes ideeks juba Maailmasõjas, kui aastaid külg külje kõrval võitlesid eri kooliastmete õpetajad, nagu ühist saatust kannat-sid kõigisse ühiskonna klassidesse kuuluvad noored.

Kahtlemata need põhjapanevad reformid on pöörettegeva tähendusega Prantsuse koolielule. Nende teostamise tulemused selguvad muidugi aastate pärast.

Valimik pedagoogilist kirjandust prantsuse keeles.

Meie koolitegelaste vanema põlve pedagoogiline orientatsioon on suurel määral mõjutatud vene ja saksa keelsest kirjandusest ja noorema generatsiooni oma — saksa ja inglise keelsest kirjandusest. Oleks väga tervitatav, kui meie oleksime informeeritud veel ühe suurahva, nim. Prantsuse pedagoogilisest loomingust ja pedagoogilise mõtte ilmutusist. Kuigi prantsuse keelt meil tuntakse vähem kui saksa ja inglise keelt, leidub siiski ka prantsuse keele oskajaid. Allpool esitatakse väljavõtte Pariisi Pedagoogika Muuseumi (Musée Pédagogique, 29, Rue d'Ulm, Paris V) raamatukogu kataloogist. Nimestiku on koostanud Tallinna Prantsuse Lütseumi õpetaja hra. Yvon Lasseron detsembris 1937.

Pedagoogika ajalugu.

- Compayré. „Histoire critique des doctrines de l'éducation en France depuis le 16. siècle“. Paris. Hachette. 2 volumes.
Buisson. „Dictionnaire de Pédagogie“.
Liard. „L'enseignement supérieur en France“. Paris. Colin.
Weill. „Histoire de l'enseignement secondaire en France“. Paris. Payot. 1925.
Vial. „Trois siècles d'histoire de l'Enseignement secondaire“.
Brouard. „Essai d'histoire critique de l'Enseignement primaire en France de 1789 à nos jours“. Paris. Hachette. 1901.
Niderst. „L'Enseignement primaire en France, depuis la Révolution jusqu' à la Grande Guerre (1789—1914)“. Strasbourg. Librairie de la Mésange. 1936.
Wolff. „Les maîtres de la pensée éducatrice“. Tome I: „Montaigne. Rabelais“. Ed. du Loup. 1928.
Compayré et Vial. „Les Grands éducateurs de tous les temps: Fénelon, Condorcet, Jean Macé, Félix Pécaut, Démiá“. Paris. Mellotée.
Savard. „Pages choisies de pédagogie contemporaine“. Paris. Delagrave.

Üldine pedagoogika.

- Alain. „Propos d'Education“. Paris. Rieder. 1932.
„Ecole des Parents“: Congrès 1929—1930—1931—1932—1933—1934. Paris. Laudre. 6 vol. in-12.
Laberthonnière. „Theorie de l'Education“. Paris. 1935.
Augé. „Pédagogie générale“. Paris. Delagrave.
Bouchet. „L'Individualisation de l'Enseignement“. Paris. Alcan. 1933.
Fournel. „Notions de pédagogie générale“. Paris. Nathan.
Hubert et Gouhier. „Manuel élémentaire de pédagogie générale“. Paris. Delalain.

Pedagoogiline psühholoogia.

- Bertrand. „L'analyse psycho-sensorielle et ses applications à l'Education intégrale“. Paris. Alcan.
A. Binet. „Les idées modernes sur les enfants“. Paris. Flammarion. 1909.
A. Binet. „L'étude expérimentale de l'Intelligence“. Paris. Schleicher. 1903.
Dugas. „L'éducation du caractère“. 1912.
Dr. Gilbert-Robin. „L'enfant sans défauts“. Paris. Flammarion. 1930.
P. Quillaume. „La formation des habitudes“. Paris. Alcan. 1936.
La Vaissière. „Psychologie pédagogique“. Paris. Beauchesnes. 1916.
A. Rey. „L'intelligence pratique chez l'enfant“. Paris. Alcan. 1935.
Mendousse. „L'âme de l'adolescent“. Paris. Alcan. 1936.
Mendousse. „L'âme de l'adolescente“. Paris. Alcan. 1928.
Dr. E. Segrün. „L'éducation physiologique“. Paris. Flammarion. 1933.
Wallon. „Enfant turbulent. Les origines du caractère chez l'enfant“. Paris. Boivin. 1934.
Wallon. „Principes de psychologie appliquée“. Paris. A. Colin. 1930.
Millot. „Psychologie, éducation“. Paris. 1931.
Nihard. „La méthode des tests — Pour initier les éducateurs. Juvisy. Editions du Cerf.
Pressey. „Initiation à la méthode des Tests“. Paris. Delagrave. 1925.
Dr. Th. Simon. „Pédagogie expérimentale“. Paris. A. Colin. 1924.

Praktiline pedagoogika.

- „Compte rendu du Congrès de l'Enfance. Paris, 1931“. Presses de l'Imprimerie Ramlot, P. Desjardins. „L'éducation nationale“. I, II. Paris. S. A. P. E. 1927. 2 volumes in-12.
- Les Compagnons. „L'Université nouvelle“. Tome I: „la doctrine“.
- Tome II: „les applications de la doctrine“. Paris. Fischbacher. 2 volumes.
- Devolvé. „La technique éducative“. Paris. Alcan. 1922.
- Q. Fouteque. „Manualisme et Education“. Eyrolles. 1923.
- F. Pécant. „L'Éducation publique et la vie nationale“. Paris. Hachette. 1897.
- „L'Éducation de l'Enfant“: Conférences contradictoires. Préface de F. Buisson. Paris. Fischbacher.
- Boucher, Valery-Leconte. „Actualités pédagogiques et morales“. Paris, Nathan.
- Dürkheim. „L'éducation nationale“. Paris. Alcan. 1934.
- Lapie. „Morale et Pédagogie“. Paris. Alcan. 1927.
- Payot. „L'éducation de la volonté“. Paris. Alcan. 1894.
- F. Thomas. „Morale et Education“. Paris. Alcan. 1911.
- Toulouse. „Comment former un esprit“. Paris. Hachette. 1931.
- Charrier. „Pédagogie vécue“. Paris. Nathan.
- Charrier. „La pédagogie vécue à l'école des petits“. Paris. Nathan.
- E. Loisel. „Les bases psychologiques de l'éducation physique“. Paris. Nathan. 1935.
- Maucourant. „La première étape: les méthodes actuelles d'éducation pour les enfants de 2 à 7 ans“. Paris. Nathan. 1925.
- Maucourant. „La 2ème étape: pédagogie pratique du Cours préparatoire“. Paris. 1933.
- B. Proffit. „L'éducation mutuelle à l'école“ (Coopération scolaire française). Paris. Sudel. 1936.
- R. Vauquelin. „Les aptitudes fonctionnelles de l'éducation“. Paris. Alcan. 1934.

Pedagoogilised ajakirjad.

- L'Enseignement public. 15, rue Soufflot. Paris 5.
- Bulletin de l'enseignement de la S.D.N. (Société des Nations). Société des Nations. Genève.
- Revue de pédagogie. ULB. 91, rue de Savoie. St. Gilles. Bruxelles.
- Education. 31, rue Guyot. Paris 17.
- Revue Universitaire. 103, Bd. St. Michel. Paris 5.
- L'Information pédagogique. (Revue de l'organisation de l'Enseignement du 2. degré) 19, rue Hautefeuille, Paris 6.
- Manuel Général de l'Instruction primaire. 79. Bd. St. Germain. Paris 6.
- L'Ecole. 76, rue des Saints-Pères. Paris 7.
- Journal des Instituteurs. 18, rue Monsieur-le Prince. Paris 6.
- L'Ecole et la Vie. 103, Boulevard St. Michel. Paris 5.
- L'Ecole Libératrice. 94, rue de l'Université. Paris 7.
- L'Education enfantine. Paris.
- Pour nos petits. L'Ecole des petits. 79. Boulevard St. Germain. Paris 6.
- Notre Bulletin. Organe de l'Association des Instituteurs publics d'enfants arriérés. 29, rue d'Ulm. Paris 5.
- Pour l'Enfance Coupable. 19, rue Cuy-de-la-Brosse. Paris 5.
- L'Information professionnelle. 58, rue Claude Bernard. Paris 5.
- La Formation professionnelle artistique et technique. 31, rue de Bomgogne. Paris 7.
- Bulletin de l'Institut national d'Orientation professionnelle. Paris.
- A. G. O. F. 41, rue Gay-Lussac. Paris 5.
- Revue du Cinéma Educateur. Musée pédagogique. Rue d'Ulm. Paris 5.
- L'Education physique. 63, Bd. Saint-Germain. Paris 5.
- L'Information géographique. 19, rue Hautefeuille. Paris 6.

Eestikeelne ajalooline kirjandus 1937. a.

Julius Madisson.

Selle aasta ajaloolisele kirjandusele on ilmet andmas ühelt poolt suur üldiste teoste arv mis sageli on koostatud mitme autori ühisel koostöötamisel ja mis taotlevad ülevaadet kas tervest ajaloolisest arenemiskäigust või mõnest üksikust selle perioodist või mõnest tähtsast kultuuri alast. Teiselt poolt on sel aastal mitme kirjastuse poolt välja antud suur arv memuaare ja nendele viimastele sageli lähedalseisvaid ajaloolisi romaane. Kuigi see viimane teoste rühm meie ajalooteaduse seisukohast ei evi nii suurt väärtust kui eelmine, on temal seda suurem väärtus ajaloo-õpetamise seisukohast ajaloo-õpetuse elustamisel koduse lektüürina ja osalt ka saateainesena.

Üldiste teoste hulgas evib esikoha „Eesti Ajalugu II“ (I A). Kuigi teose II andel puuduvad eelmist annet iseloomustavad sensatsiooni-tekivad uudisseisukohad ja 10 eri autori poolt koostatuna viimasele iseloomulik ühtlane tase ja terviklikkus, on teos siiski parim heas käsiraamatu stiilis koostatud ülevaade meie keskaja üle. Sedasoodsat muljet tõstab suur hästi valitud illustratsioonide arv ülesvõtete, kaartide jm. näol. Lõpule lähenevate, resp. poolle olevate üldiste Eesti ajaloolist arengut käsitlevate tööde kõrval on ikka tundunud lüngana Eesti majandusajaloo puudumine. On ju üldistest teostes raske anda küllaldaselt üksikasjalist puht-majanduslooliselt orienteeritud selle ainese käsitlust. Seda lünka töötab väljapaistva eduga täita „Eesti majandusajalugu“ (I A), mille esimene arenemist üldiselt kuni „Ärkamisajani viiv anne ilmus sel aastal. Kolmandaks väljapaistvaimaks saavutuseks selle aasta ajaloolises kirjanduses on „Eesti Vabadussõda I“ (I 4 b), mis Vabadussõja eellugu ja arengut käsitleb kuni 1919. a. aprillini. Mitme autori koostöötamise viljana, pealegi kuuldavasti korduvalt ümbertõetatud sellest sõjast juhtival osavõtnute veendumusi ja mälestusi arvesse võttes ei evi teos seisukoha võtmistes isikupärast joont ja mõjub kuidagi anonüümsena. Sellele vastukaaluks on paremusi ülevaatlik aine käsitlemine, mida tõhusalt aitavad tõsta head skeemid ja (uudus sel alal!) õhufotoskeemid. Rohkem häiriva võõrkehana tunduvad kahjuks aga maalingute reproduktioonid.

Eesti Rahva Ajaloo (II A) ilmus ka sel aastal, nagu eelmiselgi üks (14-nes ning eelviimane) vihik. Selles käsitletakse teoorjuseaegset majandust ja linnade arengut XIX sajandil. „Eesti Majandusajaloo“ tutvunenuile on selle vihu sisu küll viimase teose lühendatud ja populariseeritud uue väljaandena juba tuttav. Rohkem edenes käsitledaval aastal „Eesti Iseseisvuse Sünni“ (II A) väljaandmine. Teose 6-st vihust ilmusid sel aastal vihud 3—5, milledes on jõutud aine käsitlemisel kuni Eesti-Vene rahu sõlmimise eelsooni välja.

J. Kõpu „Laiuse kihelkonna ajaloo“ (III A) oleme saanud esimese suure kihelkonna ajaloo. Suure andumuse ja täpsusega kogutud andmestiku esitamine kannatab mõnevõrra üksikute peatükkide lõppu paigutatud üldist ülevaadet häirivate kiriku ametikandjate elulugude jm. andmestiku vaheleülitamise tõttu. Ajaloo-õpetuse seisukohast on teose väärtuslikemaks osadeks meie varasemas haridusloos teatava tähtsuse omava Laiuse kihelkonna kooli käsitlevad osad, samuti ka üldiselt pastorite Broocmann vanema ja Jannau'de tegevust kirjeldavad teose peatükid.

Tervitatavaks lisanguks meie ajaloo-õpetuse seisukohalt on A. Kasemetsa „Eesti muusika arenemislugu“ (III A). Kuigi kitsalt muusika seisukohast orienteeritud, mitteajaloolase poolt koostatuna puudulik ajaloolise tausta kujutamisel ja mittevaba ka väiksemaid ebatäpsustest ja vigadest, on tema abil võimalik saada kriitilisemat ülevaadet näit. üldiste laulupidude üle. Kergelt loetava tööna võib teda kasutada A. Tammani laulupidusid käsitleva töökese asemel referaadikirjandusena. 1937. a. väärtuslikemate uudisalgatuste hulka kuulub ajaloo-õpetuse seisukohast V. Vaga — „Üldine Kunstiajalugu“ (II A), millest ilmus esiajaloo, Vana Idamaa ja Kreeka kunsti käsitlev esimene vihik. Seniilmunu järgi otsustades kujuneb töö rikkalikult ja asjatundlikult valitud illustratsioonidega teatmeteoseks, mis eduga asendab

meil seni soovitatavat väiksemat H. Bergner'i tööd (vt. „Valimik ajaloolist kirjandust koolidele“ veerg 3). „Vana Tallinna“ II köide on enamikus sisustatud kitsapiirilisel Tallinna ajalugu käsitlevate uurimustega, mis loodetavasti leiavad kasutamist ka kodukoha ajaloo seisukohast Tallinna koolides. Mõnevõrra laialdasemat huvi pälvivad selles järgmised kirjutused: 1) A. Süvalepa uurimus — Ivo Schenkenbergi sünniajast, milles korrigeeritakse eelmises aasta ülevaates käsitletud E. Kippeli ja E. V. Saksa romaanides esitatud andmeid, selle tegelase päritolu ja sünniaja kohta; 2) A. Marguse kirjutus — „1805. a. rahutustest osavõtnud talusulaste karistamine Tallinnas“; 3) R. Kenkmaa — „Tallinna linnaarhiivi vanim ürik 700-aastane“ ja 4) O. Kivimaa — „Arseni Maciejewicz — Tallinna saladuslik vang 1768—72“, milles leidub mõningal määral saateainest absolutismi kui politseiiriigi iseloomustamiseks.

Omaette rühma moodustavad väiksemad üldised teosed, mida saab kasutada kooli-kirjandusena kitsamas mõttes. Esimesena tuleb siin nimetada W. Durant'i väikese filosoofia ajaloo I—III annet (II A), millest esimene anne ilmus küll juba eelmisel aastal. Kuigi autori ainevalik ja nii mõnedki seisukohad erinevad tavaliselt filosoofia ajalugudes esitatuid, on töö-kese suureks paremuseks, et see valik üldjoontes kokku langeb ajalookursuste omaga ja selle tõttu tööd võib ka eduga soovitada koduse lektüürina ning referaadikirjandusena meie gümnaasiumiõpilastele. Teatavaid reservatsioone kutsub esile H. G. Wells'i maailmaajalugu (III A). Töö huvitavaimaks omaduseks on ravalisest üldajaloost ja koolikursusest erinev vaatlemis- ja ainevaliku viis, mis haarab nende vastastikkuses seostuses kõiki kultuure (nii Euroopa kui ka Hiina, India ja Ameerika omi). Asjatundliku selgitamise järgi võib tööd siiski soovitada silma-ringi laiendamiseks väljaspool Euroopat asuvate kultuurimaade ajalooa tutvunemise näol meie keskkooli- ja gümnaasiumiõpilastele. Käsitluse konseptiivsuse, katkendlikkuse ja ajaloolise tausta puudulikkuse tõttu on vähem õnnestunud M. Pukitsa — „Läti Kultuurilugu“ (III A); kuna Läti ajalool on mitmeid kokkupuutepunkte meie omaga ja paralleelide tõmbamine naaberrahva ajalooa on nii mõnelgi juhul möödapääsmatu, tuleb seda lünkataäitvat tööd soovitada meie keskkooli- ja gümnaasiumiõpilastele koduse lektüürina.

Erakordselt vaene on selle aasta kirjandus vana aja kohta. Peale eespool juba käsitletute V. Vaga, W. Durant'i ja H. G. Wells'i tööde vastavate osade ei ole selle aja kohta ilmunud ühtegi muud kirjutust.

Õige puudulikult on esindatud ka keskaeg selle aasta ajaloolises kirjanduses. Peale H. G. Wells'i töö teise ande on keskaja kohta ilmunud üldajaloo alal ainult kaks väiksemat teost. L. Vilmre tööke linnaelu üle keskajal (I 2a) ei ole küll nii hea kui „Ajaloole lugemiku“ seeria parimad anded (näit., L. Anveldi töö keskaegse külaelu üle — vt. eelmine aastaülevaade) ja temas esineb vigu ja vastuoksus (näit., gildi korralduse omistamine ainult kaupmeeskonnale, vastuolud arvuliste andmete alal kontrollimata esitamise tõttu jm.). Kõigist nendest puudus-test hoolimata tuleb seda elavalt koostatud töökest soovitada meie algkooli- ja keskkooliõpilastele koduse lektüürina ja referaadikirjandusena. Nõudlikum on lugejaskonna suhtes J. Hiiemetsa Assisi Franciscuse elulugu (II 2 a). Mõnevõrra puudulik ajaloolise tausta kujutamisel ja vahest mõnes osas vähe ülevaatlikki, pakub teos siiski usutava pildi ühe keskaja suurima usumehe elu ja tegevuse üle; sellisena võib teda ka soovitada gümnaasiumi- ja osaltki keskkooliõpilastele koduse lektüürina.

Veidi suurem on kirjandus Eesti keskaja kohta. Esmajoones tuleb siin nimetada R. Indreko tööd Eesti ürgaja üle (II 2 b). Eriti väärtuslik on selle töö muinasteaduslik osa, milles moodse arheoloogia ja rahvasteaduse andmeil antakse usutav ja elav pilt kiviaja kohta Eestis; kahjuks ei ole selle osaga suudetud vajalikul määral liita ja on mõnevõrra konseptiivselt raske-pärane töö loodusteaduslik osa. Sellest puudusest hoolimata tuleb tööd soovitada koduse lektüürina ja referaadikirjandusena meie gümnaasiumiõpilastele. Rohkem juhusliku töö ise-loomuga on E. Laiu (III 2 b) ja J. Tandre (IV 2) kirjutused meie muinaslinnade üle. Neid, eriti E. Laiu oma, võib teatavais piirides kasutada juhul, kui ei peaks käepärest olema sama autori ulatuslikumaid töid sel alal (vt. „Valimik ajaloolist kirjandust“ veerg 2). Lõpuks lisab

kultuuriloolisi kilde eriti Tallinna ajaloole P. Johanseni kirjutus Lüübeki ja ta arhiivi tähtsuse üle Tallinna ajaloole (IV 2).

Üldajaloolalises kirjanduses uelajalal moodustavad erirühma biograafiad. Neist on elava ja ülevaatliku ainekäsitluse poolest vahest parim A. Aspeli kirjutatud Voltaire'i elulugu (II 3 a). Hea on ka M. Töldsepa kuninganna Elisabethi biograafia (II 3a). Eeskujulikule täpsusele lisaks ka pisiseikade esitamisel ja sisseelamise võime kõrval kangelase arenemisesse oleks, eriti aja-loom-õpetuse seisukohast, soovivat suuremal määral kujutada Elisabethi ajastut. Kaugelt nõrgem eelmistest on V. Lao N. Koperniku elulugu (II 3a) ja seda just puuduliku ajaloolise tausta ja väheülevaatliku käsitluse ning vigade ja ebatäpsuste tõttu. Kõiki neid teoseid võib soovitada koduse lektüürina ja referaadikirjandusena meie gümnaasiumes ja keskkooles. Seniste veendumuste revideerimist taotleb autorile omase suure eruditsiooniga P. Tarveli artikkel valgustusajastu olemuse üle (II 3a). Teatava väärtuse omab lõpuks ka A. Långfors'i artikkel prantuse keele üle rahvusvahelise keelena (III 3 a), mille ajaloolises osas leidub üsna huvitavaid andmeid prantuses keele tõusmise kohta rahvusvaheliseks keeleks.

Eesti ajaloo kohta uuel ajal on ilmunud väiksema tähtsusega artikleid: 1) mõningal määral aitab täiendavalt selgitada eestluse osatähtsuse küsimust linnades M. Aschkewitzi kirjutus eestlaste üle Pärnus 1710—20 (III 3b); 2) võrdlemisi rikkaliku andmestiku maakoguduste pastoriite seisundi üle XVII sajandi lõpul esitab E. Blumfeldt oma kõne äratrükis (III 3b); 3) Fr. Puksoo artikkel raamatu kauplemise üle Tallinnas XVII sajandil (III 3b) täiendab mõnevõrra sama autori varem-ilmunud sellealalisi töid (vt. „Valimik ajaloolist kirjandust“ veerg 13 ja 18); 4) A. Soome artiklid linnade võitluse üle maakaubanduse vastu ja linnade tööstusest XVII sajandil (III 3b); 5) väärtuslikum eelmistest iseenesest on vahest H. Sepa uurimus Stephan Bathory ja Gustav Adolfi Pihkva-operatsioonide kohta (III 3b); 6) möödaminevat episoodi XVI sajandi sõdadest kujutab H. Kõrge artikkel Taani-Vene suhete üle 1575—76. a. (IV 2); 7) lõpuks ilma teaduslike võtete tarvitamiseta (tsiteerimine, viited jm.) käsitleb nõiaprotsesse XVII sajandi I poolel V. Uuspuu artikkel (IV 2); sellisena on ta väärtuslik peamiselt tähelepanu juhtijana sellele väheuuritud alale.

Rikkalikum on, nagu tavaliselt, kirjandus uusima aja kohta. Omaette rühma moodustavad memuaarid, mis on arvukamalt kui kunagi varem esindatud. Nii kirjanduslikult kui ka välismaalase koostatuna, erapooletust taotleva sisu poolest on memuaaridest väärtuslikum M. Paleologue'i mälestused maailmasõjaegse Venemaa üle (II 4a); sellisena on ta ka väga soovitav kodune lektüür meie õpilastele ja pakub huvitavat saateainest ka ajaloo-õppimisel. Suuremat ettevaatust nõuab koduse lektüürina soovitamisel ja saateainena kasutamisel egotsentrilisel kriitilisel S. J. Witte memuaaride (II 4a) kasutamine; koguni omapärasesse valdkonda, suure rahvajahi ja tädalase elukäigu jälgimisele viivad meid Th. G. Masaryk'i mälestused (III 4a), selles on meie ajaloo-õpetuse seisukohast huvitavamaks osaks see, mis kujutab Masaryk'i võitlust Austria-Ungariga ja iseseisva Tšehhoslovakkia riigi loomist. Omaette allrühma moodustavad keskoollide ja gümnaasiumi meesõpilaste poolt meelsasti loetava koduse lektüürina Maailmasõja memuaarid. Neist on elava kirjelduse poolest kõige väljapaistvam L. Thomas'e poolt asjaosaliste mälestuste põhjal jutustatud ja koostatud teos veeluse sõja kohta (II 4a). Hea on ka Campagne'i Maailmasõja mälestused (III 4a), milles kujutatakse suure taganemist a. 1914 ja Marne'i lahingut, Somme'i ja Verdun'i lahinguid ja lõpuks ka liitlaste osavõtmist ja osatähtsust ms. nüüdises Itaalias ainuüksi itaallaste suurvõiduks kuulutatud Vitorio Veneto's. Vene väljapaistvama maailmasõjaegse väejuhi A. A. Brussilovi mälestustest (III 4a) on kahtlemata huvitavam tema järgi nimetatud suurte pealetungioperatsioonide kirjeldamine. E. Grosschmidt'i mälestuste kolmas raamat (III 4a) on parem eelmises aastalülevaates mainitud. Siiski ei ole ka selles mälestustekogus huvitavamaks osaks tema enese mälestused, vaid teoses nimetatud jäetud allikate põhjal koostatud Tannenbergi lahingu kirjeldus ja biograafilised visandid ning andmed Vene sõjaväes väljapaistvale kohale tõusnud eesti ohvitseride üle. Eesti ja üldise ajaloo piirimal asetsevad R. v. d. Goltzi memuaarid

(III 4b). Selle, siiski võrdlemisi objektiivse, soome operatsioone kujutava osa täienduseks võib õpilastele soovitada korrigeerimiseks E. Rääkköse tööd Soome iseseisvumise üle (mainitud eelmises aastaülevaates), kuna Landesveeri sõja kujutamine väärrib tähelepanu meie vastaste sihtide tundmaõppimise seisukohast ja näitena ajaloost kõverpeeglis.

Eesti ajalooalalistest memuaaridest on huvitavaimad M. Raamoti omad (III 4b). Ajalooõpetuse seisukohast on selles väärtuslikumad osad, milles kirjeldatakse eesti tegelaste vintsutusi 1905 a. ja Okupatsiooniajal. A. V. Bellegarde'i mälestused (III 4b) on vaid üksikute katkendite näol väärtuslik ajalooõpetusel, loomulikult võib neid nagu ka kõiki eelmisi mälestusi soovitada koduse lektüürina. Väiksema väärtusega on: 1) M. Aitsami mälestused 1905. a. kohta Läänemaal, milles segipaisatuna on ajalehe-joonealuse stiilis antud mälestused ja kirjeldused teiste andmete põhjal, 2) A. Kuperjanovi mälestusi oma mehe kaaslasena viibimisest Vabadussõjas, 3) lõpuks ka J. Pitka noorepõlve mälestused (kõik kolm viimast vt. IV 2).

Vähese arvu töödega on esindatud ka uusim aeg üldise ajaloo alal. Neist on tähtsaim R. Sirge — J. Pilsudski biograafia (II 4a), milles voolavas stiilis kuid vähese tähelepanu pööramisega ajaloolise tausta ja teiste juhtivate Poola poliitikute teenetele Uus-Poola riigi kujunemisel on antud küllaltki loetav ülevaade J. Pilsudski elukäigust, mis mitmeti parem on eelmises aastaülevaates nimetatud S. Pomaranski samasisulisest tööst ja sobib selle tõttu koduseks lektüüriks. Teistest teostest on väärtuslikum L. Marga Vene-Inglise suhteid Vene-Jaapani sõja ajal käsitlev artikkel (III 4a), milles ms. leiab uute allikate põhjal valgustamist ka tuntud konflikt inglise kalurilaevade tulistamise pärast Kaugesse-Itta liikuva Vene laevastiku poolt. Väiksema tähtsusega on 1) V. H. kirjutus Ühendriikide astumise kohta Maailmasõtta; 2) E. Laamani artikkel 11. novembril 1919. a. vahele sõlmimise üle (mõlemad vt. IV 2).

Tavalisest väiksem on ka ajalooline kirjandus sama ajastu kohta Eesti ajaloos. Varasemast Vennaste Koguduse kirjandusest toob R. Põldmäe (IV 2) nn. taevaskäijate elamuste kirjelduse näol ära trükkides ms. ka J. Hiiemetsa romaani „Taeva Jaan“ nimikangelase elamuste kirjelduse. Väärtuslikumaks tööks Vabadussõja ajaloo kõrval Eesti ajaloo alal uusimal ajal on A. Palmi V. Reimani elulugu (I 4b), milles suurmeeste elulugude sarja taset kaugelt ületava andmete rikkuse ja esitamise täpsusega kujutatakse meie võib-olla suurima eeliseisvusaegse rahvusliku ideoloogi elu ja tööd. Tööd tuleb väga soovitada lugemiseks meie gümnaasiumiõpilastele. Ärkamisaja kohta on sel aastal ilmunud ainult kaks artiklit. Neist jälgib H. Kruusi oma (III 4b) maamarsal vürst P. Lieveni tegevust Peterburis Vene suurte reformide laiendamise ärahoidmiseks Baltimere kubermangudes, kuna A. Palm käsitleb ajalehe kirjavastust C. R. Jakobsoni poolt poliitilise võitluse vahendina (III 4b); esmakordse ulatuslikuma selle küsimuse käsitlusena annab ta rea huvitavaid näiteid sellest võitlusvahendist. Väiksema tähtsusega on E. Laugaste artikkel ilukirjanduse auhindamise üle (IV 2), milles ms. kirjeldatakse sel alusel tekkinud tuntud konflikti E. Vilde ja Eesti Kirjanduse Seltsi vahel. Eesti iseseisvumise ja selle eeloo üle on ilmunud 3 teost: 1) ulatuslik spetsiaalne N. Reegi uurimus Saaremaa kaitsmise ja vallutamise kohta 1917. a. sakslaste poolt (III 4b); 2) mitme autori poolt koostatud töö vabadussõjaajast 9. polgu ülema J. Schmidti mälestuseks (III 4b), milles autorid küll on näidanud palju head tahtmist, ilma et neil oleks õnnetunud anda usutavat, terviklikku pilti selle silmapaistva ohvitseri elukäigust; 3) vähenõudliku visandi viimastest telegrammivahetusest Petrogradi ja Tallinna vahel annab edasi J. Tandre oma lühikeses artiklis (IV 2); 4) mõnevõrra materjali pakub ka H. R. artikkel dessantide üle Vabadussõjas. Iseseisvuse aja kohta käivist kirjandusest on väärtuslikum esmakordne kokkuvõte Eesti majanduse arengu üle sel ajastul (III 4b).

Koguteoste alal oli sel aastal märkimisväärseks sündmuseks Eesti Entsüklopeedia (IV 1) väljaandmise lõpuleviimine, millega see meie väärtuslikumaid teatmeteoseid on terves ulatuses kasutada ka meie ajalooõpetuse huvides. Väikse Entsüklopeedia (IV 1) ja Rahvalleksikoni (IV 1) ilmunise algusega on alanud ka laiemale rahvakihtidele, eriti ka meie keskkooli- ja gümnaasiumiõpilastele vajaliku üldiste teatmeteoste ilmunine. Tavalise täpsuse ja

ülevaatlikkusega käsitleb 1936. a. sündmusi ja saavutusi ühes väärtusliku kronoloogilise tabeli lisamisega „Eesti Kroonika 1936“ (IV 1). Väiksema tähtsusega koguteosed on: Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat XI (IV 1) ja Album „Õitsutuled XV“ (IV 1).

Mitmesuguste teoste all tuleb esmajoones mainida ajakirju „Vabadussõja Tähistel“ ja „Vabadussõja Lood“ (IV 2), neist Vabadussõja mälestuste katkendite ja kirjelduste avaldamiseks ilmuvaist ajakirjadest on ajaloo-õpetuse seisukohast kahtlemata väärtuslikum rikkalikult pildimaterjaliga ja dokumentide fotoülesvõtetega illustreeritud „Vabadussõja Tähistel“. Kevadiste ekskursioonidega seoses olgu tähelepanu juhitud ka A. Möldroo teosele Peterseri üle. Lõpuks väärib mainimist ka Tartu XV algkooli (endise linnakooli jne.) 100 aastase juubeli album, milles toodud mõningaid kultuuriloolisi mälestuskilde meie kultuurlool alalt.

Rikkalikum kui tavaliselt on kirjandus ajaloolise ilukirjanduse alal. Ühtlasema ilme ja tasemega neist on Maailmasõja romaanid. Neist on vahest parim L. Renn'i „Sõda“, milles suure esitamiseokuse ja mehise otsekohesuse ja selgusega esitatakse pilte sellest sõjast tema algusest lõpuni. Kahtlemata heaks tuleb lugeda R. C. Sheriff'i ja V. Bartlett'i „Teekonna lõppu“, kuna see nii ilmekalt kujutab sõda inglaste poolt nähtuna. Sõja hävitavat ja demoraliseerivatki mõju tagalas kujutab väljapaistvate tulemustega A. Thomas oma „Sõdur Katrinis“, mis muide juba varem ilmus „Postimehe“ joonealuse romaanina. Prantsuse Maailmasõja romaanest sel aastal on parim H. Barbusse'i „Tuli“, kuna Duhamel'i sõjas vigastatute suremist ja hääbumist kujutava romaani „Märtrite elu“ suurimaks puuduseks on liigne halemeelsus, mis mõjub lugemisel häirivalt. Kõigist neist puudusist hoolimata võib neid kõiki hea romaanikirjandusena soovitada lugemiseks õpilastele. Teiseks romaanide rühmaks on sel aastal kujunemas H. Sienkiewicz'i suurromaanid, millel oli väljapaistev mõju Poola riigi uuestisünni veendumuse uuestiärkamisel poolakate juures. Neist kujutatavad „Ristirüütlid“ Poola riigi uut tõusu XIV sajandil ja suurvõitu saksa ristirüütlite üle 1410. a. Tannenbergi lahingus, kuna „Tule ja möögaga“ kirjeldab neid suuri raskusi, mis riigile tekkisid Ukraina suure lahkuloomise tõttu XVII sajandi keskpaiku. Kuigi nende romaanidele, nagu üldse Sienkiewicz'i ajaloolistele romaanidele, on omane keeruline faabula ja mõningaid puudusi kangelaste kujutamisel, leiavad nad siiski kogemuste järgi otsustades noorsoo hulgas vaimustatud lugejaid. Kahtlemata väljapaistvaks saavutuseks ajaloolise romaani alal on V. v. Heidenstam'i „Karl XII sõjakaaslased“, milles üksikute jutustuste abil näidatakse Karl XII kõigis tema tugevuses ja nõrkustes ja kujutatakse suure sisseelamise võimega seda suurt mõjuvõimu, mida see suur kuningas evis kaasaegsete eriti oma sõjakaaslaste hulgas. Kahtlemata sugugi mitte nõrk ei ole ka E. Kippeli „Kui Raudpea ruli“, milles kujutatakse 1700. a. Narva lahingut, eestlaste osavõtmist sellest ning elu Põhjasõja algaastail. Mitmeti elavamaks muutub miljöõ ja tegelaste kujutamisel J. Kärner oma 1905. a. romaani „Tõusev rahvas“ teises andes ja seda just võrreldes selle romaani esimese kõitega. Tavalisest ajalehejoonealuse tasemest kõrgemale ei tõuse J. Hiemets oma jutustusena vennaste koguduste elust (V) ja M. Aitsam oma romaniseeritud „Ungru krahvi“ eluloo kirjeldamisega. Ajalehejoonealustena ongi need mõlemad tööd ilmunud esmakordselt.

I.

A. Üldised teosed.

Eesti Ajalugu II. Eesti keskaeg. Kirjutanud: H. Kruus, P. Johansen, R. Kenkmaa, E. Blumfeldt, F. Linnus, E. Tender, J. Uluots, A. Soom, A. Saareste, R. Paris. Tegev- ja peatoimetaja: H. Kruus. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937.

Eesti majandusajalugu. Toimetanud: dr. H. Sepp, peatoimetaja, dr. O. Liiv, dr. J. Vasar. I. Koostanud: mag. E. Blum-

feldt, dr. O. Liiv, prof. H. Moora, dr. H. Sepp, mag. E. Tender, dr. J. Vasar. Tartu, Akadeemiline Kooperatiiv, 1937.

B.

2. Keskaeg.

a. Üldine ajalugu.

Vilmre, L. Linnaelu keskajal. (J. Adamson, toimetaja. Ajaloo lugemik alg- ja

keskkoolile nr. 7). Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.

4. Uusim aeg.

b. Eesti ajalugu.

Eesti Vabadussõda 1918—1920. I. Vabadussõja Ajaloo Komitee populaarteadus-

lik väljaanne. Tallinn, Vabadussõja Ajaloo Komitee, 1937.

Palm, A. Villem Reiman. Saavutusrohke rahvuslik võitleja. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 40.)

II.

A. Üldised teosed.

Eesti Rahva Ajalugu. III. Toimetanud: J. Libe, A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. (... vihik 14 ...) ...Varajasem Vene aeg... Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.

Durant, W. Lood filosoofia ajaloost I. Vana-Kreeka. Sokrates, Platon, Aristoteles. Tõlkinud L. Anvelt. Redigeerinud A. Koort. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 56.)

Durant, W. Lood filosoofia ajaloost II. Filosoofia uuestisünd. Bacon ja Spinoza. Tõlkinud L. Anvelt. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 61.)

Durant, W. Lood filosoofia ajaloost III. Suured arvustajad: Voltaire ja Kant. Valgustus ja idealism. Tõlkinud L. Anvelt. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 65.)

Laaman, E. Eesti iseseisvuse sünn. Eesti Rahva Ajalugu. Toimetanud: A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. Lisakõide I. (vihik 3—5...) ...Iseseisvuse liikumine. Autu rahu. Iseseisvuse väljakuulutamise. Okupatsioon. Eesti välissatukondade tegevus. Baltlaste võimu kõrgpunkt. Eestlased Ufa konverentsil. Maailmasõja otsus. Okupatsiooni lõpetamise küsimus. Enamlased alustavad Eestiga sõda. Välisabi küsimus. Eesti Tööräha Kommuuna. Välissuhted ja välisabi. Pariisi rahukonverents. Ida-Euroopa probleemide areng. Saksa edasitung. Sõda Landeswehriiga. Petrogradi operatsioon... Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.

Vaga, V. Üldine Kunstiajalugu (vihik 1...) (Kunsti alged. Vana-Orient. Kreeka...) Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.

B.

2. Keskaeg.

a. Üldine ajalugu.

Hiiemets, J. Franciscus Assisi'st. Vendluse kuulutaja. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 36.)

b. Eesti ajalugu.

Indreko, R. Eesti ürgaeg. Pilte Eestist 7—9000 aasta eest. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 69.)

3. Uus aeg.

a. Üldine ajalugu.

Aspel, A. Voltaire. Valgustusajastu geenius. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 41.)

Lao, V. Kopernik. Pööretsünnitanud täheteadlane. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 37.)

Tarvel, P. Jooni valgustusajastu olemusest. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 145—168.

Tõldsepp, M. Elisabeth. Inglise esimene suur kuninganna. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 38.)

4. Uusim aeg.

a. Üldine ajalugu.

Paleologue, M. Tsaaririik Maailmasõjas I, II. (Tõlkinud P. Raag, E. Raudsepp, J. Kurfeldt.) Eessõna kirjutanud professor A. Piip. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist internatsionaalini... I sari.)

Sirge, R. Józef Pilsudski. Uue Poola looja. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Suurmeeste Elulood nr. 39.)

Thomas, L. Võitlused meresügavustes. Inglise keelest A. Hanko. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937. (Sõjakirjanduse seeria I. Maailmasõja memuaaride sari nr. 3.)

Witte, krahv, S. J. Mälestused I. (Tõlkinud T. Kaurits.) Eessõna kirjutanud prof. P. Tarvel. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist internatsionaalini... I sari.)

b. Eesti ajalugu.

Goltz, krahv R. v. d. Minu missioon Soomes ja Baltikumis. (Tõlkinud J. Kangilaski.) Eessõna kirjutanud E. Laaman. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist Internatsionaalini... I sari.)

III.

A. Üldised teosed.

- Kasemets, A.** Eesti muusika arenemislugu. Tallinn, Eesti Lauljate Liit, 1937.
- Köpp, J.** Laiuse kihelkonna ajalugu. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937.
- Pukits, M.** Läti kultuurilugu. Peajooni Läti kirjanduse, kunsti ja muu rahvuskuultuuri arengust. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 66.)
- Vana Tallinn.** II köide. (I, II vihk. Toimetus: P. Johansen, R. Kenkmaa, H. Peets.) Tallinn, Tall. Ajaloo Selts, 1937.
- Wells, H. G.** Lühike maailma ajalugu I. Vana-aeg: Koopaelanikust Rooma maailmariigini. Tõlkinud L. Anvelt. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 64.)
- Wells, H. G.** Lühike maailma ajalugu II. Keskaeg: Rooma allakäigust suurte avasuruisudeneni. Tõlkinud L. Loone. Redigeerinud prof. P. Tarvel. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 68.)

B.

2. Keskaeg.

b. Eesti ajalugu.

- Laid, E.** Linnuste osa Muinas-Eesti ühiskonnas. Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur XIX (1937), lk. 35—39, 84—87.

3. Uus aeg.

a. Üldine ajalugu.

- Långfors, A.** Prantsuse keel rahvusvahelise läbikäimiskeelena. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 49—56.

b. Eesti ajalugu.

- Aschkewitz, M.** Eestlaste osa Pärnu linna elanikkonnas Vene valitsuse algaastail 1710—20. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 118—123.
- Blumfeldt, E.** Põhja-Eesti maakoguduste pastorite majanduslikust seisundist XVII sajandi lõpul. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 23—33.
- Puksoo, Fr.** Raamatukauplemise oludest Tallinnas XVII sajandi keskel. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 1—10.
- Sepp, H.** Stephan Bathory ja Gustav Adolfi Pihkva-vastased operatsioonid. Tartu, Akadeemiline Kooperatiiv, 1937.
- Soom, A.** Linnade võitlus maakaubanduse vastu Eestis ja Ingerimaal XVII sajandi esimesel poolel. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 57—72.
- Soom, A.** Tööstusest Eesti linnades XVII sajandi esimesel poolel. Linnad ja alevid X (1937), lk. 4—10.

4. Uusim aeg.

a. Üldine ajalugu.

- Brussilov, A. A.** Minu sõjamälestused. Tõlkinud E. Kippel. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937. (Sõjakirjanduse seeria I. Maailmasõja memuaaride sari nr. 4.)
- Campagne, Kolonel.** Ristide tee. Tõlkinud J. Sarv. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937. (Sõjakirjanduse seeria I. Maailmasõja memuaaride sari nr. 5.)
- Grosschmidt, E.** Suures heitluses. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937. (Sõjakirjanduse seeria I. Maailmasõja memuaaride seeria nr. 2.)
- Mark, L.** Vene-Inglise suhted Vene-Jaapani sõja taustal. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 11—22.
- Masaryk jutustab oma elust.** Kõnelused K. Čapek'iga.) Eessõna kirjutanud professor J. Uluots. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist Internationaali... I sari.)

b. Eesti ajalugu.

- Bellegarde, A. V.** Minu mälestusi Eesti-maa kubernerina. Venekeelsest käsikirjast tõlk. E. Raudsepp. Eessõna kirjutanud dr. phil. O. Liiv. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist internatsionaali... I sari.)
- Eesti Majandus ja selle areng Eesti iseisvuse aastail.** Kirjutanud: J. Jaanusson, H. Joa, E. Krepp, A. Rannus, V. Asper, H. Reiman. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 63.)
- Kruus, H.** Lüvimaa maamarssal vürst P. Lieven Peterburis a. 1863—1865. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lk. 103—118, 169—182.
- Palm, A.** Ajalehe kirjavastus kui polemiseerimisvahend ja kultuuridokument. Eesti Kirjandus XXXI (1937), lk. 329—346, 393—408.
- Raamot, M.** Minu mälestused kodutarest okupatsiooni vanglani. Eessõna kirjutanud Oskar Looits. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Marseljeesist Internatsionaali... I sari.)
- Reek, N.** Saaremaa kaitsmine ja vallutamise a. 1917. Tallinn, Sõjavägede Staabi VI Osakond, 1937.
- Kolonelleitnant Johan Schmidt.** Jooni elust ja tegevusest. Toimetanud komisjon: kolonel M. Tuisk, major K. Taaldre, major J. Toomsar. (Tallinn, selts „9. Jalaväe Polk“, 1937.

IV.

1. Koguteosed.

- Eesti Entsüklopeedia.** Redaktsiooni toimkond: R. Kleis, P. Tarvel, J. V. Veski... VIII (...vihk 52—56) ...Yvon. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.
- Eesti Kroonika 1936.** Kaastöölised H. Tammer, J. Jaanusson, H. Reiman, A. Kalamees, A. Elango, A. Palm, R. Paris, E. Oja. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. (Elav Teadus nr. 62.)
- Eesti Rahvaleksikon.** Toimetus: Jaan Roos, peatoimetaja; O. Urgart, J. Piiper, J. Kiivet, osakondade toimetajad; Elmar Elisto, teaduslik sekretär (vihk 1...). (A — Antinoomia...) Tartu, Noor-Eesti Kirj. (1937).
- Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat XI.** 1935. Tartu, sihtasutus „Eesti Rahva Muuseum“, 1937.
- Väike Entsüklopeedia.** Redaktsiooni toimkond: R. Kleis, peatoimetaja; H. Pürkop, H. Riikojä, J. V. Veski (vihk 1...). (A — Bunge...) Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937.
- Õitsitud.** Eesti Ajakirjanike Liidu Album XV. Toimetanud H. Laanest. Tallinn, Eesti Ajakirjanike Liit, 1937.
- 2. Mitmesugused tööd.**
- Aitsam, M.** 1905. aasta Läänemaal. Eelja järellugudega. Isiklikke mälestusi ja uurimusi. Tallinn, autor, 1937.
- H., V.** Kuidas Ameerika astus Maailmasõtta. Inglise salaluure paljastas Saksa urgitemised Mehhikos. Kaitse Kodu (1937), lhk. 164—166.
- Johansen, P.** Lüübeki ja ta arhiivi tähtsusest Tallinna ajaloole. Linnad ja Alevid X (1937), lhk. 70—74.
- Kuperjanov, A.** Julius Kuperjanovi kaaslaseks Saksa okupatsioonist Paju lahinguni. Tartu, E. K. Ü. „Postimees“, 1937.
- Kõrge, H.** Taani-Vene vahekord Eesti suhtes a. 1575—76. Ajalooline Ajakiri XVI (1937), lhk. 73—85.
- Laaman, E.** Maailmasõja lõpp. Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur XIX (1937), lhk. 1153—1156.
- Laugaste, E.** Ilukirjanduse auhindamised käesoleva sajandi algupoolel. Eesti Kirjandus XXXI (1937), lhk. 417—436, 502—516.
- Möldroo, A.** Petseri klooster sõnas ja pildid. Eesti, saksa ja vene keeles. Petseri, autor, 1937.
- Pitka, J.** Minu mälestused I. Tallinn, Laevanduse ja Merekaubanduse Edendamise Selts „Laevandus“, 1937.
- Põldmäe, R.** Se Velle Lütseppa Jani ello käük siin ma pääl ehk sääl taivan. Eesti Kirjandus XXXI (1937), lhk. 611—618.
- R., H.** Meie dessandid Vabadussõjas. Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur XIX (1937), lhk. 948—954.
- Tandre, J.** Eesti muinaslinnad. Kaitse Kodu XIII (1937), lhk. 353—362.
- Tandre, J.** Kui irdusime Suur-Venest. Petrograd 23./24. 02. 1918. Tallinn, Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur (1937), lhk. 134—142.
- Tartu linna XV algkool 1837—1937.** Tartu, XV algkool, 1937.
- Uuspuu, V.** Nõiaprotsesse Pärnu Maakohtu Arhiivist kuni 1642. Usuteadusline Ajakiri IX (1937), lhk. 114—126.
- Vabadussõja Lood.** Nr. 4—9. Väljaandjad: O. Mänd ja B. Ingel. Tallinn.
- Vabadussõja Tähistel.** Nr. 1—12. Tegevtoimetaja kolonelleitnant O. Kurvits. Väljaandja: Vabadussõja Mälestamise Komitee. Tallinn, 1937.

V.

- Aitsam, M.** Hiiu lossist — Siberisse. Ajalooline romaan legendaarsetest Hiiu mereõvleist. Tallinn, Tallinna Kirjastus-Ühisus, 1937.
- Barbusse, H.** Tuli. Romaan. Ühe pooljao päevik. (Tõlkinud A. Aspel ja M. Sillaots.) Tartu, Eesti Kirj. Kooperatiiv, 1937. (Sõjaromaane ja Memuaare I.)
- Duhamel, G.** Märtrite elu. (Tõlkinud M. Sillaots.) Tartu, Eesti Kirj. Kooperatiiv, 1937. (Sõjaromaane ja Memuaare II.)
- Heidenstam, V. v.** Karl XII sõjakaaslased. Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Nobeli Laureaadid.)
- Hiiemets, J.** Taeva Jaan. Lugu Vanarooma prohvetist. Tartu, autor, 1937.
- Kippel, E.** Kui Raudpea tuli. Romaan Põhjasõjast. Esimene, teine raamat. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937.
- Kärner, J.** Tõusev rahvas. Romaan. Teine köide. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1937.
- Renn, L.** Sõda. Romaan. (Tõlktja M. Koch.. Tartu, Eesti Kirj. Kooperatiiv, 1937) (Sõjaromaane ja Memuaare IV.)

Sheriff, R. C. ja Bartlett, V. Teekonna lõpp. Romaan. (Tõlkija J. Variste.) Tartu, Eesti Kirj. Kooperatiiv, 1937. (Sõjaromaane ja Memuaare V.)

Sienkiewicz, H. Ristirüütlid I ja II köide. (Poola keelest tõlkinud L. Skomarovska.) Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1936, 1937. (Nobeli Laureaadid.)

Sienkiewicz, H. Tule ja möögaga. Esimene ja teine köide. (Poola keelest tõlkinud Aug. Jalakas.) Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. (Nobeli Laureaadid.)

Thomas, A. Sõdur Katrin. Romaan. (Tõlkija M. Pedajas.) Tartu, Eesti Kirj. Kooperatiiv, 1937. (Sõjaromaane ja Memuaare VI.)

ARVUSTUSI

Fr. R. Faehlmann: Kogutud luuletused. Tartu 1938. Hind 3 krooni.

Õpetatud Eesti Selts oma 100-a. juubeli tähistamiseks avaldas hulk uurimusi ja artikleid tuntuimailt eesti ja välismaa autoreilt koguteoses *Liber saecularis*. Lisaks neile on ilmunud veel luksuslikus väljaandes — antiikpaberil käsitsi koloreeritud illustratsioonidega — kauaaegse ÕES esimehe Fr. R. Faehlmanni „Kogutud luuletused“ (Tartu 1938). See 32-leheküljeline teos sisaldab peale kuulsa „Piibo jutu“ veel „Järvamaa vana-mehe õppetused“ hüvest ja pahest, kergest ja raskest, tänasest ja homsest jne.

Fr. R. Faehlmann oli loonud oma eestikeelsed luuletused selleks, et „tõendada eesti keele painduvust ja kõlvulikkust ka antiiksete värsivormide jaoks“ (lk. 29). Need luuletused on avaldatud tolleaegses uues kirjaviisis, kuna autor ise pooldas keeleuuenust ja loobus vanast kirjaviisist.

Seepärast pakub käesolev teos, millest on ilmunud 150 nummerdatud eksemplari, erilist huvi keeleteadlasile ja õpetajale, andes näiteid eesti keelest 100 aastat tagasi ja võimaldades õpetlikku võrdlust nüüdisaegse keeleuuenusliku liikumisega.

V. Orav.

Riho Päts: Artur Kapp ja tema muusikaline looming. Biograafiline essee. Tallinn, 1938. Eesti Akad. Helikunstnike Seltsi väljaanne nr. 4. 56 lk. Hind 1 kr.

Miljoniline eesti rahvas on viimase 100 aasta jooksul andnud enese keskelt pika rea tunnustusväärt õpetlasi, silmapaistvaid kirjanikke, andekaid kunstnikke ja vaikkeid, nähtamatuid töösangareid. Neist mõnede nimed, eriti kaugemas minevikus on läinud täitsa kaotsi eesti rahvale unaruse tõttu, teised on jäänud tundmatuiks laiemale rahvahulkadele või neid tuntakse vaid poolenisti. Ainult üksikute isikute nimed ja teened on leidnud vajalikku tähelepanu, hoolikat uurimist ja jäädvustamist kaasaeglaste või järglaste poolt.

Mõni aeg tagasi Tallinnas hakkas ilmuma seeria brošüüre pealkirjaga „Eesti rahvuslõkkud suurmeheid“. Sellele lisaks on ilmunud ja ilmub suuremaid monograafiaid või väiksema ulatusega biograafilisi esseesid, uurimusi, memuaare, juubelialbumeid jne. jne. Sellistest biograafilist laadi teostest käesoleva aasta toodangus meelikõitvalt mõjub oma kauni välimusega, hea paberiga, rohke pildimaterjaliga ja tihedakoelise sisuga Riho Pätsi kirjutatud Artur Kapp'i elulugu.

Terase vaatlejana kaasaegses ühiskonnas, hoolika materjali kogujana ajalehtedest, ajakirjadest, teatmeteostest ja käsikirjalistest memuaaridest ning muusikapalade osava analüü-

sijana ja arvustajana R. Päts on suutnud pakkuda tõetruu pildi oma armastatud ja lugupeetud õpetajast A. Kapp'ist ühes kõigi temale omistatud (ja omaste?) voorustega ja nõrkustega.

Miljöö, milles tuli tegutseda loovmuusikul ja muusikapedagoogil A. Kapp'il, on leidnud tähelepaneliku kirjeldaja R. Pätsis, kes ilma suurte ning ilusate sõnadeta ja žestideta näitab A. Kapp'i loomingu seost helilooja sisemise minaga ja väliste oludega. Selgub, et prof. A. Kapp'i õnnelik lapsepõlv on olnud tähtsaks teguriks selle optimismi kujunemisel, mis karakteriseerib tema päikesepaistelisel iseloomu ja muusikat. Optimism on ka osalt sellest tingitud, et enamasti kõik oma teosed A. Kapp on kirjutanud maal, viibides suvepuhkusel. Ilus maastik, taevalik rahu looduses, lindude laul, liblikate lend või mere-rannik oma lakkamatu kohinaga pühib kortsud kunstniku laubalt, muremõtted tema peast ning äreva närvikkuse hingest ja inspireerib roosilisi või ultraviolette helisid, kui nii tohiks ütelda. R. Päts küll pigemini ütleks (ja ütlebki lk. 35—36), et „kestvalt sillerdaval foonil haaravalt tunglevad (A. Kapp'il) igatsevad meeleolud, arenedes kõrgepingeliseks kireks, millele järgneb mõõn ja jumalik rahu“. Kõige süngemadki oratoorium „Hiioobi“ või sümfoonia f-molli ja teiste teoste dissonantsid lahenevad A. Kapp'il elurõõmsate, üllaste, meeliülendavate akkordidega. Kõikjal, nagu peegelduks vastu kunstniku isiklik elu, mis pärast lapsekingadest lahkumist on põrganud vastu karmi elu viintsutusi, kuid eluraskusist hoolimata on kandnud kunstnikku edasi võitjana, karastatuna ja tasakaalustatuna.

Niisiis pärivuse teel külgesündinud jumalik säde hingest, miljöö paratamatu mõju ja Peterburi Konservatooriumi silmapaistvate õpetajate poolt kindlas suunas juhitud töö on kujundanud A. Kapp'i isiksuse ja loomingu, on teinud temast universaalse muusikamehe, kes peagu igalt helindite vormi alalt on pakkunud näiteid ja suurejooneliselt õnnestunud teoseid, rikastades eesti muusikaliteratuuri uute rütmiliste, meloodiliste ja harmooniliste kombinatsioonidega.

Lugedes R. Pätsi esseed A. Kapp'ist kerkivad esile mõnedki rööbasjooned L. v. Beethoveni elust. Algaja muusikamehena üks kui teine õpib orelit mängima, improviseerima ja asendama elukutselisi organiste; noorena mõlemad kergesti süttivad kaunitaridest ja anduvad armuvaludele kord õnnelike unistajatena, kord õnnetumate armastajatena, valades helidesse oma lõõmavad kired ja palavad tunded; küpses eas nii üks kui teine loob sageli helindeid, mis oma ajast ette on jõudnud ja osutuvad kaasaegseile raskesti kättesaadavaiks; vanemas eas nad ei esine kontsertidega klaveril ega oreil, sest sõrmede väledus ei ole enam endine; lõpuks, nagu juhtus Beethoveniga Lääne-Euroopas, nii usume ja loodame, et ka Eestis kord järelopõlv kiidab ja austab A. Kappi veel suuremal määral, kui seda teevad kaasaeglased liiga läheda distantsi tõttu.

R. Pätsi biograafiline essee A. Kapp'ist on sisult haarav, põnev, kohati otse meeli liigutav. Stiililt raamat võinuks olla ühtlasem: pikad tsitaadid memuaaridest mõjuvad mõnevõrra häirivalt stiili ühtluse suhtes, ehkki ei saa salata, et neil on omaette dokumenteeriv tähtsus ja et need intiimsed read, mis seni asjaomaste isikute sisimas ja salajasimas südamesopis on varjul hoiatud, käsikirjadest raamatusse sattudes, toovad kaasa teatavat elavust ja sarmi. „Kaaspudrusõõja“ mõiste on eestlasele veidi võõras, ehkki see sõna on otseselt tõlgitud venekeelsest „odnokašnik“ (pigem juba „klassikaaslane“ või mõni teine sobivam vaste). Ei saa viit päeva teel olla, alustades reisi 26. jaanuaril ja jõudes pärale 29. jaan. (lk. 20 ja 21). Kas on õige autori poolt „sümfooniliseks poeemiks“ ristitud teost „Hauad“ nimetada „sümfooniliseks prelüüdiks“ (lk. 27)? Eksitavaid trükivigu käesolevas raamatus üldse ei leidu. Hhind 1 kroon trükitehniliselt hästi väljaantud raamatu kohta ei ole kallid. Igapidi meeldiv raamat.

V. Orav.

MITMESUGUST

Looduskaitse alla võetud maa-alad, puud, rändrahnud ja pesitamispaigad.

Looduskaitse Nõukogu 1938. a. 8. veebruaril otsusega (RT 34 — 1938) on võetud looduskaitse alla järgmised maa-alad, puud, rändrahnud ja pesitamispaigad.

Ratva rabasse looduskaitseala.

Looduskaitse Nõukogu otsustas Riigimaade ja -metsade Valitsuse nõusolekul võtta rabareservaadiks Ratva rabast 17 kvartaali 1109,1 ha suuruses. Selles rabaosas on tüüpilist Ida-Eesti kõrgraba laugastega, raba saari jämeda metsaga, kus võib tähele panna intensiivset raba pealetungimist mineraalmaale, milline nähtus annab taimesotsioloogidele võimalusi rabastumise küsimuse uurimiseks. Ühel soosaarel on ka juba mitmet aastat kotkapesa. Raba kaitsealal on keelatud igakujuuline jahipidamine, taimestiku hävitamine ja vigastamine, langedu risu koristamine ja uute kraavide kaevamine. Riigimaade ja -metsade Valitsusel on õigus looduskaitsealal korraldada jahipidamist huntidele ja haigetele ning vigastatud põtradele. Ratva raba on Alutagusel Püssi metskonnas Mäetaguse, Tarumaa ja Metsküla vahel.

Puud.

Läänemaal: 1) „Lusti tamm“ Võnnus A. Laasi Tammela krundil; 2) suur pärn Võnnus G. Kõndi Kruusi-Liku talu maal. Pärnumaal: 3) suured pärnad (11) Jõõpre algkooli maal; 4) vanad pärnad (3) ja kastanid (2) Kihnu saare ühismaal. Saaremaal: 5) Leisi postkontori määnd maantee piirkonnas R. Nolckeni pärijate krundi kohal. Tartumaal: 6) Iisi määnd Vana-Kuustes R. Härma ja H. Palo krundil; 7) jäme metsõunapuu Varal G. Kaasiku Tammevaldma talu krundil; 8) vana määnd Kaiavere metskonnas. Viljandimaal: 9) jäme kadakas Paistus Iida Saare Kalda talu krundil; 10) vanade pärnade rühm (10) Vastemõisas P. Mooratsi Murru talu krundil. Virumaal: 11) jäme seeditamänd Kose vallas Termitsa as. J. Alas'e Tamme talu maal. Võrumaal: 12) vana arukask Ruusa mõisas M. Puhki maal; 13) põlised tammed (2) Kooraste vallas Kaagvere as. H. Lina Järve talu maal; 14) „Kuremäe määnd“ Kakkva vallas Chr. Leilopi Kungla talu maal. Nende puude mahavõtmine, koorimine, okste murdmine ja igasugune vigastamine ja kahjustamine on keelatud.

Rändrahnud.

Järvemaal: 1) Liigvalla „Orjakivi“ riigimetsas. Läänemaal: 2) „Eerikukivi“ Muhu väinas. Pärnumaal: 3) „Liiva-aa kivi“ Kihnu saarel riigimetsas; 4) „Kotkakivi“ Manilaiul J. Alas'e Koka talu krundil. Tartumaal: 5) suur kivi Varal T. Kõivu Polli talu krundil; 6) rändrahnud osa Emajõe luhal Jaamamõisa kohal Tartu linna maal. Viljandimaal: 7) suur kivi Tääksis Olustvere vallas J. Suurkivi Paksu talu krundil; 8) suur kivi samas J. Reineri Rõngu talu maal. Saaremaal: 9) „Päästekivi“ ja „Kaarekivi“ riigi metsas Taavi lähedal Kihelkonna vallas. Nende rändrahnude lõhkumine, kuju ja välimuse muutmine või teisiti kahjustamine on keelatud.

Pesitamispaiku lindudele.

Looduskaitse Nõukogus peeti soovitavaks luua üle maa ligi 40 lindude pesitamispaika, kus on pesitamisajal 1. maist kuni 15. juulini keelatud jahipidamine, linnupesade lõhkumine, linnununnade korjamine ja lindude tülitamine. Suurem osa neist kohtadest asuvad mere ranniku saartel, samuti ka üksikutel järvedel sisemaal.

* * *

Looduskaitse Nõukogu 1938. a. 28. märtsi otsusega (RT 44 — 1938) on võetud looduskaitse alla järgmised puud ja rändrahnud.

Puud.

1. Peetri tamm I. Tallinnas Kadrioru lossi vastas Veizenbergi tän. maja nr. 26 ees kõnniteel. Omanik Eesti Vabariik. Puu kõrgus ca 25 m, ümbermõõt rinnakõrguselt 4,0 m, vanus 200—250 a.

2. Peetri tamm II. Tallinnas Kadriorus Veizenbergi tän. maja nr. 26 ees vastu hoovi-värvavat. Omanik Eesti Vabariik. Puu ümbermõõt rinnakõrgusest 4,1 m, vanadus ca 200—250 a.

3. Mitmeharuline pärn. Tallinnas Kadrioru lossi ja Riigiparkide Valitsuse vahelisel maa-alal kõnnitee ääres. Omanik Eesti Vabariik. Puu ümbermõõt rinnakõrgusest 2,83 m.

4. Moreli tammed. Valgas Kase tän. nr. 2 A. Morel'i maja krundil. Puude mõõted: I-sel tammel: ümbermõõt rinnakõrguselt 3 m, kõrgus ca 20 m, II-sel tammel: ümbermõõt rinnakõrguselt 3,75 m, kõrgus ca 20 m, III-dal tammel: ümbermõõt rinnakõrguselt 4,2 m, kõrgus ca 20 m. Tammede vanadus ca 200 a.

5. Rohloffide tammed ja pärnad. Valgas Viljandi tän. maja nr. 1 ja 3 Nora ja Wilhelm Rohloffide krundil Eesti-Läti piiri ääres. Kaks tamme ja kaks pärna. I-se tamme ümbermõõt rinnakõrguselt 4,95 m, krooni laius 20 m, tüve kõrgus 6 m, II-sel tammel ümbermõõt 2,8 m, krooni laius 16 m, tüve kõrgus 4 m. Ühel pärnal ümbermõõt 4,2 m, teisel 2,7 m.

6. Miku talu künnapuu. Võrumaal Vana-Antsla vallas Miku Peeter nr. 68 talu krundil. Omanik K. Krevald. Künnapuu ümbermõõt 4,3 m.

7. Saru-Vana-Roosa ja Punsu-Rebase techaru määnd. Võrumaal Saru ja Vana-Roosa asunduse ning Punsu-Rebase III kl. teede lahkemel. Omanik Võru ajut. maavalitsus. Puu läbimõõt 0,98 m.

8. „Tutiga pettäi“. Võrumaal Antsla metskonnas Matsimäe vahtkonnas kv. 64 peal. Omanik Eesti Vabariik. Puu mõõded: läbimõõt rinnakõrguselt 0,36 m, kõrgus 15 m, vanadus ca 120 a. Omapärase tutiga võras.

9. Kalmu talu männid. Petserimaal Meremäe vallas Tsirgu (Serga) külas Kalmu nr. 16 talu krundil. Omanik Anna Lille ja pärijad. Kaks männi.

10. Tamme talu kadakas. Pärnumaal Audru vallas Tamme nr. 92 talu krundil. Omanik M. Pommer.

11. Tuule talu türnpuu. Viljandimaal Paistu vallas Tuule Hans nr. 9 talu krundil, põllu sees. Omanik Hans Karu. Türnpuu kõrgus 3 m, võra laius 4 m.

12. Sooba talu vana õunapuu „Vahe vunts“. Viljandimaal Viljandi vallas Sooba nr. 12 talu aias. Omanik T. Lohk. Õunapuu ümbermõõt 1,65 m, võra läbimõõt 9 m. Pikse poolt lõhki lõõdud. Tuntud piirimärgina.

13. Sooba talu suur tamm. Viljandimaal Viljandi vallas Sooba nr. 12 talu krundil, 11 m vanast elamust loode pool. Omanik T. Lohk. Tamme ümbermõõt 1,94 m, kõrgus 14 m, võra laius 7 m.

14. Aulepa suur pärn. Läänemaal Sutlepa vallas Pärna nr. A-3 talu krundil. Omanik Sutlepa vallavalitsus. Pärna ümbermõõt 4,2 m.

15. Liigvalla vana tamm. Järvamaal Liigvalla vallas Rakke Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi Ühingu krunt nr. D peal. Omanik Rakke Vabatahtlik Tuletõrje Ühingu. Tamme ümbermõõt rinnakõrguselt 3,67 m, kõrgus 21 m, võra laius 23 m.

16. Rumbi suur kuusk. Järvamaal Kärü vallas Rumbi külas Rumbi nr. 35 talu krundil, põldude keskel, tee ääres. Omanik Jüri Savi. Kuuse ümbermõõt rinnakõrguselt 3,1 m, pikkus umbes 33 m, omapärase kitsa võraga. Hargneb umbes 5 m kõrguselt kaheks peaaegu rööbiti kasvavaks haruks.

Nende puude mahavõtmise, koorimine, okste murdmise ja igasugune vigastamine ja kahjustamine on keelatud.

Rändrahnud.

1. Põhja kivi. Tallinnas Kadriorus ringtee ja Lossi — „Russalka“ pealtee vahel, Kadrioru puuraugust ca 40 m loode pool jalgte ees. Omanik Eesti Vabariik. Kivi mõõded: ümbermõõt 14,1 m, kõrgus 1,9 m, ristmõõdud 6,1 ja 6,2 m, pikkus 4,7 m ja laius 3,3 m. Punakas jämeteraline graniit. Kivil asub reeper (kõrgusmärk).

2. Lastepargi kivi Tallinnas Kadriorus Lastepargi ees õues. Omanik Eesti Vabariik. Kivi mõõded: kõrgus 1,9 m, ülemõõdud 6,3 ja 7,7 m, laius 3,4 m, pikkus 4,6 m. Hall graniit.

3. Lõuna kivi. Tallinnas Kadriorus Staadionist kogu pool jalgte ees. Omanik Eesti Vabariik. Kivi mõõded: ülemõõt 5,6 ja 5,4 m, kõrgus 1,7 m, pikkus 3,0 m, laius 2,7 m. Punane graniit. Kivil asub reeper.

4. „Lodikivi“. Virumaal Undla vallas Sootaguse mägedes Lodi nr. 10 talu krundil. Omanik H. Veiderpass. Kivi mõõded: kõrgus umbes 7 m, ümbermõõt 40,5 m, ülemõõt 37,5 m. Kivi kohta on rahvamuistendeid.

Nende rändrahnude lõhkumine, kuju ja välimuse muutmine või teisiti kahjustamine on keelatud.

* * *

Vabariigi Valitsuse otsusega 11. maist 1938 (RT 49 — 1938) on võetud looduskaitse alla järgmised maa-alad.

1. Tallinna läheduses olev Lasnamäe kallas Maarjamäe kohalt alates kuni Kruusiaugu nõo lähedal olevate põldudeni loo- ja packalda taimede kaitsealana järg-

mises ulatuses: maa-ala paekalda järsakult lõunasse umbes 20—50 m laiuselt, kogu paekaldaalne rusu ühes taimestikuga ja paekalda jalal olev heinamaariba kuni kalda läheduses oleva kraavini, selles ulatuses, mis on Tallinna linnavalitsuse valduses.

Tähendatud maa-ala kaitseulatus on järgmine: a) järsaku serval ja vastavate piirmärkidega tähistatud maa-alal on keelatud püstitada ehitisi, asutada paemurdusid, kuhjata kivihunnikuid, võtta mätaid või kuidagi teisiti muuta maastiku praegust ilmet; b) rusul on keelatud raiuda või rikkuda puid ja põõsaid, korjata taimi ilma sellekohase loata, veereda ülevalt alla kive või teisiti kahjustada taimestikku; c) järsakult võib üles ja alla liikuda ainult selleks määratavate jalgradade kaudu, kuna paekalda ülemine serv jääb jalutamisevabaks; d) maomanik võib kaitsealal karjatada loomi ja kasutada niitu endistel alustel, samuti raiuda paekalda nõlvalt puid tarviduse kohaselt.

2. Virumaal, Kunda-Malla vallas, Uhtju saarte rühmas olev Sala saar umbes 3 ha suuruse pindalaga taimestiku, peamiselt pihkase põisrohu (*Silene viscosa* L) kaitsealana ja lindude pesitsemispaigana. Kogu saarel on keelatud rohuüritmine, taimede, eriti pihkase põisrohu kogumine või hävitamine, maapinna ümberkündmine või teisiti selle praeguse ilme muutmine; samuti on keelatud linnupesade hävitamine, munade kogumine ja lindude tülitamine pesitsemise ajal.

3. Virumaal, Palmse vallas, Saartneemest põhjapool olev riigimaade hulka kuuluv väike saar Tiirukari kogu ulatuses lindude pesitsemispaigana ja taimestiku kaitsealana. Kogu saarel on keelatud rohuüritmine, maapinna ümberkündmine või teisiti selle praeguse ilme muutmine, samuti linnupesade hävitamine, munade kogumine ja lindude hirmutamine pesitsemise ajal.

Koolide inspektorite päev

peeti 20. ja 21. aprillil s. a. Tallinnas, Õpetajate Seminari ruumes. Päevast võtsid osa Haridusminister A. Jaakon, Kooliosakonna direktor V. Alttua, Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna direktor J. Vellerind, Kutseoskuse Osakonna abidirektor J. Küvet, koolide peainspektorid, Haridusministeeriumi nõunikud ja juhtivad ametnikud, koolide inspektorid ning Tallinna ja Tartu Õpetajate Seminaride direktorid. Külalisena viibis inspektorite päeval Soome Koolivalitsuse Rahvakoolide Osakonna direktor A. Salmela.

Päevakorras olid ettekanded direktor J. Vellerind'ilt, koolide peainspektoreilt M. Raualt, J. Aavik'ult ja J. Grüntal'ilt ja koolide inspektoreilt J. Reineti'lt ning E. Jaanvärk'ilt.

Päeva avas Haridusminister A. Jaakon. Minister tervitas päevast osavõtjaid, eriti aga direktor A. Salmela't, kes selleks päevaks oli Tallinna saabunud. Omas avakõnes minister tuletas meelde koolinõunikkude päeva 1936. a. kevadel, mil koolinõunikud olid kokku kutsutud arutama peamiselt koolireformi küsimust, mainis selle reformi lahendamist, valmivat kooliametite seadust ning vihjas inspektorite õiguste, tegevuspiirkondade ja arvu kindlaksmääramise vajadusele. Lõpuks tähendas minister, et ta on inspektorite tööd jälgides leidnud neil olevat küllaldaselt head idealismi ja et nad on olnud täie hingega oma töö juures.

Peainspektor M. Raud andis ülevaate möödunud tegevusaastast koolide inspektorite aruannete põhjal.

Direktor J. Vellerind refereeris koolide inspektorite ülesandeist noorsoo organisatsioonide juhtimise ja järelevalve alal. Referent leiab, et kool peab suunavalt juhtima noori ka väljaspool kooli, sest noorte kasvatus organisatsioonides on jätkuks ja täienduseks koolikasvatusele. Seda ülesannet on hõlpsam täita, kui koolide inspektorid aktiivselt ja juhtivalt osa võtavad noorsoo-organisatsioonide tegevusest.

Peainspektor J. Aavik oma ettekandes rõhutab peamiselt neid erinevusi, mis ilmnevad koolide järelevalve alal välismaal võrreldes Eestiga.

Peainspektor J. Grüntal kõneles koolikinos. Kõneleja väidab, et tänapäeva kino areng võimaldab head rakendamist koolitöös. Koolikino jaoks sobib eriti kitsasfilm. Tuleks muretseda iga inspektori kasutusse kinoaparaat ja asutada keskne õppefilmide laenutamiskoht.

Järgnes inspektor J. Reineti referaat „Kooliruumide ventilatsioon, valgustus ja soojendus“ ning inspektor E. Jaanvärk'i referaat „Õpetajate hindamise alused“. J. Reineti referaat on toodud eespool.

Lõpuks peatuti veel mõningate koolifellu puutuvate jooksvate küsimuste juures.

Informatsiooni Õpetajate Kojalt.

Õpetajate Koja juhatusse koosolekul 16. mail s. a. otsustati Haridusministeeriumilt 1938/39. a. eelarveaastal saadav 15.000-krooniline toetussumma jagada nii, et sellest jääks 5.000 krooni Koja juhatusse korraldusse üldist laadi ürituste läbiviimiseks ja toetamiseks, kuna ülejäävast osast otsustati anda Lasteaednike ja Algkooliõpetajate Sektsiooni käsutusse 5.000 krooni, Kutse- ja Täienduskooliõpetajate ning Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate Sektsioonidele kummalegi 2.500 krooni.

Koja juhatusse käsutusse jäävast osast otsustati määrata toetust: pedagoogilisele ajakirjale „Kasvatus“ 1.500 krooni, „Õpetajate Lehele 800 krooni ja EKESKO poolt väljaantavale noorsoo ajakirjale „Tuleviku Radadele“ 500 krooni.

Sektsioonide käsutusse antavad summad kasutatakse õppejõudude edasiharimise otsarbel korraldatavate pedagoogiliste nädalate ja päevade, õpetajate päevade ja kongresside, õppekursioonide, suvikursuste, kooliuuendus-nädalate jne. läbiviimiseks.

Koja nõukogu korraline koosolek toimub 23. mail s. a. algusega kell 10.00 Kaubandus-Tööstuskoja ruumes, Pikk 20 Tallinn. Nõukogu koosoleku päevakorras on informatsiooni Koja tegevusest, Koja 1938/39. a. tegevuskava ja korraline eelarve, Koja aukohtu kord, Koja seaduse ja ajutise juhatuskirja muutmise küsimus, Õppejõudude teenistuse seaduse muutmise küsimus, valimisi jm.

Täienduskursusi ja edasiharimispäevi õpetajaile kodu- ning välismaal eeloleval suvel.

I. Haridusministeeriumi Kooliosakond korraldab õppejõududele Tallinnas 21. algkooli ruumides (Raua t. 32) 15.—20. augustini Eesti ajaloo, etnograafia ja arheoloogia kursused. Kursuste kavas on ette nähtud järgmised loengud: 1) Eesti Vabadussõjast (6 tundi) — kol. A. Traksmäe; 2) Eesti omariikluse algusest (6 tundi) — peatoimetaja E. Laaman; 3) Eesti arheoloogiast (6 tundi) — prof. H. Moora; 4) Eesti etnograafiast (6 tundi) — Eesti Rahva Muuseumi dir. F. Linnus. Lisaks muuseumide külastamine ja ekskursioonid.

Kursustest osavõtjatele on 21. algkooli ruumides võimaldatud ühiskorterid. Ühiskortereist osavõtjail tuleb võtta kaasa voodipesu, vaip ja padi.

Kursustest osavõtjaid registreerib kuni 1. augustini Haridusministeeriumis kursuste juhataja koolide peainspektor M. Raud. Registreerimisel tuleb teatada, kas soovitakse korterit 21. algkooli ruumides.

II. Eesti Õpetajate Liit korraldab Õpetajate Koja toetusel kahenädalased täienduskursused Tartus, linna 5. algkooli ruumes (Kalevi ja Lina tänava nurgal). Kursused moodustavad esimese osa 3-aastasest edasiharimistööst (1938.—1940. a.) ja kestavad 1.—13. augustini. Töö kursustel toimub üldosas ja humanitaar-, reaal-, algõpetuse-, tööõpetuse- ning võõrkeele-rühmades. Kursuste üksikasjaline kava on toodud „Õpetajate Lehes“ nr. 20 — 1938.

Kursustest osavõtjaid registreerib E. Õ. Liidu büroo (Tallinn, Pühavaimu 11) saabunud sooviavalduste järjekorras kuni 25. juulini s. a. Eelregistreerimine on tingimata tarvilik, sest osavõtjate arv on piiratud. Ilma eelregistreerimiseta ei saa tagada kursustest osavõttu.

Soovijad võivad saada odavat öökorterit Noorte Meeste Kristliku Ühingu Turistide Kodus (Tartu, Vallikraavi 19). Kogu kursuste aja eest tuleb maksta: kr. 7.50 ühes voodipesuga ja kr. 5.— ilma voodipesuta. Soovist kasutada öökorterit tuleb teatada registreerimisavaldises, saates ühtlasi ka vastav summa (kr. 7.50 või kr. 5.—). Ilma selle sissemaksuta ei ole võimalik korterit Turistide Kodus saada.

Kursustest osavõtumaks on õpetajate org-de liikmeil kr. 1.—, mitteliikmeil kr. 2.—; see maks tasutakse kursuste algades.

Soovi korral korraldatakse väljaspool kursuste kaya ka õpikäike muuseumesse, botaanikaaeda ja mujale.

Kursuste juhatusse kuuluvad: Joh. Käis, Juh. Lang ja H. Rajamäe.

III. Tõrvas korraldatakse looduslooline ekskursioonijaam 11.—16. juulini. Kavas: botaanikat, ornitoloogiat, geoloogiat, muinsuskaitset jm. Korraldaja: Valgamaa Õpetajate Liit (aadr. Algkool, Tõrva).

IV. Viljandis toimuvad kursused eesti keele, eesti keele metoodika, individuaal-psühholoogia, kodukoha uurimise metoodika alal 18.—30. juulil. Korraldaja Viljandimaa Õpetajate Liit (aadr. Jakobsoni 47, Viljandi).

V. Peale selle korraldavad kursusi veel Võrumaa Õpetajate Liit Võrus, Virumaa Õpetajate Liit Rakveres, Alutaguse Õpetajate Ühing emakeele õpetajate suvipäevad Narva-Jõesuus, Põlva maakonna Õpetajate Liit õppevahendite valmistamise kursused Petseris, Vene Õpetajate Liit eesti keele kursused Petseris ja E. Lasteaednike Selts lasteaednike täienduskursused Narva-Jõesuus.

VI. Soome Koolivalitsuse nõunik härra A. Vartia'lt saabus Õpetajate Kojale kiri, milles teatatakse, et eelmiste aastate eeskujul toimub käesolevalgi suvel 1.—13. augustini Soomes Vierumäe spordiõpistus võimlemistäienduskursus algkooli nais- ja meesõpetajatele. Kursusest palutakse osa võtta 2 algkooli võimlemisõpetajat Eestist prii ülalpidamisega ja osavõtuga.

Algkoolide võimlemisõpetajaid, kes sooviksid osa võtta nimetatud kursusest, palutakse teatada Õpetajate Kotta, Tatari 21-A, Tallinna, hiljemalt 7. juuniks, ära märkides: 1) nimi, 2) kool, 3) aadress, 4) kui kaua ja missugustes klassides õpetab võimlemist, 5) kas valdab soome keelt.

VII. Tšehhoslovakkia sokolipidustused. Tšehhoslovakkia Vabariigi kooliõpetajad, ühinenud Tšehhoslovakkia Kodanikukoolide Liitu (vt. „Eesti Kool“ nr. 1 — 1938, lk. 55), kutsuvad oma ametivendi ja -õdesid Eestist külastama X sokolipidustusi Prahas juulikuus. Sokolite pidustused, mis korraldatakse iga 6 aasta takka, on Tšehhoslovakkia rahva kehalise ja moraalse küpsuse suurejooniliseks avalduseks ning vääriliseks väljenduseks tema igatsusele, moodustada demokraatlikku ja iseseisvat riiki ja rahus elada kõigi rahvastega. See on unustamata vaade, mis pakub avar Masaryki staadion Prahas iga pühapäev ja 3., 4., 5. ja 6. juulil oma 30.000 võimleja ja 150.000 pealtvaatajaga. Iga rahva kooliõpetajale on see parim juhus Tšehhoslovakkia, tema pealinna ja tema elanikke tundma õppida.

Tšehhoslovakkia Vabariigi Kodanikukoolide Liit soovib, et ametivennad ja -õded kaugetest maadest talle võimalust pakuksid neid oma kodumaal tervitada. Liit muretseb külalistele odava või tasuta korteri sokolipidustuste ajaks, s. o. 20. VI kuni 8. VII kaunis internaadis mitte kaugel staadionist ja Praha kesklinna lähedal. Kõik reisibürood annavad informatsiooni välismaa külalistele soodustuste kohta sõitudeks Tšehhoslovakkia raudteedel ja ka brošüüre Praha ja Tšehhoslovakkia kohta.

Prahas ja igal pool võib väljendamiseks tarvitada prantsuse, inglise ja saksa keelt. Teatamisi võtab vastu ja informatsiooni annab meeleldi: Jaroslav Blažek, odborný učitel, Praha VIII. — Nad Rokoskou 1325, Č. S. R. Internaadis aadress, kuhu võib ka vene keeles pöörduda, on: Ústav hluchoněmých, Praha XVII. — Holečkova ulice, Č. S. R.

Rootsi täienduskool.

Täienduskooli mõte on Rootsis sama vana kui sunduslik algkool (1842). Selline kooliseadus mainib soovitatavat täienduskooli pühapäevakooli kujul. Ometi ei teostunud kavatsus enne, kui riik hakkas täienduskooli rahaliselt toetama. 1877. aastal otsustas riigipäev, et õpetajad täienduskooles saavad aastas 180-tunnilise tööaasta eest riigilt 75 krooni, tingimusel, et koolipiirkond omltpoolt maksaks sama palju.

Selleaegne täienduskool polnud sunduslik ja tal oli pigemini kordamiskooli ilme. Aineiks olid usuõpetus, emakeel, aritmeetika ja geomeetria, joonistamine ja, kuivõrd võimalik, ajalugu ja looduseõpetus. Sunduslikuks muutus täienduskool 1918. a. seadusega. Ta ülesandeks on kujundada aluseid ja ette valmistada noori elukutselise ja arendada nende tulevast kodaniku kõlvulikkust, selle kõrval aga edustama õpilaste üldist haridust ja toetama nende kõlbelist arengut. Täienduskool on sunduslik nii kooliringkonnale kui ka noortele. Õpilased, kes on lõpetanud algkooli ega jätka õppimist mingi teises koolis, on kohustatud lõpetama täienduskooli. Täienduskooli kohustus kestab kooli lõpetamiseni või 18-nda eluaasta saavutamiseni.

Täienduskoolid võivad olla kutselaadilised või üldhariduslikud. Enamik esimesist on põllumajanduslikud või kodunduslikud. Kuid leidub koole, mille aluseks on puutöö, mäendus ja rauatöö või kaubandus.

Täienduskooli kursus peab haarama 360, kõrgeimalt 540 tundi ja jaguneb 2 või 3 õppeaastaks. Viimaseid tegelikult ei esine. Neis kohtades, kus algkool on 7-aastane, võib täienduskool olla üheaastase kursusega. Kui algkool on terveajakool piirdub aasta tundide arv 180-nega, pooleajakooles on aastatunde 540.

Hõredasti asustatud paikkondades töötavad Rootsis nn. kolivad kooiid, s.o. kool töötab poole õppeaasta ühes kohas, poole teises, seega ainult 4 kuud aastas. Näit. 1933. a. õppis sellistes koolides 5206 õpilast 0,79%.

Linnades ja koondatud elanikkonnaga keskustes on täienduskoolide töö jagatud tavaliselt tervele aastale, kusjuures töötatakse kas üks terve päev või öhtukoolina 2 või enam päevi nädalas. Maal kogunevad õpilased lühemaks ajaks pidevaks õppetööks, tavaliselt kuueks nädalaks 30 tundi nädalas.

Õppeained on kutselaadilises täienduskoolis: tööoskus, kodanikuõpetus ja emakeel; üldhariduslikkudes: kodanikuõpetus, emakeel ja looduseõpetus. Kui olud lubavad ka käsitöö ja aiandus. Võimaluse puhul õpetatakse ka võimlemist.

Laste jaoks, kes lahkuvad algkoolist seda lõpetamata, on korraldatud täienduskooli asemel asenduskool (ersättnings skola), mis võib olla laadilt lühendatud täienduskool või korrdamiskool.

Et vältida täienduskoolide asutamist liiga väikese õpilasarvuga, toetab riik rahaliselt nimetatud koolide koondamist suuremaiks õppeasutusteks. Riigi toetus sisseseadeteks, internadikuledeks ja kooliküüdiks ei või ulatuda üle 1 kr. 25 ööri päevas.

Eksamid SSSR koolides.

Klassi — ja lõpueksamid korraldatakse kõigis Nõukogude Vene koolides. Nende ülesandeks on selgitada laste faktilisi teadmisi, aine omandamise kindlust läbivõetud kursuse piirides ja näidata, kuivõrd õpilane on valmistunud edukaks tööks järgmises keskkooli või gümnaasiumi klassis või kõrgemas õppeasutuses. Klassi- ja lõpueksamid korraldatakse kõigis klassides peale I. II ja III õppeaasta. Neis klassides toimub üleviimine järgmisse klassi aastahinnete alusel. Eksameile lubatakse õpilased, kel ei ole eksamiaineis üle kolme puuduliku hinnangu. Erandeid on lubatud teha nende õpilaste suhtes, kelle edustus oli tingitud haigusest või muist mõjuvaist põhjustist. Nõrga tervisega õpilasi võib määrustes ettenähtud arstlike otsuste põhjal üle viia, kui neil aasta jooksul eksamiaineis hinnangud olid vähemalt rahuldavad. Algkooli (IV kl.), keskkooli (VII kl.) ja gümnaasiumi (X kl.) lõpueksameil võidakse (haigete laste eksamineerimine edasi lükata sügiseks. Üksikuil juhtumeil võib ringkonna koolivalitsus neid lapsi eksameist vabastada, kui nende edukus on olnud hea tervel õppeaastal. Sel juhul antakse koolivalitsuse poolt lõputunnistus aastahinnangute alusel. Õpilastele, kellel on puudulikke hinnanguid teisis aineis peale ettenähtud eksamiainete, korraldatakse kevadel veel lisaeksamid.

Eksamid korraldatakse järgmises aineis ja järgmistel tähtaegadel.

IV klassis: (algkoolis on need lõpueksamid) vene keeles kirjalikult ja suuliselt, aritmeetikas kirjalikult ja suuliselt, maateaduses ja ajaloo suuliselt. Üldse 6 eksamit ajavahemikul 20. maist kuni 5. juunini.

V klassis: vene keeles (kirjalikult ja suuliselt), aritmeetikas (k. ja s.) ja maateaduses (s.). Kokku viis katsed, neist 2 kirjalikku ja kolm suulist 20. V — 5. VI.

VI klassis on tähtpäevad samad. Peale kirjalikkude ja suuliste katsete vene keeles ja aritmeetikas veel suulised katsed botaanikas ja maateaduses.

VII klass (keskkoolides lõpueksamid): vene keeles suuline ja kirjalik, kirjanduses suuline ja kirjalik, algebras kirjalik, geometrias, kodanikuteaduses, füüsikas, zooloogias, geograafias ja võõrkeeles — suulised katsed. Üldse 11 katsed 20. V — 15. VI.

VIII klassis: vene keel kirjalik, kirjandus kirjalik ja suuline, algebra kirjalik ja suuline, geometrias, inimese anatoomias ja füsioloogias, võõrkeeles (kõigis suuline). Üldse 8 katsed ajal 20. V—12. VI.

IX klassis: vene keel kirjalik, kirjandus kirjalik ja suuline, geometria suuline, algebra kirjalik, trigonomeetria, füüsika, arenemisõpetus, keemia ja geograafia — suulised. Kokku 10 katsed ajal 20. maist kuni 15. juunini.

X klassis (gümnaasiumi lõpuklassis): vene keel suuline ja kirjalik, kirjanduses suuline ja kirjalik, algebras suuline ja kirjalik, geometrias suuline ja kirjalik, trigonomeetrias, füüsikas, keemias, SSSR-i rahvaste ajaloo, võõrkeeles — suulised. Üldse 13 katsed, neist 4 kirjalikku ja 9 suulist 20. V — 20. VI.

Mitte-vene koolides korraldatakse lisaks veel emakeeles suulised ja kirjalikud eksamid (VIII ja IX klassis ainult kirjalikud).

Kirjalik eksam vene keeles seisneb kõigis klassides diktaadist. Kirjanduse katsel on kirjalikuks eksamiks VII klassis ümberjutustus, järgmistes klassides kirjand kirjanduslikule teemale. Eksaminandid võivad valida kolme teema vahel.

Matemaatikas on kirjalikkudeks töödeks: IV, V ja VI klassis üks tekstülesanne ja kaks abstraktset arvutamisesannet aritmeetikas; VII, VIII ja IX klassis 2 tekstita arvülesannet ja 1 tekstülesanne algebras, X klassis on lisaks veel ülesanne geomeetrias, mille lahendamine vajab trigonomeetria rakendamist. Ülesanded antakse kahes võrdselt raskes variandis.

Kirjalikkude ülesannete teemad valib ja matemaatika ülesanded IV—IX klassini koostab aineõpetaja ja kinnitab direktor. X klassi ülesanded koostatakse koolivalitsuste poolt ja rehakse teatavaks koolidele 2—3 päeva enne eksameid. Direktorid teevad teemad teatavaks õpetajatele eksami päeval.

Kirjalikkude eksamite kestus on IV klassis 1 tund; V—VII kl. mitte üle 2 tunni; VIII—X kl. mitte üle kolme tunni.

Eksamineerib aineõpetaja koolijuhataja poolt määratud assistendi juuresolekul. Gümnaasiumi lõpuksamid korraldatakse komisjoni ees, mille esimeheks on direktor ja liikmeiks aineõpetaja, assistent ja koolivalitsuse esindaja. Esindajaiks määratakse ülikooli ja instituutide professore, dotsente, pedagoogiliste õppeasutuste õppejõude ja koolide inspektoreid.

Järgmise klassi viiakse õpilased, kes saavad vähemalt rahuldava hinnangu. Puudulik hinnang joonistamises, joonestamises, laulmises ja kehakasvatuses ei või olla takistuseks üleviimisel.

Gümnaasiumi lõpetajad, kellel peaaes on hinnangud „väga hea“ ja teistes ainetes (joonistamine, joonestamine, laulmine, muusika, kehakasvatus) „hea“, saavad erilise lõpunnistuse, mis annab õiguse astuda ülikoolidesse ilma eksamiteta. Õpilasil, kes on saanud õppeaineis väga hea hinnangu ja oskusaineis hea hinnangu, antakse õppenõukogu otsusel kiitusekiri.

Järeleksame lubatakse kuni kolmes aines. Kuid õpilast, kes järeleksameil kasvõi ühes aines on osutunud puudulikuks, ei võida tingimusi üle viia.

Algkooli tunnikavad SSSR-is.

Vene õppekeelega maa-alkkoolis.

A i n e d	K l a s s i d			
	I	II	III	IV
Vene keel	12	12	9	8
Aritmeetika	7	7	6	7
Looduseõpetus	—	—	2	3
Ajalugu	—	—	2	2
Maateadus	—	—	2	3
Joonistamine	1	1	1	1
Ilukiri	2	2	—	—
Laulmine	1	1	1	1
Võimlemine	1	1	1	1
Kokku	24	24	24	26

Mitte-vene õppekeelega maa-alkkoolis.

A i n e d	K l a s s i d			
	I	II	III	IV
Emakeel	12	8	5	4
Vene keel	—	6	6	6
Aritmeetika	7	6	6	6
Looduseõpetus	—	—	2	3
Ajalugu	—	—	1	2
Maateadus	—	—	2	3
Joonistamine	1	1	1/2	1/2
Laulmine	1	1	1/2	1/2
Ilukiri	2	1	—	—
Võimlemine	1	1	1	1
Kokku	24	24	24	26

Kunstinädal Belgias.

Käesoleval suvel korraldatakse Belgias 4. kuni 12. augustini Belgia kolmas kunstinädal. Möödunud 1937. a. (teisest) kunstinädalast võtsid osa 200 külastajat 13 mitmesuguselt maalt (ka Eestist), kes kõik on nädala korraldusega ning kuuldu-nähtuga täiesti rahule jäänud.

Korraldatava kunstinädala peateemaks on „Belgia kunstilinnad — Kunstiõppereisid — Vana ja moderne belgia kunst“.

Kunstinädala kavas on tutvumine tähtsamate vaatamisväärsustega Belgia kunstilinnades, nagu: Brüssel, Antwerpen, Mechelen, Lier, Tournai, Anderarde, Gent, Brügge ja Bous. Ühtlasi on kavas peatus Belgia rannas Blankenberghis.

Kunsti- ja ajaloomuseumidega tutvumise alal on ette nähtud vastavate alade jõudude poolt lühikesed ettekanded valguspiltidega neljas keeles (inglise, prantsuse, saksa, hollandi). Nädala lõpus on ette nähtud kokkuvõtlik ülevaade läbivõetust ja soovikorral katsed ning diplomite üleandmine.

Kunstinädal on mõeldud kõigile haritlasile — õpetajaile, üliõpilasile, arhitektidele, lühidalt kõigile, kes soovivad saada ülevaadet belgia kunsti iseloomulikust arengust.

Nädala korraldus on hoolikalt ette valmistatud: väikesed rühmad, diplomeeritud, keelimõistvad juhid, jõuvankritel liikumine, vajalikul määral puhkega, kolm lühikest ülevaatlisku ettekannet, laitmatu hoolitsemine ülalpidamise eest, vastuvõtud jne.

Nädalast osavõtu kulud on järgmised: registreerimine 25 belgat, ülalpidamise kulud, nagu toidustamine (päevas kolm söögiaega), korter (moodse varustusega toad), nädala kavas ettenähtud sõidud raudteel (3. kl.) jm. — 137 belgat (kurs: 100 belgat = 62,10 Ekr.).

Osavõtjatele antakse tunnistused, mille põhjal saab hinnaalandusega sõidu kohale ja tagasi. Need tunnistused on maksavad mõned päevad enne ja pärast Kunstinädalat.

Registreerida tuleb masinal kirjutatud kirjaga hiljemalt 1. juuliks s. a. teatades nime, elukutse, kas soovitakse tuba ühe voodiga (üksi elamise puhul lisamaks) ja kas võetakse osa lõpu puhul korraldatavast pidusöögist (lisamaks).

Lähemaid teateid annab Kunstinädala juhataja, aadr.: Prof. Paul Montfort, 310, Avenue de Tervueren, Voluvé St.-Pierre (Bruxelles), Belgique. Registreerimismaks (25 belgat) tuleb tasuda samal aadressil rahvusvahelise postitšekiga nr. 130291.

Haridusministri abi V. Päts lahkus „Eesti Kooli“ vastutava toimetaja kohalt, olles valitud Riiginõukogu liikmeks, ja dr. E. Terasmäe lahkus toimetusest ta määramise puhul Põllutööstri ministri abiks. Haridusministri määramisel on „Eesti Kooli“ vastutavaks toimetajaks HM kooliosakonna direktor V. Altkoa, arvates s. a. 1. maist, ja toimetuse liikmeks HM Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna direktor kol. J. Vellerind, arvates 20. skp.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Altkoa, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grünthal, A. Kurvits, V. Päts ning J. Vellerind ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja **Villem Altkoa**.

Tegev toimetaja **G. Ollik**.

Riigi Trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

A/s. „EESTI REISIBÜROO“

PEAKONTOR: Tallinn, Raekojaplats, Kinga tn. 3. Tel. 433-20

OSAKONNAD: Tartu, Suurturg 7. Tel. 3-72. Pärnu, Kalevi 42,

„Endla“ majas. Tel. 1-13.

Telegrammide aadress: ERBO, Tallinn.

1. Raudteepiletite müük:

- kõikidesse kodumaa jaamadesse,
- kõikidesse Euroopa suurematesse jaamadesse.

2. Laevapiletite müük:

- kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel,
- ookeani piletid Inglise, Saksa, Poola, Belgia, Prantsuse, Rootsi, Hollandi, Itaalia ja Ameerika liinidel, kõigisse ulgumere sadamatisse.

3. Õhusõidupiletite müük:

- „Aero“, „Aerotransport“, „Deutsche Lufthansa“ ja „Lol“ liinidel.

Esindus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahsvahetus ja valuuta ost turistidelt. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringsõidupiletid turistidele kogu Euroopas, ka Nõukogude Venemaal.

Kohalikkude autobussiliinide piletid, o.-ü. „Mootor“ jt.

Nõuanded ja arvestused reisude kohta tasuta.

AGA!.. UNUSTASIME PEASJA!.. AJALEHT!
„OLE MURETA, TELLISIN
< **UUS EESTI** >
MAALE ETTE VALMIS.“

Lodix parim
kinga kreem

Sidol parim
puhastusaine
metallile ja klaasile

Algame ühendusepidamist autobuseliinidel.

Tallinn—Märjamaa—Pärnu 14. V 38 Tallinnast kl. 17.00 — ühendust peetakse:
Tallinnast: iga päev kl. 17.00, Pärnust iga päev kl. 5.40. 12. VI—14. VIII välja arvatud
23. ja 24. VI 38, on käigus lisaks veel sõit pühapäevadel, väljasõidud: Tallinnast kl. 8.00; Pärnust
kl. 19.00.

Märkus: Tallinn—Märjamaa—Pärnu ja Märjamaa—Haapsalu autobuse sõidu-
plaanid on koostatud kohese ümberistumise võimalusega iga esmaspäeval, reedel ja laupäeval
Haapsalust Pärnu ja ümberpöörduvalt.

Märjamaa—Haapsalu 16. V 38 Märjamaalt kl. 7.25. Ühendust peetakse: iga esmaspäeval
reedel ja laupäeval. Väljasõidud: Märjamaalt kl. 7.25; Haapsalust kl. 15.30.

Sõiduhinnad: üks ots Kr. 2.35, sinna ja tagasi Kr. 4.—.

Tallinn—Märjamaa—Kullamaa—Turpla 14. V 38 Tallinnast kl. 17.00 Ühendust peetakse
Tallinnast: iga esmaspäeval, neljapäeval, reedel ja laupäeval kl. 17.00. Turplast: iga esmasp., teisip.,
reedel ja laupäeval kl. 6.05.

Sõiduhind: üks ots Kr. 2.80, sinna ja tagasi Kr. 5.—.

Tallinn—Võsu—Käsmu 14. V 38 Tallinnast kl. 17.00. Ühendust peetakse Võsule: 16. V—
—4. VI ja 15. VIII—12. IX. Tallinnast: iga teisipäeval, reedel ja laup. kl. 17.00. Võsult: iga
esmasp. ja laup. kl. 6.20, iga kesk. kl. 9.00. 14. VI—14. VIII Tallinnast: iga ärip. kl. 17.00 ja
pühap. kl. 8.00 ja 21.00. Võsult: iga ärip., välja arvatud kesk. kl. 6.20, iga kesk. kl. 9.00 ja
pühap. kl. 6.20 ja 19.00.

Käsmuni peetakse ühendust Võsu sõiduplaani järele. Tallinnast: pühap. kl. 8.00 ja 21.00,
reedel ja laup. kl. 17.00. Käsmust: pühap. kl. 5.45 ja 18.25, esmasp. ja laup. kl. 5.45.

Tallinn—Kureessaare 15. V 38 Tallinnast kl. 9.10. Ühendust peetakse iga päev. Välja-
sõidud: Tallinnast Veneturult kl. 9.10, Balti jaamast kl. 9.15, Kuressaarest kl. 11.20.

Sõiduhind: üks ots Kr. 6.75, sinna ja tagasi Kr. 12.25.

Märkus: Valgast kl. 04.32, Elvast kl. 05.29 ja Tartust kl. 6.00 — Tallinna kl. 09.07
jõudvalt rongilt on kohese ümberistumise võimalus Balti jaamas kl. 9.15 **Tallinnast—Kures-
saare** väljuvale autobusele. Kuressaare jõuab Tallinna autobus kl. 15.55, kus on kohese
ümberistumise võimalus kl. 16.00 Kuressaarest — Leisi, Mustjala, Võhma, Kihelkonna, Lümada
ja Torgu autobustele.

Tallinn—Vasalemma—Haapsalu 31. V 38 Tall. kl. 16.00. Ühendust peetakse Tallin-
nast: iga äripäeval kl. 16.00 ja pühapäeval kl. 21.00. Haapsalust: iga äripäeval kl. 7.00 ja peale
selle laupäeval kl. 19.15.

Hageri—Kohila 15. V 38. Ühendus iga päev. Väljasõidud: Hagerist kl. 6.15 ja 18.10,
Kohilast kl. 7.40 ja 19.30.

Sõiduhind: üks ots Kr. 0.35, sinna ja tagasi Kr. 0.60.

O.-Ü. „MOOTOR“.

PARIM TÕENDUS

MILVI

HAMBAPASTA

*hädusest on järjest kas-
vav nõudmine ta järele.*

A/S. EPHAG'I

LABORAT. TALLINN.

Külastage pandimaja kauplusi

Tallinnas, millistel on kujunenud laialdane ostjaskond linnast ja maalt.

Kaupluses, mis asub **MANEEŽI TÄN. 4**, leiata **valmisriiete osakonna**, mis on rikkalikult varustatud **hooaja kaubaga**, siis peakatteid, jalatseid, põranda- ja voodivaipu, tasku- ja käekelli, **fotoparaate, binokleid**, hõbe paberossitose, lasakeriistu, **kohvreid** ja muud kaupa.

Teises kaupluses, **NARVA MNT. 18**, leidub suures valikus **uut moodsat mööblit, jalgrattaid, õmblus- ja kirjutusmasinaid**, grammofone, **peegleid** ja muid uusi ning tarvitatud esemeid.

Tarbekorral saadetakse ostetud asjad lähemasse raudteejaama.

B. SABSAY & K^o

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 16
POSTKAST 414 - - TELEGR. „EBIA“

TEHNIKA OSAKOND: TEL. 465-00 • KEEMIA OSAKOND: TEL. 437-78 • ESINDUSED: TEL. 466-92

ESINDUSED:

Sõiduautod:

„VOLSELEY“ Inglismaa

Veoa autod:

„DIAMOND“ U. S. A.

Väikekaliibrilised püssid ja kuulsad „DIANA“ õhupüssid

RESERVEERITUD

ÕPPERAAMATUID

	Kr. broš.	Kr. köit.		Kr. broš.	Kr. köit.
Ed. Ahas: Kodulaste kiri I, II, III mapp à .	—,20		K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik (Oma tuba, oma luba) III, 1. v.	—,30	
E. Asson: Vana-aeg. Keskkooli I kl. kursus Keskaeg. Keskkooli II kl. kursus VI õppeaasta	1.60	1.80	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik („Tasuja“) III, 2. vihik	—,50	
E. Asson: Üldine ajalugu ühes Eesti ajalooaga. Uus aeg. Keskkooli III kl. VII õppeaasta	1.40	1.60	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik („Katkirjutud kaljas) III, 3. v.	—,20	
E. Asson: Üldine ajalugu ühes Eesti ajalooaga XVIII ja XIX saj. I pool keskkooli IV klassile	2.25	2.45	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik („Väri“) III, 4. vihik	—,50	
E. Asson: Üldine ajalugu XIX saj. II pool ja XX saj. I veerand. Gümnaasiumi lõppklassi kursus	2.25	2.45	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik („Raudtee“) III, 5. vihik	—,50	
E. Asson: Üldine ajalugu koos Eesti ajaloo ja kodanikuõpetusega (uus põhiseadus) keskkooli 5. klassile	1.95		K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik („Paal tänava poisid“) III — 6. vihik	—,75	
E. Asson: Üldine ajalugu. Uus- ja kõigeuuem aeg	2.25		K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik IV I ja 2. vihik („Libahunt“ ja „Kapsapää“)	—,90	
Asson ja Mölder: Eesti ajalugu ühes üldajalooaga, algkooli V klassi kursus	1.60	1.80	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik IV, 3. vihik („Külmale maale“)	1 15	
J. Aavik, H. Jänes, A. Meiesaar, O. Parlo ja B. Sööt: Euroopa kirjanduse pääjooni I, gümnaasiumi III (I kl.)	1.20	1.40	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik IV, 4. vihik (Ülevaade Kalevipojast)	—,35	
H. Jänes, A. Meiesaar, O. Parlo ja B. Sööt: Euroopa kirjanduse pääjooni II, gümnaasiumi IV (II kl.)	1.40	1.60	K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik IV, 5. vihik (Eesti rahvalaule)	—,50	
J. Aavik, H. Jänes, A. Meiesaar, O. Parlo ja B. Sööt: Euroopa kirjanduse pääjooni III, gümnaasiumile ja üldsusele	2.75	2.95	K. Mikhkla ja O. Parlo. R. Viidebaum: Kirjanduslooline valimik I, keskkooli I ja algkooli V klassile	2.—	2.20
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keele grammatika ja harjutustik koolidele I, keskkooli I kl. ja algkooli V klassile II tr.	1.25	1.45	K. Mikhkla ja O. Parlo: Kirjanduslooline valimik II, keskkooli II ja algkooli VI klassile	2.—	2.20
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keele grammatika ja harjutustik II, keskkooli IV ja algk. VI klassile	1.35	1.55	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele keskkoolidele I, keskkooli I klassile	1.75	1.95
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keele grammatika ja harjutustik III, keskkooli III ja kutseskooli I klassile	1.50	1.70	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele keskkoolidele II, keskkooli II klassile	1.60	1.80
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keele grammatika ja harjutustik IV, keskkooli IV ja kutseskooli II klassile	1.50	1.70	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele keskkoolidele III, keskkooli III klassile	1.80	2.—
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keeleõppik, algkooli V õppeaasta	—,90	1.10	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele keskkoolidele IV, keskkooli IV klassile	1.80	2.—
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keeleõppik, algkooli VI õppeaasta	—,95	1.15	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele algkoolidele I, II trükk	1.25	
H. Jänes ja O. Parlo: Eesti keele grammatika, V õppeaasta	—,90	1.10	A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele algkoolidele II	1.—	
E. Markus: Maateaduse õpperaamat algkooli V klassile	1.—	1.20	A. Mölder: Eesti keeleõpetus muukeelsele keskkoolidele	2.—	
E. Markus, A. Parts: Maateaduse õpperaamat algkooli V klassile	1.40	1.60	A. Möller: Eesti kirjandus muukeelsele gümnaasiumidele III	3.—	
J. Gnadenreich: Üldine kirikulugu. (Vana ja keskaeg)	1.90	2.10	A. Möller: Eesti kirjandus muukeelsele gümnaasiumidele IV	2,75	
K. Mikhkla: Eesti kirjanduse ülevaade I, 3. täiendatud trükk, tööraamat gümnaasiumi I kl.	2.65	2.85	A. Mölder, E. Asson: Eesti ajal. ühes üldajaloo ja kodanikuõpetusega algkooli VI klassile	1.80	2.—
K. Mikhkla: Eesti kirjanduse ülevaade II, keskkooli IV klassile	2.75		A. Mölder: Eesti kirjandus muukeelsele keskkoolidele V	2.50	2.70
K. Mikhkla: Eesti kirjanduse ülevaade III, 1. vihik, gümnaasiumi viimasele klassile	2.—	2.20	E. Nurm: Ladina keele grammatika	1.90	2.10
K. Mikhkla: Eesti kirjanduse ülevaade III, 2. vihik, gümnaasiumi viimasele klassile	1.20	1.40	K. Otto: Tervishoiu õpperaamat	1.25	
K. Mikhkla: Lühike eesti kirjanduslugu, kutseskoolidele I	1.40		A. Parts: Kodu ja maailm I	—,80	1.—
K. Mikhkla: Lühike eesti kirjanduslugu, kutseskoolidele II	1.40		A. Parts: Kodu ja maailm II	1.—	1.20
K. Mikhkla: Lühike ülevaade eesti kirjandusest. Keskkooli V klassile	2.50	2.70	A. Parts: Juhatusi maateaduses	—,40	
K. Mikhkla: Kirjanduslooline valimik III, II trükk, III kl.	2.75	2.95	A. Parts: Maateaduse töö- ja õpperaamat algkooli IV klassile	1.—	1.20
			A. Perandi: Uutel teedel. Matemaatika tööraamat, algkooli III õppeaasta	1.80	2.—
			A. Perandi: Uutel teedel. Matemaatika tööraamat, algkooli I kl.	1.25	1.45
			A. Perandi: Uutel teedel. Matemaatika tööraamat, algkooli II kl.	1.—	1.20
			O. Pärli: Ruumi algõpetus I	1.40	
			O. Pärli: Ruumi algõpetus II	2.50	
			O. Pärli: Stereomeetria	1.35	
			O. Pärli: Algebra ülesannete kogu keskkooli I klassile	1.50	
			O. Pärli: Algebra ülesannete kogu keskkooli II klassile	1.50	
			150 palvust koolidele	3.—	3.20

Õ. u. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

Tartus, Gustav-Adolfi 8. Tel. 2-66. Posti jooksev arve nr. 22-32.

Haridusministeeriumi poolt kinnitatud
keskkoolide ja gümnaasiumide

UUT VORMIRIIET

ja igasuguseid

VORMIÜLIKONNA JA

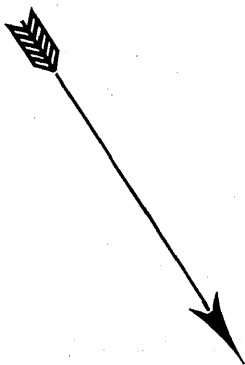
-KLEIDI RIIDEID,

PALITU-, MANTLI- JA

VOODRIRIIDEID

suurimas valikus eriti odavate hindadega

soovitab

F.-MA M. JÄNES

ASUT. 1899. A.

TARTUS, KAUBAHOOV 9—10—11—12. TELEFON 5-91